

Språk i Norden

1993

NORDISK SPRÅKSEKRETARIATS SKRIFTER

1993

Sprog!
Norden

Nordisk språksekretariat	Postboks 8107 Dep N-0032 Oslo
Dansk Sprognævn	Njalsgade 80 DK-2300 København S
Finska språkbyrån	Sörnäs strandväg 25 SF-00500 Helsingfors
Føroyyska málnevndin	Debesartrøð FR-100 Tórshavn
Íslensk málnefnd	Aragötu 9 ÍS-101 Reykjavík
Norsk språkråd	Postboks 8107 Dep N-0032 Oslo
Oqaasiliortut/ Grønlands Sprognævn	Postboks 279 DK-3900 Nuuk Grønland
Sámi Giellalavdegoddi/ Samisk språknemnd	Nordisk samisk institutt N-9520 Kautokeino
Svenska språkbyrån, Finland	Sörnäs strandväg 25 SF-00500 Helsingfors
Svenska språknämnden	Lundagatan 42, uppg. 5, 5. tr. S-117 27 Stockholm
Sverigefinska språknämnden	Lundagatan 42, uppg. 5, 5. tr. S-117 27 Stockholm

NORDISK SPRÅKSEKRETARIATS SKRIFTER 15

Språk i Norden Sprog i Norden 1993

*Årsskrift for Nordisk språksekretariat
og språknemndene i Norden*

Redigert av Ståle Løland (hovedredaktør), Jørgen Schack (Danmark),
Eivor Somnardahl (Finland), Baldur Jónsson (Island), Svein Nestor
(Norge), Birgitta Lindgren (Sverige)

NOVUS FORLAG
ALMQVIST & WIKSELL
GYLDENDAL

© Nordisk språksekretariat 1993
ISSN 0108-8270
ISBN 82-7099-208-9

Innhold

De nordiska språkens ställning i det nya Europa, av <i>Pär Stenbäck</i>	s. 5
Domenetap for norsk? av <i>Kjell Venås</i>	s. 13
Et sprogpolitisk problem i internationaliseringens kølvand, af <i>Henrik Hagemann</i>	s. 33
Internationalisering i den svenska gymnasieskolan: Bilingual education eller ämnesundervisning på främmande språk, av <i>Gun Hägerfelth</i>	s. 36
Mellom markedets usynlige hånd og regeringens synlige. Noe om minoritetsspråk i EF og Norden, av <i>Dag Finn Simonsen</i>	s.47
Tvåspråkighet på gott och på ont, av <i>Marika Tandefelt</i>	s 56
Återinvandrade elevers problem i modersmålet, av <i>Irmeli Pääkkönen</i>	s. 69
Udenlandske stednavne i den sproglige rådgivning, af <i>Jørgen Schack</i>	s. 81
Den officiella behandlingen av ortnamn i Finland, av <i>Eeva Maria Närhi</i>	s. 88
En sammordisk termbank – nu viktigare än någonsin, av <i>Kjell Westerberg</i>	s. 95
Språksamarbeid i Norden 1992, av <i>Ståle Løland</i>	s. 102
Årets bog – Lars S. Vikør: The Nordic Languages, af <i>Niels Davidsen-Nielsen</i>	s. 110

Ny språklitteratur

Publikasjoner fra språknemndene	s. 116
Danmark, af <i>Jørgen Schack</i>	s. 123
Finland, av <i>Ilse Cantell, Jamima Löfström</i> och <i>Eivor Somnardahl</i>	s. 133
Island, av <i>Baldur Jónsson</i>	s. 137
Norge, av <i>Ståle Løland</i> og <i>Svein Nestor</i>	s. 138
Sverige, av <i>Birgitta Lindgren</i> och <i>Claes Garlén</i> ...	s. 146
Nye ordbøker og ordlister	s. 155
Danmark	s. 155
Finland	s. 159
Island	s. 167
Norge	s. 167
Sverige	s. 170
Om forfatterne	s. 172

De nordiska språkens ställning i det nya Europa

Av Pär Stenbäck

Debatten om de nordiska språkens ställning inom EG lyste länge med sin frånvaro. Med hänsyn till frågans vikt är det hög tid att den kommer igång i bredare kretsar. Hittills är det mest språkvetare som har försökt väcka intresset för frågan bland politiker och tjänstemän som bereder den nordiska anslutningen till EG, och bland befolkningen i de berörda länderna.

Det är kanske just bland folket diskussionen behövs mest. Språken i EG är en viktig politisk fråga med starka demokratiska undertoner.

De språk vars ställning jag önskar lägga synpunkter på är i alfabetisk ordning danska, finska, norska, svenska. Jag begränsar mig alltså till språken i de länder som antingen är medlemmar i EG eller har sökt medlemskap i gemenskapen/unionen. Vilken ställning har dessa nordiska språk i det framtida Europa? Den frågan kan med berättigande ställas.

Fler medlemsländer – fler språk

De språk som i dag används inom den Europeiska gemenskapen är sammanlagt nio. I alfabetisk ordning: danska, engelska, franska, grekiska, holländska, italienska, portugisiska, spanska och tyska.

Principen har varit att de antagna medlemsländernas språk också har blivit gemenskapens språk. Ett ökat antal medlemmar har alltså betytt ett ökat antal officiella språk.

Detta betyder ändå inte att antalet språk är lika med antalet länder, eftersom franskan ju representerar fler länder än enbart Frankrike och engelskan som enda språk representerar Irland.

Anta att Finland, Sverige och Norge beviljas medlemskap i EG och att folket också säger ja i de folkomröstningar som anordnas. Innebär detta att antalet språk inom gemenskapen automatisk ökar med tre?

Inget av dessa länder har med stor kraft hävdad språkens

ställning i sina medlemsansökningar. Kravet har eventuellt ansetts som självklart.

I den tevesända öppningskonferensen för EG-medlemskapsförhandlingarna utgick Sverige från att svenskan blir ett officiellt språk, Finland talade för sina två officiella språk. I skrivande stund har Norge inte kommit så långt i förhandlingarna om medlemskap. Det har inte varit helt enkelt att få veta vad man på regeringshåll i de tre länderna tänker i frågan.

Man kan utgå från att alla sådana EG-handlingar som direkt berör medborgarna i de nya medlemsländerna kommer att finnas tillgängliga på respektive språk, i detta fall finska, norska och svenska. Kommer det att fungera också i praktiken? Och hur går det med de officiella arbetsspråken och mötesspråken?

Att språkfrågan är eldfängd på många sätt bevisas av den kritik som kommit från EG-motståndare bland annat i Norge, om att vissa delar av de officiella översättningarna har gjorts så att medlemskapet förskönas och eventuella nackdelar döljs eller fördunklas.

Sverige

Som svar på ett upprop från det nordiska språkmötet i Reykjavik sommaren 1991 med deltagare från språknämnderna i alla nordiska länder, svarade den svenska Europaministern Ulf Dinkelspiel att Sverige inte hade för avsikt att avstå från att driva svenskans ställning inom EG.

Svenska regeringen har informerat riksdagen om att ett svenskt krav i EG-förhandlingarna skall vara att svenskan blir ett officiellt språk.

I anförandet av Europa- och utrikeshandelsminister Ulf Dinkelspiel vid öppnandet av Sveriges förhandlingar om EG-medlemskap utgick han ifrån att «svenska blir ett av Unionens officiella språk».

Finland

Finlands utrikesminister Pertti Salolainen utgick vid samma tillfälle i Bryssel den 1 februari 1993 från att «Finlands officiella språk, finska och svenska, antas som officiella språk i gemenskapen».

Den finländska undervisningsministern Riitta Uosukainen uttalade sig i frågan hösten 1992 vid det nordiska språkmötet i Åbo. Hon framhöll att de nordiska länderna bör hävda sina språkliga rättigheter inom EG och att de nordiska språken bör upptas i den Europeiska gemenskapen på lika villkor som de andra språken.

Men hon tänkte sig inte att detta kunde ske utan vidare, dvs. utan att motkrav ställdes från EG:s sida. Vilka dessa skulle kunna vara angav hon dock inte.

Norge

Norges medlemsansökan till EG är också enligt det korta formuläret och utan uttalat krav på norska som officiellt språk. Norsk språkråd har påpekat att det är politisk nödvändigt att kräva att norskan får officiell status i EG. Språkrådet ansåg det också viktigt att man inte ger signaler som kan tolkas som att man frångår jämställdheten mellan nynorsk och bokmål.

Så skall inte heller ske, har man fått veta. Regeringen lägger som grund att ett norskt medlemskap i EG inte skall innebära en förändring av principen om jämställdhet mellan de två målformerna – nynorsk och bokmål – i offentlig tjänst.

Vilka alternativ?

Hur skall vi alltså ha det med våra språk? Vi, det är de tre länderna Finland, Sverige och Norge. Ett medlemskap för Österrike, vilket också har varit aktuellt, innebär inte att EG-språkens antal ökar, eftersom tyskan redan är ett EG-språk. Skulle Schweiz trots allt söka medlemskap gäller det samma för franskan.

Utan att känna till eventuella opinioner inom EG, annat än att man önskar lätta på översättnings- och tolkningsbördan, kan man skissera upp åtminstone följande alternativ:

Alternativ 1: Danskan blir Nordens språk

I det första alternativet ställer Sverige, Finland och Norge inga språkliga krav på EG. De ombesörjer själva översättning och tolkning, där detta praktisk är möjligt. Detta sker redan i dag: ett gigantiskt översättningsarbete gällande EG:s regelverk blev efter långt arbete klart. Vid medlemskap övertar EG ansvaret

för översättning av sådant som direkt berör medborgarna, men inte mer.

Danskan kvarstår som EG-språk och det språket kan man använda när man lyssnar på debatterna i t. ex. Europaparlamentet, om man förstår språket.

Enligt undersökningar förstås danska språket lättare av norrmän än av svenskar. Som vi vet krävs mycket övning för att en finne, som talar ett icke-skandinaviskt språk – med aldrig så goda kunskaper i svenska – fullt ut skall kunna förstå danska. Detta gäller för den delen också en svensk eller en norrman som är ovan vid danska.

För dem som inte klarar grannspråksförståelsen återstår engelska, tyska, franska eller något av de övriga EG-språken, givetvis i sig inget omöjligt alternativ. Det alternativet är säkert det billigaste och mest praktiska för EG, men samtidigt på allt sätt dyrt för de nya medlemmarna.

Mot bakgrund av det vi i dag vet om uppfattningarna i våra regeringar, får man anta att detta alternativ inte kommer att prioriteras av våra förhandlare.

Alternativ 2: Fullvärdigt språkligt medlemskap

I det andra alternativet – det mest troliga – eftersträvas ett fullt språkligt medlemskap. Finland, Norge och Sverige gör hos EG anspråk på – och får gehör för – att deras respektive språk godkänns som fullvärdiga medlemmar av den EG:iska språkfamiljen. Antalet språk inom familjen ökar på en gång från nio till tolv. Då utgår vi från att Norge ställer upp med ett norskt språk – inte flera!

Alternativet ger de nya medlemmarna maximal utdelning, men blir oerhört dyrt och tungrott för EG och naturligtvis indirekt också för de nya medlemmarna själva. Man får dock förmoda att det är detta alternativ som kommer att diskuteras i kommande detaljförhandlingar om medlemskap.

Detta är vad de nordiska länderna bör kräva; att alla översättningar sker på alla språk, muntligt såväl som skriftligt, så att alla EG-handlingar som direkt berör medborgarna i de nya medlemsländerna finns tillgängliga på respektive språk. På språkvetar- och språkvårdarhåll har det kravet stått klart, men i

politiska kretsar har debatten inte förts färdigt. De nordiska länderna bör hävda sina språkliga rättigheter inom EG och de nordiska språken bör upptas i den Europeiska gemenskapen.

Men är det realistiskt att räkna med att EG går med på en sådan utvidgning i dag, för att i morgon och i övermorgon tvingas till ytterligare utvidgning av språkkartan, med nya medlemsansökningar från de östeuropeiska staterna i sikte?

Alternativ 3: Den nordiska översättnings- och tolkningsmodellen

Finns det ytterligare alternativ som skulle kunna tänkas tillfredsställa berörda parter, för den händelse EG inte längre är villigt att öka översättnings- och tolkningsbördan? Jag vill peka på ett alternativ som har behandlats av fackfolk från de nordiska språknämnderna, men veterligen inte har diskuterats mycket i offentligheten.

Om EG alltså inte anser sig kunna godkänna tre nya språk, lanserar Danmark tillsammans med de övriga nordiska EG-medlemmarna in spe den nordiska översättnings- och tolkningsmodellen för arbetet inom den Europeiska gemenskapen. Detta innebär att norska och svenska blir alternativspråk till danska i fråga om såväl översättning som tolkning – självfallet med de undantag som nämnts tidigare – och att de tre skandinaviska språken bildar ett gemensamt officiellt arbetspråk inom EG.

Även om man kan utgå från att ett visst EG-material alltid måste översättas till alla språk, kan man ändå fråga sig om det är möjligt att vänta sig en vidsträcktare tolkning och översättning inom EG än vad som är fallet inom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. Där översätts som bekant inga arbetsdokument mellan danska, norska och svenska. Än mindre tolkas det mellan språken, vilket det skulle bli fråga om inom EG enligt alternativ 2.

Däremot översätts centrala arbetsdokument från de skandinaviska språken till finska. Och det tolkas under sessioner och andra möten till finska från dessa språk, på samma sätt som det tolkas från finska till något av de skandinaviska språken. Praxis är alltså att politiker får tolkning, medan tjänsmän förutsätts

klara av något/några av de skandinaviska språken som mötes/arbetspråk.

Vår översättnings- och tolkningspraxis i Nordiska rådet gör att jag har svårt att tro att EG är berett att gå med på mer än vad vi själva på nordiskt plan nöjer oss med i fråga om arbetspråken.

Finskan?

Vad göra med finskan? Lika litet som finskan som språk i Nordiska rådet låter sig inordnas i det skandinaviska sammanhanget, låter det sig göras i EG-sammanhanget. Finskan skulle i det tredje alternativet tilldelas status som officiellt EG-språk, på samma sätt som de tre skandinaviska språken gemensamt. Hur vidsträckt den finskspråkiga servicen inom EG görs, blir en förhandlingsfråga, där erfarenheten av användningen av finska i de nordiska samarbetsorganen kunde vara utgångspunkt.

För EG innebär detta tre nya nordiska medlemsstater. Men den reella ökningen av antalet tillkommande arbetspråk stannar vid blott ett – finskan.

Kan EG tänka sig en sådan utvidgning av den språkliga mångfalden inom sig – i dagens perspektiv trots allt en obetydlig utvidgning? Kan de fyra nordiska länderna på detta sätt «samsas» om de möjligen allt fåtaligare «språkplatserna» inom organisationen? Den förra frågan får vi inget svar på, förrän vi ställer den direkt till EG. Vad svaret kan bli vet vi ännu mindre om.

Det kan inte uteslutas att EG i den rådande situationen tvärtom beslutar sig för att minska antalet officiella arbetspråk inom EG till de tre «stora» språken; i alfabetisk ordning engelska, franska och tyska. Säkert är i varje fall att det krävs aktivitet av oss, dvs. de nordiska länderna, för att från vår synpunkt sett de bästa resultaten skall kunna uppnås.

Innan vi eventuellt ställer några frågor alls till EG borde vi medan tid är, på hemmaplan ta upp en diskussion om hur vi språkligt sett skall ställa oss, om det visar sig att EG inte längre är villigt att öka översättnings- och tolkningsbördan. Diskussionen brådskar.

Minoriteterna

Språkfrågan har ytterligare några aspekter, som i någon mån var uppe till diskussion under Nordiska rådets session i Oslo i mars; dels om svenska språkets och undervisningens ställning i Finland, och motsvarande finska språkets ställning i Sverige.

En debatt som tog ny fart i Finland, men löstes omedelbart efter sessionen, är den för finlandssvenskar så olustiga frågan om «tvångssvenskan», som den obligatoriska svenskundervisningen för finska skolelever kallas. Regeringen beslöt att undervisningen i svenska för finskspråkiga elever fortsättningsvis är obligatorisk i grundskolan. Men frågan väcktes än en gång. Är svenskan ett onödigt språk när Finland närmar sig Europa genom att gå med i EG? Har eleverna större nytta av de «stora» språken? Debatten var aktuell också på 70-talet då man ansåg att ryskan var det stora framtidsspråket i Finland och frågan har diskuterats också tidigare.

Här har inte sagts många ord om färöiskan, grönländskan, isländskan och samiskan. Detta skall naturligtvis inte tolkas så att de här språken allmänt taget inte hör hemma i ett europeiskt sammanhang. Isländskan är väl det språk som ständaktigast värnar sig mot skadliga impulser utifrån, från engelska, franska eller andra nordiska språk. Redan det ett argument mot EG-medlemskap? Men också på Island har man översatt EES-avtalet som innehåller de centrala delarna av EG:s regelverk. Kan isländskan få samma status som finskan enligt alternativ 2, om Island senare skulle bestämma sig för en anslutning? Just nu förefaller den diskussionen onödig, men den kan komma.

Språksamarbete och språkundervisning ska fortsätta

EG-anslutningen och integrationen till Europa påverkar det nordiska samarbetet på många sätt – säkert kommer också det nordiska språksamarbetet att påverkas, men knappast försvinna, det är ju ett viktigt samarbetsområde.

Språkförståelsen är en helt fundamental förutsättning för det nordiska samarbetet, för kulturgemenskapen och den nordiska samkänslan. Detta aktualiseras och understryks av internationaliseringen och den europeiska integrationen. Forskningen om

språket – också om språkets användning och betydelse i EG – bör få utrymme och resurser.

Nordmål – handlingsprogrammet fram till 1995, med tjugo delprojekt – utgör grunden för verksamheten, där Språksekretariatet i Oslo och Språk- och informationscentret i Helsingfors är betydelsefulla institutioner.

Man koncentrerar sig också mycket på skolorna – grunden för språkinläringen. Studieprogrammen «Nordplus» – nyligen evaluerat – och «Nordplus junior» – förlängt till 1996 – och många andra projekt antyder vidden av det arbetet, i skolor, akademiska studier och vuxenutbildning.

Liknande arbete utförs också i Europa, på högskolenivå av de nordiska lektorerna, och jag vill understryka den roll som de utomnordiska universitetslärarna i Nordens språk och kultur har. De gör en insats som också har betydelse för de nordiska språkens ställning i det nya Europa. Dessa professorer, lektorer och andra lärare och forskare kan på ett effektivt sätt saluföra den nordiska samarbetsmodellen i Europa och varför inte på andra håll i världen. Nordenstudier vid över 200 utländska universitet runtom i världen är en viktig del av den nordiska kulturexporten.

Nordiska ministerrådets budget upptar ett moment för Norden-undervisning i utlandet, säkert också i framtiden. Det arbete som dessa universitetslärare utför på sina respektive poster har i tillägg till den nationella dimensionen också en nordisk dimension. Samtidigt som dessa lärare är «ambassadörer» för det egna språket och den kultur som språket speglar, är de också «ambassadörer» för Norden, för nordiska värderingar och nordiskt samarbete.

Nordiska lektorer, nationella strävanden och Nordiska ministerrådets program för språkförståelse och kulturinformation kan tillsammans skapa förståelse för de språkliga krav vi i Norden måste ställa i ett framtida EG-medlemskap.

Domenetap for norsk?

Av Kjell Venås

Mr. James Kilroy

Ved dei norske universiteta finst det eit nokså gammalt og vel-etablert reisebyrå. Det heitte Universitetenes reisebyrå, men så for nokre år sidan - truleg for å syne at det var eit universelt reisebyrå, døypte det seg om til Univers reiser. Den 10. februar 1992 skifta det atter namn. Med stor og fargesprakande bravur melde det frå til dei mange kundane sine at det no skulle heite Kilroy Travels Norway AS. Tre gonger i året skal det sende ut det nye programmet Kilroy academic travels (Kilroy 1992). Om det ikkje var Rikke Hauge ved Nordisk språksekretariat som hadde ordna med billetten min til Åbo, ville det ha stått Kilroy Travels utanpå billettmappa. Til all lukke har Nordisk språksekretariat andre kontaktar, så billetten min var frå noko så spennande som Berg-Hansen Reisebureau A/S.

For dei som ikkje veit det, så er det ein person, ein amerikanar, som det norske reisebyrået har valt seg namn etter; dette skal derfor fyrst vera ei søge om han som er oppkalla. Eg skal fortelja «The Kilroy Legend», slik ho er attgjeven bakpå to adresselappar eg nyleg fekk av Kilroy Travels til ei anna reise. Førebiletet som skal minnast av norske som reiser heime og ute, Mr. James Kilroy - truleg «Jim» mellom vener, var ein litt lat hamnearbeidar i Boston, USA. Arbeidsformannen var jamt etter han for den sviktande interessa hans for jobben. Ein tidleg novembermorgon i 1940-åra, med sur vind i dokkene og grå og grølen dis frå Atlanteren, då Kilroy berre ynskte å vera inne i trygg og varm ro slik som gamle Mons i eit Garborg-dikt, men då han i staden måtte dra på jobben for å slite med tunge kasser, der han som vanleg vart mobba av arbeidsformannen, der og då fekk han den lyse idéen som skapte om på livet hans. Då Kilroy bøygde seg for å ta opp ei av dei mange kassene som til saman inneheldt 100 000 jeans som skulle skipast over heile verda, var det han kom på det grepet som 50 år etter skulle sjarmere og dupere eit norsk reisebyrå til å skifte namn. Kilroy fiska opp

eit kritstykke frå dongerijakka og skreiv, fyrst på ei kasse og så på alle kassene han kom borti: «Kilroy was here». Etter kvart dukka desse kassene opp i hamnebyar over heile kloden, og saman med kassene fór Kilroys spirit rundt i verda. Det var «A real effective way of getting around». Når arbeidsformannen etter dette plaga helten vår, berre smilte han til svar, for han visste betre. Kilroy hadde funne at ein kunne krysse grenser på fleire måtar, ein kunne sprengje alle stenge og vera fri og ubunden.

Ja, slik er det reisebyrået sjølv presenterer opphavet til namnet sitt. Det er litt interessant i denne samanhengen at det eg har fortalt, visst berre er ein av dei mange mytane om Kilroy. Etter ein annan myte skulle dei fyrste amerikanske soldatane som kom til Nord-Afrika i 1942, ha funne meldinga «Kilroy was here» skriven på bergveggen i ei hule der dei krabba inn. Han har vore og er eit ståande emne for forskning av amerikanistar og folkloristar.

For norske akademikarar er Kilroy særleg kjend i innskrifter på toalett i universitetsbygningane. Fleire generasjonar av norske studentar ved alle fakultet kjenner graffitikorrespondansar over temaet: «Kilroy was here». Om studenten Kilroy ikkje var på lesesalen, så hadde han i alle fall vore på do.

Det viser seg at det å døype eit reisebyrå etter den «reisande» hamnearbeidaren Kilroy ikkje er noko norsk påfunn. Det var Studentsamskipnaden i Oslo som åtte det gamle Univers Reiser A/S. Det reisebyrået vart så selt til Kilroy Travels International i København, som atter blir kontrollert av det finske motstykket til Studentsamskipnaden. Som vi skjønner, har vi her å gjera med krefter og rørsler som sprengjer landegrensene slik som Kilroy sprengde grenser i tankane. Spørsmålet til eit nordisk møte i dag kan vera om dette er eit uttrykk for nordisk samarbeid som vi bør tilskunde. Elles skulle desse innleiande orda om Kilroy vera ei aktualisering av det som er versjonen av emnet vårt i år. Innleiinga vil eg no slutte med å seia meg glad for at vi norske lever i eit land som har halde på det vakre, gamle namnet «Studentsamskipnaden», men leggje til – så lenge det varer. Også dei som steller der, kan vel få draumar og saman med draumane få hug til å følgje Kilroy kring i verda.

Den gamle songen om namn

Kilroy og norsk og nordisk reiseliv er eit dagsaktuelt døme på eit tiltakande domenetap for norsk i marknadsføring og reklame. Innanfor dette feltet, som er så viktig i eit moderne samfunn, kjem namnebruk på verksemder og varer. Den språklege slagsida der blir godt illustrert med dømet Mr. Kilroy. Aksjonen for språkleg miljøvern har det siste året gått inn på dette feltet med å følgje den gode pedagogiske regelen at ros motiverer til handling like godt som eller betre enn ris. Den positive bodskapen om ja til norsk har Språkrådet følgt opp på det som heile tida har vore eit viktig område for arbeidet i rådet: namnsetjing av ymse slag. Rådet deler ut diplom til dei som gjer det språklege miljøet rikare med gode, fantasifulle, språkleg skapande norske namn. Det fyrste diplommet gjekk til ein skule på øya Sekken i Romsdal som hadde gjeve skuleavisa namnet Skulsekkjin. Seinare er det delt ut diplom til mange språkskaparar, såleis eit visargutfirma i Oslo som kallar seg «Glade hjul». Dessverre har akupunkturklinikken «Stikk inn» visst også stokke av, dvs. gått inn til kvila; elles var det ein opplagd kandidat, jf. den morosame vrien på det engelske «Drop in», som så mange andre bruker.

Ein lovande repetisjon av opptaket vårt, truleg ved smitteverknad, fortalde norske aviser om i sommar, såleis Aftenposten i juli i år både i ein stor og biletrik reportasje og i ein redaksjonell artikkel. Der får vi vita at leiaren av byrådet i Oslo, eit politisk menneske og son av den gamle landsfaderen Einar Gerhardsen, vil laga ein kopi av aksjonen vår mot framandspråklege namn, også med ein nyskipa pris for gode norske namn. Der Norsk språkråd laga eit diplom for det føremålet, skipar Oslo by ein pris. Vi har tilbode byrådsleiaren samarbeid, og det har no kome godt i gang. Den frilynde samskipnaden Noregs Ungdomslag har frå sommaren 1992 sett i verk ein aksjon av same slag og delte fyrst ut sin pris til forretninga «Skinn og bein» på Voss.

Ulf Teleman som spåmann

På det nordiske møtet i Kristiansund i august 1988 innleide Ulf Teleman (1989:14) om emnet «Det nordiske språksamar-

beidet. Idéer och framtidssuppgifter». Under det framtidsperspektivet som var lagt inn, var det naturleg at han filosoferte noko om korleis det skulle gå med dei nordiske språka ved den internasjonaliseringa og europeiseringa som han alt då såg føre seg. Eg seier «alt då», for endå dette berre er fire år sidan, så var det før samanbrotet av austblokken og før samlinga av Tyskland, for ikkje å nemne før folk flest hadde høyrte det nederlandske namnet Maastricht, og før det på nokon måte var aktuell politikk for dei nordiske ikkje-medlemene av EF å søkje om medlemskap i ein utvida europeisk union, der kapital, varer, tenester og arbeidskraft skulle flyte fritt over grensene nett som Kilroys tankar. Endå mindre grunnlag var det for å tenkje at land austanfor jarnteppet kunne bli med i EF, noko dei no nemner ope.

Når ein no les det Teleman sa den gongen, og ser korleis han vart sannspådd, må ein bli noko imponert, og ein burde kanskje tenkje på å kontrahere han som rådgjevar for framtida. Mellom anna tala han om sjansane for at nordiske språk på dei og dei områda kunne bli B- og C-språk. Eit av områda han nemnde, var nordisk som språk for vitskap. Det er noko det kan vera grunn til å drøfte vidare, for området vitskap er avgjort viktig i samanhengen «Domenetap for norsk».

Domenetap for norsk vitskapsspråk

Når eg skal ta opp spørsmålet om norsk er ved eller står i fare for å tapa eit domene som vitskapsspråk, ligg det nær å nemne fyrst nett språkvitskap, for der har spørsmålet vore framme heilt nyleg, og vi har kunna lesa om det i vårt eige organ, Språknytt. Våren 1991 var eg opponent ved ein doktordisputas i Tromsø, der Gjert Kristoffersen (1991) hadde lagt fram ei avhandling med tittelen *Aspects of Norwegian Syllable Structure*. Kristoffersen vart rett etterpå utnemnd til professor i nordisk språkvitskap i Bergen, som etterfølgjar av ein person vi har samarbeidd med her, Egil Pettersen. Ei tid etterpå skreiv Kristoffersen (1992) eit innlegg til Språknytt, der han viste til noko som stod i ein brosjyre Norsk språkråd [1991] har sendt ut som ein lekk i arbeidet med aksjonen for språkleg miljøvern. Han siterte frå brosjyren, og eg siterer frå han etter brosjyren:

Når norske firmaer sender ut hundre prosent engelskspråklig reklame til et norsk publikum, svekker de norsk som bruksspråk. På lignende måte blir det når internasjonale tekniske standarder tas i bruk uten å bli oversatt til norsk, når stadig fleire vitenskapelige avhandlinger - også innenfor språkforskningen - skrives på engelsk, eller [. . .]. Alt dette er dagsaktuelle eksempler.

Kristoffersen viste til avhandlinga han hadde skrive, og at han etter det aksjonsleinga altså meinte, hadde vore med på å svekkje norsk som bruksspråk. Dette kjende han som personleg krenkjande. Verre tykte han likevel det var at dei som hadde laga brosjyren «i noe som ligner blind sjåvisnisme, overser det faktum at det er temmelig skralt med norskkunnskaper utenfor landets grenser». Når vi vil ha kontakt med kollegaer internasjonalt, lyt vi bruke engelsk som eit lingua franca. I ei tid då styremaktene legg vekt på at norsk forskning må internasjonaliseras, var det «oppsiktsvekkende» at det statlege organet Språkrådet går inn for det motsette. Kristoffersen bad om at leiaren eller nestleiaren i Språkrådet skulle svara på klagemåla hans. Han ville ha ei grunngjeving som kunne halde fagleg dersom Språkrådet verkeleg ville stå inne for det som stod i brosjyren. Han slutta med å poengtere at han sjølv «naturligvis» bruker norsk når han kommuniserer med nordiske fagfeller eller publiserer noko i nordiske tidsskrift. Han meinte det ikkje var poenget her, og han fann det «skremmende» om Språkrådet verkeleg meiner at ein skal ta avstand frå at språkvitskapsfolk «uansett sammenheng» bruker engelsk eller noko anna framandspråk i fagprosa.

Kristoffersen fekk den halen til innlegget sitt som han hadde bede om, frå leiaren for Språkrådet, Tove Bull (1992). Ho meinte det skulle ha vore uturvande, men ville pga. det Kristoffersen hadde skrive, slå fast i klårtekst at «Norsk språkråd har ikkje sagt - og kjem ikkje til å seie - at norsk forskning ikkje må internasjonaliseras, eller at vi ikkje treng eit lingua franca å kommunisere med utanverda på». Ho nemnde at ho sjølv og mange andre gjorde det nett slik som Kristoffersen; vi bruker engelsk fagleg utanfor Norden og til eit ikkje-nordisk

publikum. Når vitenskaplege avhandlingar var nemnde i brosjyren, var det fordi det ser ut til at norsk er ved å tapa terrenget også der, meir i somme fag enn i andre. Når språkvitenskap var nemnd særskild, hadde det å gjera med at det er den vitenskapen som ligg nærast det Språkrådet steller med. For Språkrådet er det viktig å halde oppe norsk som vitenskapsspråk på alle felt. For at det skal vera mogeleg, må vitenskapsfolk vera medvitne om at dei har eit språkval, og at dei skal bruke norsk til nordiske lesarar.

Innlegget til Kristoffersen og svaret til Bull har seinare fått ein kommentar til seg, også i Språknytt, av Lars S. Vikør (1992). Han peiker på at om det er nordisk språkvitenskap som er det eigenlege forskningsemnet, så må ein rekne med at dei som har noko på hjarta der, dei skjønner nordisk: «i dette faget er norsk (og svensk og dansk) eit internasjonalt fagspråk, faktisk meir internasjonalt enn engelsk». Vikør meiner at «nordmenn bør publisere original forskning innanfor nordistikken på norsk nettopp for å halde språket oppe som internasjonalt fagspråk, og så eventuelt formidle resultatane sine sekundært til eit vidare publikum utanfor nordistanes rekke på engelsk».

Om ein held saman det Kristoffersen og Bull held for sjølv sagt, med det Vikør hevdar, skulle det altså i fyrste omgang ikkje vera naudsynt eller ynskjeleg å bruke noko anna språk enn nordisk i det heile i nordisk språkvitenskap. Annleis er det om nordisk berre er brukt som objektspråk for å illustrere eit emne som gjeld allmenn språkvitenskap. Ein kan vel leggje til at ikkje så reint få emne kan vera relevante for allmenn og nordisk språkvitenskap på same tid. Vikør nemner vidare at ei internasjonalisering basert på engelsk fører til ei amerikanisering som er det motsette av ekte internasjonalisering, at internasjonal forskning lir av framandspråksskomplekset i dei store engelskspråklege landa, og av at resten av verda let engelsk dominere. Så langt Vikør.

Godtakinga av engelsk er likevel ikkje stillteieande og ikkje fullstendig. Ikkje sjeldan har eg på internasjonale lingvistkonferansar lagt merke til frustrasjon, opposisjon og aggresjon frå tysk og særleg fransk side mot den dominerande rolla som engelsk spelar. Siste gongen var det overveldande, rett nok

med ein eigen lokal bakgrunn, formidla av franskspråklege kanadiske lingvistar på lingvistkonferansen i Quebec sommaren 1992, som eit kjenslefyllt innlegg (sjølv sagt på fransk) imot at ein fransk professor frå Paris brukte engelsk i ei førelesing i plenum .

Språkvitskap

Spørsmålet om norsk er ved å miste visse bruksområde, visse område eller domene, kan ein også sjå som eit spørsmål om oppehalding og utvikling av terminologien i dei vitskapane eller på dei vitskapsfeltene som det gjeld. Innanfor dei fleste vitskapsgreiner gjekk det for seg eit skifte av framandspråk eller lingua franca etter krigen. Før krigen var utan tvil tysk det framandspråket som hadde mest å seia i Noreg og vel i Norden i det heile. Det var tysk som vart mest brukt av norske vitskapsfolk som vende seg utover Norden, og det var tysk som hadde mest å seia som grunnlag for utviklinga av nemningsbruken i vitskapen. Eg har eit inntrykk av at tysk har halde oppe den sterke stoda si i alle fall i ei vitskapsgrein, teologi. Det er kanskje takk vere arven frå Luther og andre store kanonar eller profetar. I språkvitskapen vart pragfonologane i si tid lesne på tysk, og ei tid var det vel også meir påverka frå fransk språkvitskap enn frå engelsk eller amerikansk; i Noreg vil ein ikkje minst tenkje på det den komparative og allmenne lingvisten Alf Sommerfelt formidla gjennom den kontakt han hadde med folk som Maurice Grammont og andre fonologar. Det vart eit radikalt brot med dette etter krigen, og også Alf Sommerfelt gjekk over til å publisere på engelsk.

Overalt, også i Tyskland og kan hende jamvel i Frankrike, tok vitskapsfolk til å lyde på og sjølve føre amerikansk tale. Det kom fyrst med den amerikanske strukturalismen etter krigen, og med tg-grammatikken kom påverknaden for fullt. Han har stått ved lag i ulike paradigme – som det no heiter – til i dag, endå om påverknaden tvillaust har vorte mindre einrådande i det siste enn han var ei stund.. Dei fleste vitskapsfolk som hadde skikkeleg vørndnad for faget og for seg sjølve, måtte setja seg inn i det amerikanske om dei i det heile skulle fungere i den nye situasjonen, og dei måtte ha opphald i USA. Også dei som skreiv norsk,

måtte arbeide ut frå og ta omsyn til den engelskspråklege nemningsbruken. Det var ein heilt ny nemningsbruk, også innanfor norsk. Ei rad av nye omgrep med dei engelskspråklege termene sine måtte først over til nordisk. Og slik som ved anna omsetjing måtte det løysast og vart det løyst ved nyskaping av termar, ved låneomsetjing og ved lån, der det dels kunne bli brukt engelske og dels norske morfologiske former. Ein skulle tru at språkvitenskapfolk meir enn folk frå dei fleste andre vitenskapar skulle vera medvitne om denne utviklinga, og at dei kunne utvikle ein rimeleg heimleg nemningsbruk.

Teknikk og samfunnsvitenskapar

I dei fleste vitenskapsgreiner kunne den språklege påverknaden frå den dominerande amerikanske språkforma føre til at det vart lettare å skrive eigne avhandlingar på amerikansk og vanskelegare å skrive norsk. Bruken av engelsk faglitteratur og vanskar med norsk terminologi kunne ha følgjer for språkvalet. Eg har sjølv to søner som har studert ved Noregs tekniske høgskule, den eine innanfor datafaget, den andre på maskinlina. Så å seia all den faglitteraturen dei brukte gjennom meir enn fire år, var engelskspråkleg, og bae skreiv dei diplomoppgåvene sine på engelsk, den eine forresten i Frankrike og med ein fransk rettleiar som mest ikkje kunne engelsk sjølv og visst var stolt av det. Dei tykte at det var etter måten lett å skrive engelsk, og viste til at dei hadde lært det ved å lesa engelsk. Likevel er det nok ikkje vanleg at studentar skriv diplomoppgåva på engelsk. Annleis er det derimot med doktorarbeid.

Presset frå engelsk gjer seg no også gjeldande som eit spørsmål om munnleg undervisning. Det er aktuelt i samband med ERASMUS-programmet om internasjonalt samarbeid i akademisk undervisning. Hausten 1992 vart det vedteke at engelsk skulle vera undervisningsspråk ved sivilingeniørstudiet i petroleumsteknologi ved Høgskulesenteret i Rogaland.

Ein kan vel seia at det har gått for seg eller at det er i ferd med å gå for seg eit domenetap i mange tekniske fag. Folk som kjemikaren og språkråds mannen Aksel Lydersen har kjent på det som eit problem og eit språkleg trugsmål, og Lydersen har gjort somt for å rå bot på det.

I dei mange samfunnsvitenskapane som har utvikla seg som ein eksplosjon i etterkrigstida, har eg hatt eit laust inntrykk av at det har vore om lag som i dei tekniske faga. Det er kan hende likevel noko annleis i samfunnsfag som sosiologi, psykologi og pedagogikk, for der har det visst vore meir bruk av norsk ved sida av eller i staden for engelsk. Ei anna sak er at eg frå tid til anna har fått visse nedslåande vitnemål om at det norske vitenskapsspråket deira på mange måtar er mykje påverka av engelsk. Eg har fått nokre nye opplysningar om dette. I samband med innlegget mitt i Åbo reiste eg spørsmålet om vitenskapsspråket i faget for professor i pedagogikk Anders Lysne. Han skreiv doktoravhandlinga si på norsk for om lag 25 år sidan og har berre skrivt noko engelsk i visse artiklar. Den gongen var det vanleg lære at dei skulle skrivt på norsk og ha med samandrag på engelsk. Det er også no mest vanleg at forskarar og stipendiatar skrivt norsk, meinte han. Lysne la vekt på at norske har problem med å skrivt engelsk trass i all faglitteraturen dei les. Når det gjeldt norsk pedagogisk terminologi, var han fullklår over at det er mykje iblanding av engelsk, og at dei som skrivt norsk, berre forandrar på ein bokstav eller to, som han sa. Konfrontert med min noko språkrådsinkvisitoriske spørjemåte, nemnde Lysne omsuta for at det skulle bli skikkeleg norsk dei skreiv. Han meinte det er eit vanskeleg og viktig spørsmål, som dei nok tek for lett på. Berre ein gong hadde han vore med på arbeid der dei drøfte norsk terminologi i høve til engelsk. Det galdt tilpassing av helst administrativ skuleterminologi. Ein annan universitetspedagog og forfattar av mange lærebøker i pedagogikk og pedagogisk psykologi, Harald Rørvik, sa om lag det same som Lysne. Pedagogane skrivt norsk og har ikkje problem med det. Rørvik skrivt nynorsk og hadde ein særskild merknad om at han no er mindre oppteken av puristiske omsyn enn før.

Studiar i norsk pedagogisk språk har eg no også hatt høve til å gjera som sakkunnig ved ein pedagogisk doktordisputas ved Universitetet i Trondheim, der eg er med fordi norsk språk er noko inne i biletet. Forfatterspråket åt doktoranden, Ragnar Thygesen (1992), er norsk, og det er ikkje sjenerande dårleg eller anglofisert. Ein del tekniske termar er rett nok gjevne i engelsk form, med typedøme som *screen*, *screening* eller *top-*

down, bottom-up, og i referat av engelskspråklege arbeid er det brukt altfor mykje av sitat på engelsk. Eg har tala ved han om dette, og han hadde tenkt på å skrive engelsk. Han visste korleis den engelske faglitteraturen verka, og illustrerte det med ordet *sample*. Nokre bruker «sample» og seier *sampel* eller *sæmpel*, andre bruker ordet *utval*. Nokre seier somtid det eine og somtid det andre. Ein føremon med at ord og omgrep er på engelsk, er at dei er så presist definerte og forklarte gjennom fagleg og litterær praksis, at det ringjer som klokker i øyro med det same dei høyrer ein slik term. På den andre sida blir dette eit Kanaans språk for dei innvigde, og det skaper problem for formidlinga til dei som ikkje er kanaanittar. Alt pedagogane les, er på engelsk og er frå USA. Thygesen såg på det som ein veikskap at han ikkje aner kva dei steller med nedover i Europa, som i Tyskland og Frankrike.

Også i samfunnsfag og i alle fag må dei sjølvstekt bruke engelsk (eller eventuelt eit anna hjelpespråk) når dei vender seg til det internasjonale miljøet, og i den mon dei prøver å skrive på norsk vitenskapleg og populærvitenskapleg, lukkast dei gjerne berre måteleg. For den som står fagleg utanfor og ser på språket som prøver på norsk språk, synest resultatet ikkje sjeldan å vera eit påtrengjande tungt og unaturleg og oppblanda språk, der flyten manglar, og der mykje intellektuell kraft har gått til å finne og fornorske eller helst ikkje fornorske ord, uttrykk og jamvel skrivemåtar for ord som dei berre kjenner i engelskspråkleg form. Vanskane med å uttrykkje fagtermar, omgrep og seiemåtar på morsmålet kan bli så store at jamvel folk som har dei beste og mest ærlege tankar om å skrive norsk, rett og slett må gje opp eller er ved å gjera det. Ved denne utviklinga taper morsmålet domene. Her vil eg vise til at Carol Henriksen (1992:5) i eit innlegg om «Domæner og domænetab i dansk» på årsmøtet i Dansk Sprognævn i mai 1992 hevda at «Det er også en form for domænetab, når sproget mister i kvalitet». Faren for domænetap til engelsk i vitenskap og på andre samfunnsområde er noko som no blir teke opp for det eine språket etter det andre. Det er ei side av internasjonaliseringa som treng arbeid og ettertanke av mange grunnar og utan omsyn til arbeidet med språkleg miljøvern.

Oljeterminologi (med innlagd lyrikk)

Ved sida av reklame og vitskap må ein nemne ny teknologi som eit felt der engelsk har breitt seg sterkt og til dels har rive til seg eit råderom. I den mon dette var noko spørsmål før kriggen, var det nok også innanfor teknikk og teknologi tysk som hadde rådt grunnen frå gammalt. Mange norske ingeniørar hadde utdanninga si frå Tyskland, og tysk industriproduksjon stod sterkt. Eit nytt felt som det er naturleg å nemne for oss norske no, er oljeteknologi. Oljeindustrien er ei næringsverksemd der engelsk i bokstaveleg meining har vore det grunnleggjande språket heilt frå introduksjonen i Nordsjøen på 1960- og 1970-talet. Det gjekk ikkje lenge før det vart peikt på konkrete vanskar med språkbruken på dette feltet. Eit av dei fyrste områda som gjorde det påkravt å ta opp bruken av engelsk, galdt tryggleiken om bord på plattformene. Reglement og forskrifter for tryggleiksrutiner, som branninstruksar, var fyrst å finne berre på engelsk. Det var innlysande at slike instruksar var noko som alle måtte skjønna, aller mest kvinna og mannen på dørken, og dei kunne ikkje utan vidare lesa slik engelsk. Rett nok fekk dei instruksjon og opplæring munnleg. Det var også praktiske vanskar med språkbruken, til dømes når ein framandspråkstalande arbeidsleiar skulle forklare norske arbeidarar bruken av gneistfritt verktøy, at norske vedlikehaldsleiararar noterte omsetjingar av vanskelege ord i marginen på engelskspråklege rettleiingar, eller at helikoptervakter fåfengt bad om å få bruke norsk når dei skulle kommunisere med pilotar, og at dei då fekk nei til svar (Venås 1984).

Då slike døme vart tekne opp, sa det seg sjølv at alt oljespråket kom inn i fokus. Fyrst på 1980-talet vart språket på plattformene studert av ein kandidat som tok norsk hovudfag i Bergen (Guldbrandsen 1983). Språkrådet tok til å arbeide med oljespråket, sette ned ein komité og skipa til ein konferanse. Språkproblem fekk også lyrisk uttrykk, som i dette diktet av ein oljearbeidar i Nordsjøen (*Gula Tidend* 28.4.84):

Langt borte fra våre hjem
med våre kjære
har vi vår gjerning.
Noen dager lette
andre tunge og grå
Nordsjø-slusk er det
noen som sier
Tigre sier vi

I pressen kan vi lese
mange rare ting
om hvordan vi skal ha det
Som oftest er de negative
gjør vi noe godt

Slang har vi i språket
Riser og Conduction
Derekk and support
Noen bekymrer seg
over dette
avhandlinger blir gjort

Karene i Controllrom
guttene på floren
jentene på kontoret
i Sky Lobbyn too
Alle gjør sin innsats
med kunnskap og med flid

Hva vet de vel der
onshore
om hvordan dette er
Her gjør vi vår gjerning
her trives vi
Og nå skal jeg ha
24 dager fri!

Dei siste åtte-ti åra har Statoil sett inn mange resursar på å skapa ein eigen norsk oljeterminologi. Det har vore ein eigen divisjon i arbeid med å leggje til rette og å omsetja handbøker frå engelsk til norsk. Korleis det går og kjem til å gå med bruken av ny norsk terminologi, er vel noko uvisst, for det er klårt at dette er eit vanskeleg område å hevde seg på for eit lite brukt språk.

Språklege problem i oljeverksemnda vart presenterte av fagfolk på ein konferanse Norsk språkråd skipa til i oktober 1983. Dei tok opp spørsmålet om språkbruk som marknadsproblem. Ein av dei meinte det kosta norsk industri store summor å arbeide med anbod og å utføre ordrar på engelsk. Kontraktengelsk er vanskeleg. Det vart hevda at ein måtte koma fram til at kontraktar som vart skrivne på engelsk, alltid skulle omsetjast til norsk, og at anbodsdokument alltid skulle vera på norsk. Eg veit ikkje noko om korleis det er med dette i dag, men det har ikkje vore mykje bråk om det i det siste. Det kan vera fordi det har vakse fram ein praksis som er meir rimeleg enn den fyrste var. Men at det er språkproblem på mange område der dei som arbeider med teknisk industri, skal kommunisere over språkgrensar, kan vi vera nokså visse på. Vanskane vi hørte og las om i 1983, har ikkje vorte borte. Det kan ein såleis slå fast ved å jamføre *Språknytt* nr. 4, 1983, som dekkjer breitt oljekonferansen det året, med ein leiarartikkel i bladet *Ingeniørnytt* for 20.8.1992.

Dokumentspråk

Utanlandske og norske oljeselskap som arbeider på den norske kontinentalsokkelen, bruker framleis i stor mon engelsk som arbeidsspråk. Det fører med naudsyn til at mange dokument, såleis kontraktar, ikkje ligg føre på norsk i det heile, og det skapar vanskar på fleire plan. Vanskane melder seg ikkje berre når norske verksemder skal vera med i tevlingar og levere tilbod på somme oppdrag og dei så ikkje rår godt nok med engelsk. Etter at dei eventuelt likevel har vorte engasjerte til å utføre arbeid, kan det vera vanskeleg for norske borgarar og verksemder å få rettsprøvt tvistemål med oljeselskap fordi det vil kosta for mykje og ta for lang tid å få omsett framandspråklege doku-

ment som har med kontraktane og eit eventuelt søksmål å gjera. Ved ei konkret sak reist av eit advokatfirma i Stavanger i 1989 sa Justisdepartementet i 1990 nei til å gjera noko for å hjelpe. To statsråder frå kvar si regjering og for kvart sitt departement svara på spørsmål i Stortinget med bakgrunn i den saka. Justisminister Else Bugge Fougner svara såleis 23.5.90 at næringspolitiske og praktiske omsyn gjorde det rimeleg å bruke framandspråk i nokon mon, og at ein ville sjå på reglane om utgifter og eventuelt tenkje på å gje dommarane språkopplæring. Språkrådet hevda då sterkt i brev til Kultur- og vitskapsdepartementet at det meiner norsk skal vera primærpråket i all næringsverksemd i Noreg, og at ein ikkje kan godta at bruk av framandspråk går ut over rettstryggleiken. Språkrådet følgde saka vidare i brev til justiskomiteen i Stortinget noko seinare. I brevet vart det vist til at statsråden i svaret sitt til Stortinget røyndleg hadde opna for å overføre engelskbruken åt oljeselskapa til norske domstolar. Justiskomiteen svara at komiteen som komité ikkje kunne ta opp saker av eige tiltak, men komiteen ville i alle høve følge med i denne problemstillinga.

Internasjonale standardar

Ei anna side av eit stadig meir differensiert, men også meir uniformert næringsliv, gjeld standardar. Internasjonale standardar blir no brukte på nær sagt alle felt av eit teknifisert og velorganisert samfunnsliv. Det daglege livet for verksemdar, institusjonar og borgarar må tilpassast etter samlande mønster, føresegner og oppskrifter frå vogge til grav. I 1989 tok Noregs Byggstandardiseringsråd opp problem med omsetjing av standardar. Før hadde rådet konsekvent kravt at standardane skulle gjevast ut på norsk, men det vart då utsett for noko press på det punktet. Bakgrunnen er at standardiseringsarbeidet blir gjort i internasjonale komitéar. Departementet kom til at det av praktiske og økonomiske grunnar ikkje ville vera råd å omsetja alle standardane til norsk. Det ville bli naudsynt å prioritere på grunn av småe resursar. Med det var det gjeve ein prinsipiell heimel som kan få store verknader.

På statsbudsjettet for 1991 vart også løyvingane til standardiseringsarbeidet skorne ned. Det skapte uro hjå Noregs Elek-

triske Materiellkontroll. Dette galdt tilpassinga til EF på området normer for elektrisk tryggleik. Med initialane EF har vi kome til eit springande punkt. Ei dekking for tre stillingar hadde falle bort på budsjettet då. Med resursane NEMKO rådde over, ville det ikkje vera mogeleg å følgje med i det reint tekniske arbeidet ein gong, hevda dei som hadde fått nedskorne løyvingar.

På høgt politisk nivå

Korleis det politiske og språklege tilhøvet mellom Noreg, Norden og Vest-Europa vil bli i framtida, er enno uvisst. Vi kan likevel få eit visst inntrykk av det gjennom situasjonen for Danmark og dansk i dag. Det gjer djupt inntrykk når nokon hevdar at i EF er «English spoken, on parle français, man spricht deutsch, - og dansk tåles» (Henriksen: «Dansk i EF og EF-dansk»). Her vil eg atter sitere Carol Henriksen (1992:5):

Det er begrenset hvor meget politisk indflydelse man kan have når man ikke må bruge sit eget sprog og er nødt til at forhandle på et fremmedsprog, og derudover synes det også betænkeligt, set fra en demokratisk synsvinkel, at beherskelse af fremmedsprog på et relativt højt niveau bliver et krav man skal opfylde for at kunne blive valgt som dansk politiker.

Endå om dei altså skal tala fransk i Brussel ved sida av engelsk og tysk, så gjer dei det ikkje meir definitivt enn at Frankrike sommaren 1992 fann grunn til å vedta eit tillegg til grunnlova. Tillegget seier at språket til republikken er fransk. Når vi les ei melding som det, kan vi norske koma til å minnast at då vår grunnlov av 17. mai 1814 skulle få dei endringane som var «nødvendige formedelst Sveriges og Norges Forening», vedtok Stortinget at alle lover «skulle udfærdiges i det norske Sprog». Tillegget til den franske grunnlova vart godkjent saman med andre konstitusjonelle forandringar som trongst for å tilpasse seg til Maastricht-avtala. Avismeldinga som eg byggjer på, har ei rad andre opplysningar om korleis engelsk trengjer inn i fransk på dei og dei områda, og kva franske intellektuelle og

franske politikarar gjer med dette ved sida av å kalle språket «franglais» og å vedta lover mot det.

Som vi veit, arbeider det kontinuerleg ein stor stab av danske omsetjarar i Brussel. Vi har høyrte om den vanskelege oppgåva dei har fordi EF-språket er tungt og svært regelfast brukt, og med eit innhald som er så sterkt bunde til språket det er utforma på, at tekstene nærast er uomsetjelege. For det andre har vi notert oss at EF-språket etter faste krav skal omsetjast svært nært til utformingsspråket. For det tredje har vi høyrte at omsetjarane er valde ut til denne oppgåva av di dei kan engelsk og fransk, medan det har vore lite eller inkje spørsmål om dugleiken deira i dansk, som eigenleg burde vera eit hovudkriterium for utveljinga.

Ein må tru at den parallellen til dette omsetjingsarbeidet som no går i alle nordiske land og langt borte frå Brussel, vil få ein heil del å seia for utviklinga av retts- og dokumentspråk også i dei nordiske språka, og at stoda der kan slå over på allmennspråket. Såleis er arbeidet med dansk i Brussel og med norsk i Utanriksdepartementet i Oslo viktig ikkje berre politisk, men også språkleg. Vi ventar med spenning på kva Allan Karker kan ha å seia om dette når han no med det fyrste skal ta fatt på å finne ut og gjera greie for kva samarbeidet i Brussel har hatt og kan ha å seia for dansk språk. Det var eit oppdrag som Nordisk språksekretariat og Allan Karker tok på seg etter at det var reist ynskjemål om det i ordsiftet på det nordiske møtet i Reykjavík sommaren 1991.

Navigare necesse est

At problemet med internasjonaliseringa kan råke den einskilde næringsdrivande og den einskilde borgaren på kvar deira post ute i samfunnet og i kvardagen, fekk Språkrådet nyleg prov for i eit brev frå ein fiskar på Vengsøy i Tromsø. Han tok opp bruk av framandspråk i navigasjonsinstrument. Han kunne sjølv ikkje lesa engelsk, og spurde korleis han skulle greie seg når den handboka han skulle nytte, berre fanst på engelsk. Det same galdt bruksretteleiinga til ein liten radio han hadde kjøpt. Når han var på sjøen, var det ingen å spørja. Dette kunne ein ta som ein dagsaktuell og talande illustrasjon til ein manande

latinsk leveregel. Fiskaren frå Vengsøy kjende det på kroppen, endå han ikkje kunne uttrykkje det anten på engelsk eller latin, at *navigare necesse est* - det er naudsynt å sigle (og å navigere). Om ein ikkje fekk språkleg høve til å navigere skikkeleg, kunne det i andre omgang føre til å stadfeste også resten av ordta-
ket, at *vivere non est necesse* – det er ikkje naudsynt å leva. Den vanskelege situasjonen for fiskaren frå Vengsøy på Troms-havet kan vi sjå som eit bilete på og ei vidareføring av alvorlege situasjonar som vi alle har stått i, når vi har kjøpt eit eller anna som det berre følgde framandspråkleg bruksrett-
leiing med. For den som har ti tommeltottar på hendene og hel-
ler ikkje alltid er like open for teknisk nomenklatur i hovudet, kan det vera vanskeleg nok å ta seg fram med morsmåltekst som bruksretteleiing, i alle fall i pressa situasjonar, og pressa situasjonar kan også finnast på landjorda og i maksver.

At spørsmålet om navigasjonsutstyret er ei sak som har stor prinsipiell interesse, vart stadfest av Fiskerirettleiaren i Tromsø. Sjøfartsdirektoratet opplyser at føresegnene for denne sek-
toren blir reviderte no, og direktoratet meiner det er eit sjølv-
sagt krav til produsentar som marknadsfører varene sine i Noreg. at dei gjev ut instruksjons- og handbøker på norsk. Det gjer dei altså ikkje, og i eit nytt brev frå den same fiskaren på Vengsøy held han fast på kritikken og spørsmåla han kom med. Fiskeridepartementet svara at det kan stø ei oppmoding om å utvikle norsk tekst, men at det ikkje kan påleggje produsentane å gjera dette. Språkrådet skreiv 4.11.92 til verksemder som pro-
duserer navigasjonsutstyr, og oppmoda dei om å utvikle utstyr med norsk tekst.

I'll sing a song for my old Kentucky home

Frå internasjonal standardisering og bruksretteleiingar skal eg ta eit veritabelt sprang og gå over til å nemne den kulturen eller ukulturen som vi finn som det verbale uttrykket for moderne popmusikk. Eg tenkjer då utan vidare på den musikken som er over heile verda og har amerikansk opphav. Det er no alt mange år sidan Språkrådet fåfengt gjorde kva det kunne for å halde det dei kallar Norsktoppen, norskspråkleg. Det lukkast ikkje, og det var for så vidt rimeleg nok etter di dette er eit av

dei områda eller eit av domena der i alle fall mykje var tapt då og meir vel er tapt no. Det vart uttrykt sterkt av journalisten Bjørn Brøymer, som valde ynskjeplater tidleg ein søndag morgon 30. juli 1992. Han sa med tanke på denne musikken at «Norge er en amerikansk delstat». Det er ingen tvil om at det finst eit eige miljø, på ein måte ei eiga musikalsk verd og ein eigen livsstil som har amerikansk popmusikk ikkje berre som eit uttrykksmiddel, men at det er i kraft av musikkulturen at dette miljøet, denne verda, denne livsstilen, er til og gjev seg til kjenne. Ingen som sleng innom dei mest vanlege diskoteka eller lyder på visse nattprogram i radioen med Vidar Lønn Arneesen eller nokon av dei mange andre meir eller mindre kjende kanonane som agerer discjockey eller platepratar, vil vera i tvil om det. Når eg lyder på ein av desse musikk- og språkformidlarane i vakne, norske nattstunder, kan eg ikkje lata vera å forundre meg over alle slags retningar og straumdrag i denne musikken og dei enorme mengder av kunnskap og kjennskap til han som kjem fram. Og eg minnest ein ungdom frå Narvik som eg hadde som student for nokre år sidan, då han med himlande augo og overtydd røyst insisterte på at dette engelskspråklege miljøet var det han kjende seg mest heime i og mest eitt med. Det var hans identitet og nasjonalitet.

Det finst likevel mange andre og heimlege kraftkjelder innanfor ungdomskulturen og musikkulturen, såleis ny populær og heimenorsk visekunst framboren av krefter som Øystein Sunde, Åge Aleksandersen, Halvdan Sivertsen, og der internasjonaliseringa er så blå og uskuldig som den Edvard Persson og Evert Taube står for. Også dette er tvillaust populær popmusikk. Framleis finst det jamvel sterke og levande band innanfor regionale og nasjonale kanalar til ein gammal musikalsk folkekunst av nedervde melodiar og songar. Dei går attende til setesdølen Håvard Hedde og andre kraftkarar og til hjartevarme kvende som ei austnorsk lita jente inni skogen eller eventuelt sjølve kjerringa med staven. Det er mykje heimleg og djuprøtt songkultur som her veg opp det amerikansk internasjonale. Det heimlege og det framande står berre for ulike domene, som fyller kvarandre ut, som båe talar til oss og får oss til å nynne med, og det blir kanskje ikkje noko domenetap i det heile. På dette

roande tonelægjet skal eg no gå over til ein like roande slutkläm, med ei svensk glose til hylling av det nordiske.

Eit scenario for nordisk, norsk og nynorsk

Vi har vore noko usamde på heimleg og på nordisk plan om kor farleg eller ufarleg ei språkverd vi lever i. I Norden seier somme «Yes, det er dansk», smiler velnøgde og assimilerer framande ord og skrivemåtar som ein svamp syg vatn. Når vi held oss i heimetunet, møter vi også folk som seier at Språkrådet er hysterisk og folk som proklamerer at dette er tida for den store forbrødringa og forsystringa og for den like store internasjonalsismen av både sed og skikk og språk. Det er nasjonalismen og purismen som er forbanninga, jamfør Armenia og Jugoslavia. Og vi som blir skulda for å bera med oss alle språklege suter i verda, og for å tru at den store, stygge ulven vil ta både oss og morsmålet og det som er oss aller mest kjær, vi er trass alt meir rimelege enn som så. Inst inne trur vi intenst på ei språkleg framtid med nordisk og norsk og nynorsk som A-språk på alle område.

Tilvisingar

Aftenposten, avis i Oslo, kveldsnummer for 7.7 og 10.7.1992.

Bull, Tove 1992: «Svar til Gjert Kristoffersen». I *Språknytt*—nr. 1, 1992. Oslo.

Gula Tidend, avis i Bergen.

Guldbrandsen, Tone 1983: *Med fireflaiten åffsjår*. Nordisk institutt. Universitetet i Bergen.

Henriksen, Carol 1992: «Domæner og domænetab i dansk». Sjølvreferrat av foredrag. I *DANSK SPROGNÆVNS ÅRSMØDE 1992 8. maj 1992*.

Henriksen, Carol: «Dansk i EF og EF-dansk». (Manuskript. Roskilde Universitetscenter.) Roskilde.

Ingeniørnytt for 20.8.1992. Oslo.

Kilroy 1992: Brosjyre med tittelen «Fra Univers reiser til Kilroy academic travels».

Kristoffersen, Gjert 1991: *Aspects of Norwegian syllable structure*. University of Tromsø.

Kristoffersen, Gjert 1992: «Bruk hodet!» I *Språknytt* nr 1, 1992. Oslo. Norsk språkråd (utg.) [1991]: *Bruk hodet snakk norsk*. Oslo.

Språknytt nr. 4, 1983. Oslo.

Teleman, Ulf 1989: «Det nordiska språksamarbetet. Idéer och framtidsoppgifter». I *Språk i Norden*.

Thygesen, Ragnar 1992: *Språknormkonflikt og skrivevansker*. Universitetet i Trondheim. Den allmennvitenskapelige høyskolen.

Venås, Kjell 1984: «Skal vi bruke engelsk eller norsk i olje- og dataalderen?» I *mål og makt*, nr. 1-2/84.

Vikør, Lars S. 1992: «Språkforskning og språkval». I *Språknytt* nr. 2, 1992. Oslo.

Et sprogpolitisk problem i internationaliseringens kølvand

Af Henrik Hagemann

Alle de nordiske lande deltager aktivt og konstruktivt i arbejdet på at bringe orden i en kaotisk verden. En af måderne at gøre det på er at medvirke i udformningen af aftaler, der får bindende virkning for de medvirkende lande og deres borgere. Ensartede retsregler er nyttige. Derfor er vi med i FN, i Nordisk Råd, i Europarådet, i EF eller Efta og i en række andre organer, hvor man laver aftaler. Mange af disse aftaler skal omsættes til nationale bestemmelser i form af nye love eller andre retsforskrifter, som forpligter borgerne.

Processen med at indgå internationale aftaler har vi medvirket i gennem mange år, og det har selvfølgelig altid været et problem, hvordan man «oversætter» den internationale aftale/konvention til nationale bestemmelser: Skal man omskrive konventionen, så den passer til den tradition, man nu har i sit land for, hvordan man udformer en lovtekst, eller skal man bare skrive en direkte oversættelse af konventionen og så vedtage i sin rigsdag, at nu er dette gældende lov? Dette problem har i mange år været til at overskue, for strømmen af internationale aftaler eller konventioner, der skulle omsættes til nationale retsforskrifter, har ikke været særlig kraftig.

I de senere år er strømmen imidlertid blevet stærk. Danmark har som medlem af EF omsat mange EF-regler til danske retsforskrifter (love eller bekendtgørelser), og med EØS-aftalen er de nordiske Efta-lande i fuld gang med at overføre ikke mindre end ca. 1 400 retsakter til nationale bestemmelser – hvilken sproglig-teknisk udformning får de?

De fleste af, om ikke alle, EØS-retsakterne er jo EF-regler. Mig bekendt følger EF's regler en fransk model, som væsentligt afviger fra en nordisk, dels ved oftest at indeholde en lang præambel (indledning) som begrundelse for reglerne, dels ved at binde oversætteren til oversættelse punktum for punktum i stedet for ud fra en samlet overordnet struktur, bl.a. fordi hen-

visninger til andre steder i loven i fransk tradition er til «punktum» og ikke som vi bruger til § og stk. Så vidt jeg er orienteret, har vore oversættere i EF klar ordre om at oversætte så tæt på forlægget som overhovedet muligt.

I de sidste mange år er der efter min vurdering udført et fint stykke arbejde af især justitsministerierne for at gøre sproget i retsforskrifter så klart og enkelt som muligt. Kancellisproget skal bekæmpes i tekster til borgerne. Traditionen fra landskabslovenes tid om, at hver mand skal kunne forstå lovens tekst, lever heldigvis som en god moralsk fordring.

I Danmark har vi lidt forskellig praksis mht. indplacering af internationale aftaler i vore retsforskrifter, og det samme gælder sikkert i de andre nordiske lande. I nogle tilfælde gennemskriver man i det pågældende ministerium forskriften, så udformningen følger dansk skik, i andre tilfælde ophøjer man ved hjælp af en tilføjelse forskriften til også at være en dansk forskrift. Den sidste praksis er vist ved at brede sig mht. de såkaldte gennemførelsesforskrifter for EF-direktiver, og det har i et par tilfælde ført til ganske groteske og højst udanske udformninger. Det værste eksempel, jeg har set, er Boligministeriets bek. nr. 480 af 25/6-91 om ikrafttræden af EF-direktiv om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes love og administrative forskrifter om byggevarer, hvor man blot har sat en forside på EF-direktivet og dermed gjort det til bekendtgørelse, således at den indholdsmæssige del af bekendtgørelsen indledes med godt 4 spalter præambel! En lægmand som jeg betragter en bekendtgørelse om byggevarer som en tekst, der henvender sig til en ret bred kreds af borgere – mange vil have ganske svært ved at forstå den i direktivets udformning, men de skal rette sig efter den alligevel.

Den udvikling af sproget i retsforskrifter, vi har været igennem i de nordiske lande, er efter min opfattelse væsentlig for myndighedernes troværdighed over for befolkningerne. Derfor er det et voldsomt tilbageskridt, om sproget i denne genre skal presses mange år tilbage i forståelighed for menigmand på grund af en misforstået loyalitet over for den oprindelige konventionstekst. Det sker jo på borgernes bekostning – eller er det på grund af for hårde nedskæringer i centraladministrationen,

så man ikke har tid til at lave en rigtig hjemlig udgave af forskriften?

Netop i denne tid, hvor de mange EF- og EØS-regler skal ind, vil det nok være en velgerning, om vore nordiske justitsministerier får talt godt sammen om, hvordan vi kan udvikle de gode traditioner for et borgervenligt sprog i love og andre retsfor skrifter, også når det gælder oversatte bestemmelser.

Internationalisering i den svenska gymnasieskolan: Bilingual education eller ämnes- undervisning på främmande språk

Av Gun Hägerfelth

Internationaliseringssträvanden

Internationalisering har under flera år varit ett honnörsord i den svenska skolan. I direktiven till arbetet med de nya läroplansförslagen (Dir 1991:9 i Bilaga 1 SOU 1992:93) betonades att särskild uppmärksamhet bör ägnas internationalisering. Härmed förstås såväl ökade kunskaper om internationella förhållanden som förbättrade språkkunskaper. Med hänvisning till att «Sveriges ökade beroende av omvärlden och våra ambitioner i förhållande till det väst-europeiska integrationsarbetet kommer att påverka utvecklingen av skola och utbildning» (Dir 1991:62 i Bilaga 1 SOU 1992:93) tillsattes en särskild utredning för att utreda frågor om skolans internationalisering och internationella kontakter. Utredningens uppgift var att «föreslå ... olika medel att förverkliga skolans internationaliseringsmål och för att stimulera och underlätta rörlighet mellan Sverige och andra länder». Utredningen, benämnd internationaliseringsutredningen, lade fram sitt betänkande *Svensk skola i världen* i september 1992 (SOU 1992:93).

I skolans värld är olika typer av kontakter med andra länder ingen ny företeelse. Åtskilliga klassresor har under årens lopp gjorts i syfte att möta andra kulturer, skapa nya kontakter, få insikt i andra levnadsförhållanden och praktisera nyvunna språkkunskaper. Från min egen finlandssvenska skoltid i Åbo minns jag mycket väl en klassresa till Göteborg, en med dåtida finlandssvenska elevmätt mätt verkligt internationellt inriktad resa. En veckas vistelse i en svensk familj och ett veckolångt skolbesök gav oss elever många nya insikter. Under en nyligen gjord resa till Italien träffade jag en klass som var på studieresa i Rom med sin lärare i italienska. Redan en bussresa till

Peterskyrkan i Rom kan ge en svensk elev många nya erfarenheter.

Även internationaliseringutredningen hänvisar i sitt betänkande till en nyligen gjord enkät angående olika skolors internationella kontakter som visar att ... «praktiskt taget varje skola har någon form av kontakt med skola i annat land».

Utbildning i andra länder har också förekommit under många år. Omkring 3 000 svenska elever åker varje år utomlands för att på egen bekostnad studera i något annat land (SOU 1992:93). För 70 % (siffran gäller läsåret 1990/91) av de svenska elever som tillbringar en del av sin gymnasietid utomlands gäller att USA är mottagarland.

Internationaliseringsutredningen föreslår att man aktivt bör arbeta för att ge svenska elever bättre ekonomiska möjligheter att studera utomlands samt att påverka den ensida inriktningen av mottagarland. Internationella kontakter skolor emellan bör understödjas på olika sätt. Utredningen föreslår t.ex. att ett särskilt centrum upprättas för internationell utbytes- och annan kontaktverksamhet på skolområdet. Här skulle bl.a. en central administration kunna upprättas och olika slags förmedling av internationella kontakter skulle kunna gå via detta centrum. Ett annat förslag är att förbättra möjligheter för elever från andra länder att kunna studera i en svensk skola.

Undervisning på annat språk än svenska

Ett annat sätt att förbereda gymnasieeleverna för internationella kontakter av olika slag är att bedriva undervisning i olika ämnen på annat språk än svenska. Sedan flera år finns i de nordiska länderna, åtminstone i Danmark, Finland och Sverige bl.a. möjlighet till en sorts internationell gymnasieutbildning, den s.k. IB-utbildningen (International Baccalaureate) som ger universitetsbehörighet i ett antal länder. Utbildningen följer internationellt fastställd läroplan och undervisningen bedrivs i huvudsak på engelska i de flesta ämnena. Utbildningen är i princip öppen för vem som helst som klarar vissa inträdeskrav, men vanligast är att eleverna har någon form av internationell anknytning (åtminstone i Sverige), antingen så att de är barn till föräldrar med annat modersmål än svenska eller barn till svens-

kar som vistats utomlands under barnets skoltid en längre eller kortare tid.

Dessutom finns andra typer av fristående skolor, såsom Franska och Tyska skolan, där undervisning bedrivs på annat språk än svenska. För dessa båda ovannämnda typer av skolor gäller att de undervisande lärarna oftast har det språk de undervisar på som modersmål.

Bilingual education

Sedan 1970-talet pågår i Sverige en annan typ av internationaliseringssträvanden i den kommunala gymnasieskolan, nämligen den att lärare undervisar i sina ämnen på ett annat språk än svenska, än så länge mestadels på engelska. Detta kallas på engelska *bilingual education*. Det innebär t.ex. att fysikläraren undervisar i fysik på engelska. Oftast är lärarens modersmål svenska men det förekommer i enstaka fall att lärare med engelska som modersmål undervisar.

Sverige är det nordiska land där denna typ av verksamhet bedrivs i nämnvärd omfattning idag. Under det nordiska språkmötet i Åbo 4-6 september 1992 framgick att övriga nordiska länder åtminstone inte idag tycks satsa nämnvärt på denna undervisningsform.

Min undersökning

På uppdrag av Svenska språknämnden gjorde jag inför språkmötet 1992 en undersökning av denna undervisningsform på gymnasieskolorna i Sverige. Undersökningen har rubriken *Undervisning på främmande språk i Sverige*. Jag skall nedan kort redogöra för några av de resultat jag kom fram till och belysa några frågor som uppkommit i samband med undersökningen.

Ingen har hittills kartlagt eller utvärderat denna verksamhet, och högsta skolmyndigheten i Sverige, Skolverket, kunde inte i nämnvärd omfattning bidra med information om försöksverksamheten trots att den som sagt pågått sedan 70-talet. Internationaliseringsutredningen omnämner den bara. Den korta tid jag hade till mitt förfogande räckte inte heller till en kartläggning av hela verksamheten, utan min undersökning får ses som en

pilotundersökning. Jag försökte ta reda på var och i vilken omfattning denna undervisningsform förekommer och jag ville också ta veta vad deltagande lärare och elever anser om försöksverksamheten. Information skaffade jag mig via personliga kontakter, telefonsamtal och två enkäter som skickades till 240 elever och 56 lärare. 121 elever och 10 lärare besvarade enkäterna, och resultaten måste naturligtvis tolkas med viss försiktighet. Min uppfattning av undervisning av detta slag har jag också kompletterat genom att auskultera på ett antal lektioner.

Jag kom fram till att 21 klasser på 10 gymnasier bedrev undervisning på främmande språk läsåret 1991/92. (Förmodligen var flera skolor involverade i försöksverksamheten.) Vanligast är den på teknisk och samhällsvetenskaplig linje, men den förekommer också på ekonomisk och naturvetenskaplig linje, däremot inte på humanistisk linje. Många fler skolor deltar i försöket fr.o.m. läsåret 1992/93, och intresset att starta sådan undervisning tycks öka lavinartat. Detta bekräftas av samtal med olika personer som är inblandade samt av antalet telefonsamtal jag får med anledning av min undersökning.

Jag indelar denna undervisningstyp i två olika modeller, Norrköpingsmodellen och Åkersbergamodellen, efter de skolor som var först på plan. För båda modellerna gäller att undervisningsspråket är engelska. Läsåret 1992/93 har dock försök med franska och tyska som undervisningsspråk påbörjats. Norrköpingsmodellen innebär att försöket bedrivs i alla ämnen utom i svenska (ibland dock delvis på främmande språk, t.ex. när det gäller undervisningen i modern litteratur), främmande språk och svenska som andraspråk. Åkersbergamodellen innebär att undervisningen bedrivs på engelska i något eller några ämnen. Båda modellerna tillämpas ungefär lika ofta.

Som inspirationskälla till denna försöksverksamhet nämns de kanadensiska språkbadsprogrammen (French Immersion). Dessa program utgår från att elever lär sig ett språk, franska, genom att i så hög grad som möjligt undervisas på språket, inte i eller om språket. Försöken i Kanada har pågått sedan 1960-talet. Språksituationen i Kanada skiljer sig dock markant från den svenska därigenom att Kanada är ett officiellt tvåspråkigt land. Försöken i Kanada syftar till att ge eleverna kompetens i

landets båda officiella språk. Lärarna som undervisar har givetvis franska som modersmål. Situationen i Sverige är annorlunda. Landet är inte officiellt tvåspråkigt, och inte heller är det vanligt att undervisande lärare har undervisningsspråket som modersmål när det gäller dessa försök. Trots detta verkar både elever och lärare som deltar vara nöjda med undervisningsformen. Jag har också kontrollerat ett antal elevers betyg i engelska och de ämnen de studerat på engelska och resultaten är mycket bra. Både lärare och elever tyckte att elevernas kunskaper i engelska förbättrats tack vare bilingual education. Just dessa elever hade emellertid höga betyg i samtliga ämnen redan i sina avgångsbetyg från grundskolan. Det tycks i stort sett vara studiemotiverade, språkintrasserade elever som väljer att delta i försöksverksamheten. Det innebär att man egentligen inte kan dra någon slutsats av hur just undervisning på främmande språk påverkar deras studieresultat.

Trots ovannämnda positiva sidor finns det dock en del frågor som är viktiga att ta upp till diskussion i sammanhanget.

Synpunkter på lärarnas kunskaper i engelska

Min enkät visar att de lärare som väljer att delta i försöksverksamheten här har lång undervisningserfarenhet, oftast mer än tio år, men att de har väldigt olika erfarenhet av engelska språket. Ingen av just dessa lärare har engelska som modersmål, även om det förekommer i enstaka fall på annat håll. Ett par av lärarna har undervisat på engelska utomlands under något eller några år, medan andra kanske bara hade följt några engelska massmedieprogram för att aktualisera sina kunskaper i engelska. Bland språklärare, särskilt engelsklärare märks en viss skepsis inför denna undervisning vad beträffar undervisande lärares kunskaper i engelska. Man frågar sig vilka följderna blir om läraren inte har tillräckliga kunskaper i undervisningsspråket. Vilken funktion fyller t.ex. en fysiklektion på undermålig engelska? På många håll pågår livliga diskussioner om detta, och från språkläraryråden har rests krav på universitetsutbildning i engelska av viss omfattning, förslagsvis 40 poäng. En deltagande lärare anser att de språkkunskaper som krävs är en «väl- underhållen gymnasieengelska».

Intressant är naturligtvis hur eleverna uppfattar lärarnas kunskaper i engelska. Enkäten pekar på att det förekommer att lärare med undermåliga kunskaper i engelska åtar sig att undervisa på detta språk. 20 % av eleverna tyckte att lärarnas kunskaper i engelska var ganska dåliga eller otillfredsställande. I sin precisering valde eleverna ord som «kass» och «katastrof». Ganska vanligt är det också, enligt eleverna, att svenska används om inte läraren kan engelska tillräckligt bra. På frågan om vilka krav eleverna tyckte att man skulle ställa på lärarnas engelska svarade de flesta att den skulle vara lika bra eller bättre än elevernas. Perfekt engelska var det väldigt få som krävde.

Hur många lärare i andra ämnen än engelska har tio år efter avslutade studier en välunderhållen gymnasieengelska eller en engelska som är lika bra eller bättre än elevernas? Även telefonsamtal med skolledare pekar på att lärarnas engelska inte alltid är vad den borde vara. Det verkar som om en del som väljer att delta i försöket riktigt kan bedöma sin förmåga att använda engelska i sin undervisning. Det verkar uppenbart att man måste diskutera kraven på lärarnas kunskaper i engelska. Någon instans borde bedöma lärarengelskan innan försöksverksamheten överhuvudtaget får lov att starta. Vilken utbildning i engelska som är lämplig för undervisande lärare måste diskuteras. En universitetsutbildning av traditionellt slag är kanske inte vara den bästa lösningen. Det som i bästa fall erbjuds dessa lärare nu är en tre veckor lång fortbildningskurs, förlagd till engelskspråkiga länder och anordnad av fortbildningsavdelningen vid Uppsala universitet. Man kan fråga sig om någon blir kompetent att undervisa i engelska efter en tre-veckorskurs i t.ex. Skottland.

Internationaliseringsutredningen trycker hårt på vikten av internationaliseringsåtgärder av olika slag och föreslår (SOU 1992:93) att «kommunala initiativ till att bedriva undervisning på annat språk än svenska bör stödjas av staten med 1,5 milj.kr. för direkt riktade insatser för fortbildning av lärare.»

Syftet med undervisning på engelska

Vad är det man vill uppnå med undervisningen på engelska? I min enkät hade jag en fråga beträffande syftet med undervis-

ningen. Det vanligaste svaret var att man ville ge eleverna fackspråklig träning på ett främmande språk, d.v.s. målet är att eleverna t.ex. skall kunna studera utomlands, diskutera fysik på engelska med studerande i andra länder eller i andra förekommande fall i arbetslivet inom eller utanför Sveriges gränser. Ett annat syfte som nämndes var att bättre förbereda eleverna för universitetsstudier, som oftast kräver att man kan tillgodogöra sig kurslitteratur på främmande språk.

Jag vill också i detta sammanhang peka på en enkät gjord på uppdrag av Riksdagens revisorer och utförd av pedagogiska institutionen inom Uppsala universitet 1992. Enkäten, *Gymnasieskola granskad i arbetslivets och högskolans perspektiv*, riktade sig till gymnasieskolans avnämare, d.v.s. till representanter för arbetslivet och universitet och högskolor. Inför det nya läroplansarbetet ville man ha reda på hur målen i den gamla läroplanen hade uppfyllts vad beträffar bl.a. kunskaper i främmande språk och modersmålet. Ett mål i läroplanen är att eleverna ska kunna tillgodogöra sig kurslitteratur på främmande språk, och ett annat mål är att kunna använda engelska i samband med arbetsuppgifter. Båda avnämargrupperna tyckte att eleverna klarade dessa mål bra när det gällde engelska, men inte när det gällde andra främmande språk.

Även utan undervisning på främmande språk tycks eleverna klara av sin kurslitteratur på engelska, och likaså tycks de tillfredsställande klara av arbetsuppgifter på engelska i yrkeslivet. Jag tycker att man också borde nämna denna enkät när man diskuterar fortsatt satsning på bilingual education på engelska. Något tillspetsat kan frågan formuleras så här: Fyller undervisning på engelska överhuvudtaget någon funktion?

Andra syften som nämndes i enkätsvaren i min undersökning var internationalisering, utan särskild specifikation och att det helt enkelt var stimulerande med undervisning på engelska. Detta uttrycktes både från elev- och lärarhåll. Ordet internationalisering används gärna och ofta men kanske litet väl slentrianmässigt. Vad menar man med internationalisering? Menar man studier och arbete i något engelskspråkigt land eller menar man arbete för svenska företag med kontakter utomlands? Hur många av våra elever kommer t.ex. faktiskt att arbeta eller stu-

dera i ett engelskspråkigt land? Och hur många engelskspråkiga länder finns det t.ex. i Europa?

Frågan är väl om vi har råd att bekosta denna form av stimulans, när enkäter antyder att svenska elever har svårt för andra främmande språk än engelska medan de ju tycks klara engelska språket tillfredsställande både i tal och skrift. Internationaliseringsutredningen föreslår ju även att en ökad satsning bör göras med inriktning på *europiska* länder när det gäller kontakter av olika slag. Utredningen ställer dock inga krav på utvärdering av den försöksverksamhet med undervisning på engelska som nu pågått sedan 70-talet. Jag finner det anmärkningsvärt.

Dessutom har olika gymnasier hittills i relativt ringa omfattning samplanerat sin försöksverksamhet eller diskuterat den särskilt ingående med varandra. Många av dem jag talat med hade ingen aning om att verksamheten bedrevs mer än på ett par skolor. Det verkar dock som om den trenden håller på att förändras. Jag har t.ex. just blivit informerad om en konferens som anordnas nu i januari 1993 för skolledare och lärare som är intresserade av verksamheten. I inbjudan sägs att «En etablering av ett nätverk för lärare med bilingual education borde också kunna bli ett av resultaten av denna tvådagarskonferens».

Vad händer med elevernas svenska?

Det finns ett par andra aspekter som jag vill ta upp till diskussion beträffande effekterna av denna försöksverksamhet. Av enkätsvaren och även av samtal med många inblandade elever framgår tydligt att många upplever sig få luckor i sitt svenska språk, särskilt tycks detta gälla ämnena fysik och teknologi. Bland de elever som läst sina ämnen på engelska under mer än ett läsår ökar känslan av att de har luckor i sitt modersmål. Det finns en utvärdering gjord på en skola som haft försöksverksamhet under många år men inte deltar i min enkät, och den uppvisar samma resultat beträffande elevernas uppfattning om luckor i modersmålet. När man skall diskutera fysik med sina kamrater, vilket man oftast gör på svenska eftersom det känns naturligast, hittar man inte de svenska facktermerna utan tar då till de engelska. Resultatet blir en sorts blandspråk. Många ele-

ver uttryckte en uppriktig oro över detta fenomen. Det tycker jag man skall ta på allvar och väga in i bedömningen av försöksverksamhetens följder. En del lärare uppger sig vara medvetna om problemet och har lagt om undervisningen, så att även de svenska termerna behandlas. Även i internationaliseringens tidevarv måste väl en svensk gymnasieelev klara av att diskutera fysik på svenska!

Av enkäten gjord på uppdrag av Riksdagens revisorer framgår att gymnasieelevers kunskaper i modersmålet inte uppfattas som helt tillfredsställande av avnämarna. Detta svar gäller båda avnämargrupperna. Beträffande den *muntliga* framställningsförmågan hos eleverna uppfattades den som god när det gäller läroplanens mål «att sakligt och klart på det egna språket ge uttryck för sina tankar» .

Arbetslivsgruppen tyckte även att eleverna klarade bra av att läsa och förstå instruktioner, medan högskolegruppen härvidlag var mer tveksamt inställd.

När det däremot gäller att uttrycka sig klart i *skrift* var måluppfyllelsen enligt båda avnämargrupperna mycket liten. Mest kritisk var arbetslivsgruppen till elevernas skriftliga förmåga. I några kommentarer från högskoleavnämarna nämns bl.a. brister beträffande språkriktighet och känsla för språkets valörer samt oförmåga att skriva analytiska uppsatser. Bland arbetslivsavnämarna nämns brister i kunskaper om rapportskrivning. Skolan har inte klarat av att uppfylla målet när det gäller skriftlig framställningsförmåga hos gymnasieeleverna. Det borde vara självklart att varje elev kan uttrycka sig klart och sakligt på modersmålet efter tolv års skolgång. Vi kanske bör värna om elevernas kunskaper i modersmålet innan vi siktar in oss på internationella mål.

En annan effekt som framkommer av elevernas enkätsvar är att man överhuvudtaget talar mindre under lektionerna. Man undviker att ställa frågor därför att «det tar längre tid att tänka ut frågan», som någon elev uttryckte det. Frågan är väl också om eleverna verkligen får möjlighet till särskilt mycket talträning. Och om lärarens kunskaper i engelska inte är tillräckliga, så kanske också han eller hon talar mindre än annars.

Diskussionsunderlag

Jag tycker att det finns all anledning att diskutera olika vägar till förbättrade språkkunskaper och inte bara utgå ifrån att undervisning på främmande språk är det rätta sättet.

Det finns ju också andra sätt att träna upp sin språkförmåga. En enklare väg vore kanske att utnyttja de resurser som redan finns, nämligen våra välutbildade engelsklärare, om man nu eftersträvar ökade kunskaper i engelska. Varför inte införa ett särskilt gymnasieprogram med inriktning på talträning, om det nu är det man vill uppnå. Ett annat sätt är naturligtvis att anställa lärare med undervisningsspråket som modersmål, vilket av många anses vara den enda vägen till en vettig undervisning av detta slag.

Det mest effektiva sättet att lära sig ett språk på är naturligtvis att vistas i den miljö där det faktiskt talas. Internationaliseringsutredningen föreslår i sitt betänkande att man förbättrar villkoren för utlandsstudier också när det gäller gymnasieelever, och frågan är om inte detta är den bästa vägen till förbättrade språkkunskaper. Vård att diskutera är också idén med utbyteselever eller gäststuderande. Elever med erfarenhet av gäststuderande uppfattar detta som mycket positivt, eftersom det känns naturligare att tala engelska med någon som inte förstår svenska.

Kanske det vore vettigare att undervisa på engelska bara under någon period om det faktiskt är så att eleverna får luckor i sitt svenska ordförråd. Jag tror inte att man avhjälpes detta enbart via utdelade ordlistor.

Det finns många frågor beträffande vägen till förbättrade språkkunskaper som man borde diskutera ordentligt. Framför allt borde undervisning på främmande språk utvärderas ordentligt innan man bestämmer sig för att fortsätta satsa enorma summor på just den försöksverksamheten. Det vore intressant att veta om de negativa tendenser som visade sig i min undersökning är allmänt förekommande fenomen. Hur är lärarengelskan? Har eleverna faktiskt luckor i sitt svenska ämnesordförråd efter ett par års försöksverksamhet på engelska? Hur påverkas aktiviteten under lektionerna av att kommunikationen bedrivs på ett annat språk än modersmålet o.s.v.

Man borde också följa upp de elever som deltagit i sådan här undervisning för att få veta om de faktiskt har haft någon nytta av den.

Det verkar dock inte vara särskilt populärt att ifrågasätta denna trend!

Använda källor:

Axelsson, Rune: *Gymnasieskolan granskad i arbetslivets och högskolans perspektiv*. Enkät gjord på uppdrag av Riksdagens revisorer.

Pedagogiska institutionen vid Uppsala universitet 1992

Hägerfelth, Gun: *Undervisning på främmande språk i Sverige*. Undersökning gjord på uppdrag av Svenska språknämnden. 1992 (opubl.)

Svensk skola i världen (SOU 1992:93). Betänkande av internationaliseringsutredningen

Mellom markedets usynlige hånd og regjeringens synlige.

Noe om minoritetsspråk i EF og Norden

Av Dag Finn Simonsen

Innledning

Denne artikkelen bygger på et innlegg holdt på det nordiske språkmøtet i Åbo i september 1992. Første del er en skjematisk framstilling av situasjonen for eldre språkminoriteter i EF og EFs politikk overfor slike språksamfunn. I andre del vurderer jeg Nordens «mindre brukte språk» i lys av EF-integrasjonen.

Opplysningene om EF-forhold bygger i stor grad på materiale fra Kontoret for mindre brukte språk (heretter kalt KMBS) i Dublin. Begrepet «mindre brukte språk» brukes formodentlig fordi man mener «minoritetsspråk» har majoritetens stempel. Mot «mindre brukt» kan det innvendes at dette kvantifiserende uttrykket trekker oppmerksomheten bort fra rettighetsspørsmål. Sjøl nytter jeg nedafor mest «minoritetsspråk», og skiller mellom eldre og yngre slike.

Noen av EFs minoritetsspråk er så utbredt at «mindre brukt» høver dårlig. Katalansk og oksitansk er ikke majoritetsspråk i noen EF-stat, men i alle fall katalansk har flere brukere enn dansk. I materiale fra KMBS kalles slike språk gjerne «regionale». Rundt halvparten av minoritetsspråka i EF har færre enn 100 000 brukere. Det typiske mindre brukte språket i EF har altså få brukere og ikke majoritetsstatus i noe land.

Språklig mangfold i Vest-Europa

Europas språkmangfold er stort. Ifølge materiale fra KMBS fins det over 30 eldre minoritetsspråk i daglig bruk i EF-landa; da er både nabolandsminoriteter og andre regnet med. Nesten hver sjettede «EF-borger» snakker et annet språk enn det som er offisielt eller dominant i landet. I tillegg har mange EF-land

større grupper av innvandrere og flyktninger, men de er ikke et anliggende for KMBS og skal heller ikke tas opp her.

Mange av minoritetsspråka er lite kjent i Norden. Den reelle og den juridisk-politiske statusen varierer. Belgia, Spania og Irland markerer ett ytterpunkt, Frankrike og Hellas et annet.

I Belgia har nederlandsk, fransk og tysk regional offisiell status, men ikke letzeburgesch (som står tysk og nederlandsk nær). I Spania omtaler grunnloven landets flerspråksarv som en rikdom. Både spansk og de få, men store regionspråka – katalansk, baskisk og galicisk (som står portugisisk nær) – er offisielle. I Irland har irsk status som «nasjonalt språk» og «offisielt språk nummer en» (engelsk er «nummer to») skjønt det er dagligspråk bare for ei mindre gruppe.

Frankrike viderefører sin tradisjonelle sentralistiske språkpolitikk. Av minoritetsspråka har oksitansk mange brukere og rike tradisjoner. I tillegg tales katalansk, korsikansk, tysk, nederlandsk, baskisk og bretonsk. Men fransk dominerer helt i skole, kirke, administrasjon, rettssal og massemedier. I Hellas beskyttes de tyrkisktalendes religiøse retter av en internasjonal avtale, og tyrkisk brukes noe i det offentlige liv i visse områder. De andre minoritetsspråka – albansk, aromunsk (en form for rumensk), bulgarsk, makedonsk og romani – mangler vern og er bare «hjemmespråk».

Andre EF-land inntar en mellomstilling. Tyskland har få og små eldre språkminoriteter: nordfrisisk, saterlandsk (østfrisisk), dansk, polsk, sorbisk (slavisk språk). Nordfrisisk, talt i omtrent samme område som dansk, er noe brukt i skolen, men lite ellers. Som saterlandsk (bare i muntlig bruk) mangler det lovvern. Sorbisk var formelt anerkjent i DDR, men motarbeidd i praksis. Dansk vernes av en mellomstatlig avtale som også beskytter tysk i Danmark.

Keltiske språk i Storbritannia – irsk (i Nord-Irland), skotsk-gælisk, walisisk – mangler reelt vern og presses av engelsk. Irsk har en viss plass i den katolske skolen, i høyere utdanning og i mediene, i en liknende stilling står skotsk-gælisk. Walisisk har langt flere brukere enn de to og nyttes også i det regionale fjernsynet. Lallans – «skotsk engelsk» – har vært skotsk admi-

nistrasjons- og hoffspråk, men har ingen formell status nå. Det er primært i muntlig bruk.

I Nederland er vestfrisisk anerkjent som «andrespråk» i provinsen Friesland. Det har en viss plass i skoleverk, rettsapparat og administrasjon, og brukes litt i presse og kringkasting. Luxemburgs folkespråk er letzeburgesch, med status som «nasjonalspråk». Fransk dominerer i administrativt bruk, tysk i pressa. Hele befolkningen skal være trespråklig.

Statusen for Italias mange minoritetsspråk varierer sterkt. Tysk er offisielt anerkjent i Sør-Tyrol, men ikke ellers. Fransk har tilsvarende status i Aosta-dalen. Ladinsk, friulisk og slovensk er anerkjent i mindre områder. Om sardisk står det strid mellom regionale og sentrale myndigheter. Andre språk – albansk, franko-provençalsk, gresk, katalansk, kroatisk, oksitansk og romani – mangler stort sett lovvern og nyttes verken i skole, administrasjon eller medier.

Portugal er blant de ytterst få enspråklige land i Europa.

EFs språkpolitikk

Med noen unntak har ikke EF-statene satt i verk vesentlige tiltak for å styrke sine minoritetsspråk. Det er på denne bakgrunn man må se betydningen av EFs minoritetsspråkpolitikk.

Språkpolitikk i EF er i hovedsak et anliggende for det enkelte land, som rår seg sjøl. Det er stor forskjell på behandlingen av EFs ni offisielle språk og eldre og yngre minoriteter. EF-parlamentet vedtok i 1984 en resolusjon som stadfester verdien av ulike språk i EF. Resolusjonen er en del av grunnlaget for EFs Lingua-program, som gjelder opplæring i fremmedspråk. Men Lingua er ikke åpent for minoritetene – det omfatter bare letzeburgesch og irsk utenom EFs ni offisielle språk.

Representanter for minoritetene har tatt opp spørsmål i EF-parlamentet fra slutten av syttiåra. Parlamentet har vedtatt flere viktige resolusjoner og fått EF til å støtte tiltak; støtten var i 1992 på 20 millioner norske kroner. Til å gjelde 30 språk med 50 millioner brukere er det langt fra imponerende (Lingua-programmet har til sammenlikning et årlig budsjett på ca. 320 millioner kroner).

I minoritetsspråkpolitikken samarbeider EF nært med

KMBS, som imidlertid lenge primært var finansiert av Irland og Luxemburg. Arbeid for minoritetsspråk er på ingen måte noe nytt i EF-området, men det er med samarbeidet ført inn i nye former. EF-støtten kan funksjonelt ses som uttrykk for en regionaliseringspolitikk som svekker nasjonalstatsbindingene. Den har skapt EF-entusiasme blant minoritetsforkjempere.

KMBS virker først og fremst som koordinator og pådriver. På EF-nivå samarbeider kontoret med kommisjonen og parlamentet. KMBS' ti nasjonale komiteer er fora for samarbeid mellom minoriteters institusjoner og organisasjoner og myndigheter på lokalt og regionalt nivå. Komiteene har uten tvil mye av æren for de praktiske resultatene som er oppnådd.

Man har ikke faste kriterier for hva «mindre brukt» omfatter. I praksis bestemmer representanter for et språksamfunn sjøl om de vil knytte an til samarbeidet. Det fins altså ingen ordning der språk kan «slippe inn» hvis de oppfyller de og de krava. Men det er likevel bare tale om arbeid for eldre språk.

Kartlegging, tiltak i skoleverk og utdanning, informasjon og dokumentasjon har vært prioritert, man har konsentrert seg om juridiske og institusjonelle støttestrukturer, praktiske arbeidsprogram og utveksling av erfaringer.

Utdanningsprosjekta spenner fra tospråklig opplæring (også i yrkessammenheng) over utvikling av foreldrenettverk og foreldremotivering til kurs for morsmåls lærere og offentlig ansatte. EF har støttet utvikling av læremiddelpakker, leseverk, ord-bøker, programvare for språkundervisning og termbaser. Målet er å satse kraftig på utdanning i framtida.

Det fins ingen oversikt over anvendelse av regionale og mindre brukte språk i mediene i EF-området. Kringkastingsstasjoner får ikke midler til utstyr og til drift, men EF har støttet prosjekt innafor film og video, til dels også trykte medier.

Et problem er at europeisk presse interesserer seg for minoritetene bare ved konflikter. Derfor bygges det opp et informasjons- og dokumentasjonsnettverk (Mercatorprosjektet). Delta-kere er Fryske Akademy (minoritetsspråk i skole og utdanning), CIEMEN i Barcelona (institusjonelle og juridiske aspekt), den franske KMBS-komiteen (språk og kontakt) og University College of Aberystwyth i Wales (medier). I Brussel

er det en pressetjeneste, og man har utvekslingsordninger som skal styrke kontakt og gjensidig informasjon.

At informasjonsutveksling prioriteres, bør ikke forundre, for problem kan ofte være felles, slik at utveksling av erfaringer kan ha stor positiv betydning. Overfor storsamfunna er det et mål å få til holdningsendringer; da er dokumentasjon viktig.

Et viktig spørsmål, vanskelig å svare på, er hva EFs politikk har betydd i de enkelte land. Den har til nå neppe gitt endringer i formell status noe sted, men styrker naturligvis reelt de språka som mottar støtte. Dessuten går private instanser lettere inn i prosjekt når EF-kommisjonen står bak.

Prosjektoversikter viser at keltiske språk i Storbritannia ofte er framme i støttesammenheng, likesom katalansk i Spania, bretonsk og oksitansk i Frankrike, frisisk i Nederland og noen språk i Italia, som friulisk. Motsatt nevnes sjelden eller aldri språk i Hellas, et stort regionspråk som lallans og nabolandsminoritetene nederlandsk og tysk i Frankrike.

En kan ikke si noe om støttebehov på grunnlag av oversiktene. Katalansk, for eksempel, med svært mange brukere, hører hjemme i Spanias økonomisk mest utviklede region og skulle ha mindre behov enn minoritetsspråk i et land som Hellas. Trolig vitner fordelingen av prosjektmidler primært om hvilke minoriteter som har tradisjon for språkpolitisk arbeid, og organisasjoner og institusjoner, og hvilke som ikke har det.

Nordens språk og EFs

Av de nordiske land er Danmark som kjent EF-medlem, Færøyene og Grønland står utafør, mens Sverige, Finland og Norge har søkt om medlemskap. EFs utvikling vil påvirke Nordens språk.

Jeg kjenner verken til noen komplett oversikt over Nordens språk eller til en etablert typologi. Men skandinaviske språk (for norsk: bokmål) og finsk står i en særstilling når det gjelder antall brukere. Ikke alle de øvrige språka kan kalles «mindre brukte» eller minoritetsspråk. Det gjelder naturligvis framfor alt ikke islandsk og nynorsk. Færøyene og Grønland hører under Danmark, men har hjemmestyre; det er også urimelig å omtale færøysk og grønlandsk som «mindre brukte» i sine områder (heller er dansk minoritetsspråk der).

Språk kan grupperes på ulike vis, for eksempel etter brukerantall (som ovafor), om språket er majoritetsspråk/nasjonal-språk/offisielt språk i noe land, geopolitiske forhold, historisk-økonomiske tilhøve (urbefolkningsspråk), språkslektskap eller etter andre kriterier.

Nordens eldre minoriteter er naturligvis små i EF-sammenheng, målt i absolutte brukertall. Også relativt for det enkelte land har EF-området større minoriteter enn Norden (katalansk i Spania). Men ser en bort fra de spesielle forholda i Belgia og Luxemburg, er svensk i Finland en nabolandsminoritet uten sidestykke i EF. EF-området har trolig også mindre minoriteter enn Norden, absolutt regnet.

Skjønt svensk er minoritetsspråk i Finland, gjør den formelle statusen at Finlands språkpolitikk her minner like mye om EFs offisielle flerspråkspraksis enn om dets minoritetspolitikk.

Ser vi bort fra færøysk og grønlandsk, er samisk – ved sida av romani og romaner – Nordens eneste språk uten majoritetsstatus i noen stat, skjønt samisk nylig har fått geografisk avgrenset offisiell status i Finland og Norge. Sammenlikner vi formell status, opplæring og støttestrukturer i EF-stater med det tilsvarende i Norden, er inntrykket at de fleste større EF-land ligger tjuetretti år etter i utvikling.

De fleste finsktalende i Sverige er innvandret i nyere tid; som språksamfunn danner de en innvandrerguppe, ikke en endogen minoritet. Det tornedalsfinske språksamfunnet må derimot sies å være en eldre minoritet. Et tilsvarende dobbelt perspektiv kan anlegges på finsk i Nord-Norge.

Geopolitisk er samisk i en liknende posisjon som baskisk og irsk (brukt i mer enn ett land, nærhet til majoritetene, ikke majoritetsspråk i noen stat). Men som urbefolkningsspråk skiller samisk seg ut, sammen med grønlandsk. På samisk hold har man vært like mye orientert mot samarbeid i internasjonale urbefolkningsfora som mot den nordiske politiske arena.

Situasjonen på Færøyene kunne minne om den på Korsika eller Sardinia, men den politiske bindingen til nasjonalstaten er nok betydelig sterkere i Korsikas og Sardinias tilfelle, noe som kan avleses av den språkpolitisk svakere stillingen for korsikansk og sardisk i de respektive landa.

Språkgenetisk skiller finsk, samisk og grønlandsk seg fra andre språk i Norden (finsk og samisk er beslektet). I EF er strengt tatt bare baskisk i Frankrike og Spania lingvistisk isolert på samme vis. Dette har neppe noen praktisk betydning. Den språklige avstanden mellom for eksempel keltiske og andre indoeuropeiske språk er stor nok til å tildekke forskjellen.

Alt i alt kommer det lite ut av å leke med modeller. Språksamfunna i Norden vil nok av historiske og politiske grunner i overskuelig framtid fortsette å stå nærmest i forhold til hverandre, foruten (trolig) til engelsk, også om alle land og områder i Norden skulle komme med i EF.

Framtidsperspektiv

EF-systemet har alltid vært preget av motsetningen mellom nasjonalstatlige interesser og integrasjonsinteresser, mellom sentrifugale og sentripetale krefter. Skjønt språkpolitikken allment uttrykker nasjonalstatlig maktbalanse, ser det ut til at EF med Maastrichttraktaten går over Rubicon i allmennpolitisk og økonomisk integrasjon.

Alle språk i Norden vil påvirkes av integrasjonen i EF, trolig mest direkte hvis landa er medlemmer. Et indre marked med økt varebytte, uteetableringer, arbeidsvandring osv. vil gi mer bruk av fremmedspråk hjemme. En djuptgripende økonomisk og politisk integrasjon vil få betydelige kulturelle følger.

Utvikler EF seg mot union, med mer beslutningsmyndighet for sentrale instanser, styrker det stillingen for de sentripetale kreftene. Dette kan få følger også i språkpolitikken. Som nevnt fører landa i dag den minoritetspolitikk de ønsker. Politisk sentralisering i EF kunne endre situasjonen her – svekking av nasjonalstaten kan slå positivt ut for noen språk.

I det lange løp kan integrasjon og markedsutvikling likevel undergrave stillingen for mindre språk, trass i eventuelle gode målsettinger og eventuell god formell status.

Det tales offisielt om mangfold og om regionalisme som et middel til økonomisk vekst i det nye og demokratiske Europa. EF oppretter en egen regionalkomité, og betaler i dag gjennom sine fond og overføringer for tiltak som dels skal fremme økonomisk utvikling i perifere områder, dels bøte på skader for-

voldt av markedet, som økonomisk-geografisk sentralisering. KMBS ønsker mer bruk av fonda i framtida for å trygge det materielle grunnlaget for utsatte språk og kulturer.

Det norske Sametinget ønsker en transnasjonal samisk region på Nordkalotten. Men det vi i dag ser konturene av i dette området, er en «Barents-region» med de berørte nasjonalstatene samt EF og USA utsett som primære aktører. Økonomisk utvikling skjerper gjerne krava til beherskelse av store språk, samtidig som markedet trenger inn på nye livsområder. Skal samisk språk tjene på økt handel og næringsvirksomhet i nord, må forholda legges ytterligere til rette; det fins ingen automattikk her.

For et språksamfunn har både brukerantall og næringsgrunnlag betydning. Det virker negativt å bli assosiert med fattigdom og tilbaketilleggenhet, og vilje til virkelig effektive tiltak for å utvikle næringsgrunnlaget for utsatte språk saken ofte, både i Norden og EF. Jo mer knyttet til primærnæringer et språk er, desto mer utsatt vil det være i dette perspektivet.

Strammer EF inn sin flerspråkspraksis i forvaltningen, kan det påvirke stillingen for minoritetsspråk negativt. Språksamfunn som det greske, nederlandske osv. kan få et B-stempel og i den store sammenheng framstå som minoriteter. Dette kunne ramme mindre språk; det er vanskelig å være minoritet i minoriteten.

Den etniske bølgen varer neppe evig, og kan i det lange løp svekkes av faktorer som krig på Balkan og økende illegal innvandring. Hvis opinionsdannerne som reaksjon mot krig og splittelse søker tilflukt i nasjonal eller felleseuropeisk enhetskultur, kan det slå inn i minoritetsspråkpolitikken.

Avslutning

Som samarbeidsforum, informator og pådriver har Kontoret for mindre brukte språk trekk felles med Nordisk språksekretariat. Men der Språksekretariatet er instituert ved mellomstatlige avtaler og omfatter både majoriteter og minoriteter, er KMBS et frittstående selskap som bare arbeider for minoriteter. Disse forskjellene er knapt tilfeldige; de avspeiler at Nordens nasjo-

nalstater tross alt mer enn EFs har frigjort seg fra tidligere tiders sosialdarwinisme og sjåvinisme.

EFs voksende støtte til minoritetene er likevel noe nytt, siden internasjonale sammenslutninger tidligere sjelden har evnet å forplikte seg reelt på minoritetsvern. Men EF er ikke det eneste internasjonale organ som nå tar opp spørsmål knyttet til språklige rettigheter; i flere fora arbeides det med det samme: Europarådet, KSSE og FN. Representanter for ulike språksamfunn i Norden ville sikkert ha nytte av å sette seg mer inn i dette arbeidet.

Litteratur

- Jacoby, Lucien: *European Community Activity in Favour of Lesser Used Languages and Cultures*. Rapport fra Kontoret for mindre brukte språk til EF-kommisjonen. Uten trykkested og årstall.
- Simonsen, Dag Finn: Minoritetsspråk og minoritetsspråkpolitikk i EF. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 1-1993.
- Vikør, Lars S.: *The Nordic Languages. Their Status and Interrelations*. Nordic Language Secretariat. Publication no. 14. Novus Press. Oslo 1993.

Tvåspråkighet på gott och på ont

Av Marika Tandefelt

«Och nu började han i sitt brutna tungomål lägga ut sina åsigtter om kunskap i språk. Hans tal var lika karaktärslöst som hans figur. Där fans icke ironi, icke humor, icke värme; det var ett kallt sönderbrutet tal utan beviskraft och betydelse, oakadt han utbredd sig öfver en sak som länge plågat och grämt honom. Hvad han sade kunde ungefär sammanfattas i följande punkter.

Man lärde sig blott *ett* språk. Alla andra kan man icke. Till och med om man kan dem grundligt gramatikaliskt, rör man sig i dem som en rund man i ett fyrkantigt hål; ett lefvande uttryck för ens själs rörelse blifva de aldrig. Och detta enda språk, som man lär sig, äfven det måste man lära sig i sin barndom, eljes inhemtar man aldrig dess finaste doft, dess skäraste färgskiftningar; att dekretera åt en nation tvänne språk var en absurditet – en omöjlighet. Han visste det, om någon, af egen erfarenhet; han, om någon, hade lidit af bristen på modersmål. Alla hans förhoppningar hade gäckats, olyckorna hade krossat honom, och allt hänförde han till en enda orsak; till allt var denna brist ensamt och enbart skulden.» (Jac. Ahrenberg 1890, s. 77f)

I en berättelse av Jac. Ahrenberg (publicerad år 1890 i samlingen Österut under titeln *Utan modersmål*) svär en person benämnd Fritz Nikolaievitsch von Dravershausen Kaporien på detta sätt ve och förbannelse över sin multilingvala och multikulturella uppväxt.

Det står klart när man läser hela berättelsen *Utan modersmål* att huvudpersonens tragiska öde beror på att han alltid ryckts upp ur en språklig miljö för att kastas ned i en annan. Han har därför aldrig lyckats utveckla ett språk så långt och väl att det kunnat tjäna honom som *ett* modersmål.

Herr von Dravershausen Kaporien är ett exempel på en

sekelgammal, fortfarande i hög grad levande misstro mot den två- och flerspråkighet som *inte* är resultatet av ett mödosamt tragglande i skolbänken, utan som i stället vuxit fram under naturlig samvaro med människor som talar olika språk. Varför den s.k. kulturella (genom formell inläring inhämtade) tvåspråkigheten (flerspråkigheten) uppskattas och den s.k. naturliga (genom informell språkkontakt i närmiljön inhämtade) tvåspråkigheten (flerspråkigheten) betraktas med misstro kan man tänka sig olika förklaringar till.

Den ahrenbergska novellen ger uttryck för tidens starka nationalism. Även om Ahrenberg själv var mångspråkig (upp-vuxen med svenska och finska i hemmet och med goda kunskaper i åtminstone två europeiska språk, franska och tyska) och levde i en stad (Viborg) där man talade fyra språk (finska, svenska, tyska och ryska) låter han huvudpersonen framhäva att man inte skall «dekretera åt en nation tvänne språk».¹ Detta gick egentligen stick i stäv med författarens egen erfarenhet och förhållandena i det land han levde i.

Här är dock inte platsen att kritisera en författare för en logisk kullerbytta. Jag konstaterar endast att idealet – en nation – ett språk – som tillkom under det 19:e seklet än i dag leder till en viss misstro mot människor som behärskar ett annat lands nationalspråk vid sidan av det egna landets. Även i dag frågar man t.ex. finlandssvenskar och sverigefinnar «vem hejar du på i landskampen?» Färdighet i ett språk tycks anses kopplad till lojalitet med andra människor som talar detta språk och lojalitet med två olika språkgrupper har den enspråkige inte erfarenhet av.

von Dravershausen Kaporien berättar att han aldrig har lärt sig ett språk ordentligt. Även detta är en orsak till misstänksamhet mot den två- eller flerspråkige. Kan man verkligen lära sig flera språk tillräckligt väl, är inte den mänskliga inlärningsförmågan alltför begränsad, blir inte ett språk (t.ex. just majoritetens språk) lidande av att man sätter ned energi på att lära sig ett andra språk (t.ex. minoritetens språk) och borde man inte vara skyldig att lära sig mest och bäst det språk som anses symbolisera nationen?

I grunden beror negativa eller kanske enbart tvivlande atti-

tyder mot den naturliga tvåspråkigheten på att den två- och flerspråkige är annorlunda och på att varje språkgrupp gärna vill framhäva att kunskapen i just den egna gruppens språk är viktigast. De formellt inlärdade språken (skolspråken) hotar ingen och kunskapen i dem inhämtas dessutom med samma möda av alla som försöker sig på dem. Samtidigt är det klart att tvåspråkighetens värde kan över- och underskattas av rent språkpolitiska, eller allmänt politiska, skäl. Det har vi många exempel på i dagens Europa.

Tvåspråkighet som forskningsobjekt

Den som ur en vetenskaplig synvinkel undersöker språkbrukare med dubbel språklig kompetens arbetar alltså på ett forskningsfält som är laddat med emotioner, attityder, fördomar, myter och trosföreställningar som både ser tvåspråkigheten i rosenrött och i ramsvart. Forskaren är också själv emotionellt bunden till de språkgrupper vilkas språk han/hon undersöker samtidigt som kunskapen i de berörda språken är en nödvändig förutsättning för forskningsarbetet.

Tvåspråkighetsforskaren arbetar dessutom med ett fenomen som är svårt att ringa in och definiera och därigenom göra hanterligt. En viktig utgångspunkt är att alltid skilja mellan tvåspråkiga samhällen och tvåspråkiga individer. Att ett samhälle är två- eller flerspråkigt innebär inte att invånarna behöver vara det. Finland är ett exempel på en nation som t.o.m. officiellt är tvåspråkigt, men där över 90 % av invånarna måste anses vara enspråkiga på finska. Sverige och Danmark är exempel på officiellt enspråkiga länder där en alltmer betydande del av invånarna behärskar både det skandinaviska nationalspråket och något annat språk. Island är däremot ett av de två (det andra är Portugal) länder i Europa som inte har någon inhemsk eller invandrad språklig minoritet inom sina gränser.

Tvåspråkiga individer kan också definieras som tvåspråkiga utgående från olika kriterier.² En individ som växer upp på två språk i sitt hem är tvåspråkig till *ursprunget*. Den som identifierar sig med två språkgrupper och accepteras som en fullvärdig medlem av bägge är tvåspråkig till sin *identitet*. En individ som dagligen använder två språk i ett flertal situationer kan sägas

vara tvåspråkig till *funktionen*. Slutligen kan tvåspråkigheten också definieras som en dubbel språkig *kompetens*.

Olika sätt att närma sig fenomenet speglar forskarens vetenskapliga utgångspunkt. För socialpsykologen är identiteten viktigare än kompetensen. En sociolog med demografisk inriktning kanske fokuserar individernas en- respektive tvåspråkiga ursprung. Bägge nöjer sig i regel med att mäta funktionen och kompetensen genom självrapportering.

En tvåspråkighetsforskare med språkvetenskaplig inriktning har mycket svårt att tro att självbedömd språkfärdighet verkligen speglar en individs kompetens i två språk eller att självrapporterad funktion ger en korrekt bild av när de olika språken kommer till användning. Både under- och övervärdering av den egna färdigheten och användningen kan förekomma speciellt i miljöer där de involverade språken har mycket olika status eller där det förekommer öppna eller latenta språkkonflikter.

Dessvärre visar det sig även vara mycket svårt att komma åt en individs språkfärdighet med språkvetenskapliga metoder. Att mäta en individs färdighet i sitt modersmål, i ett andraspråk eller i ett främmande språk som han/hon redan har studerat en längre tid är ungefär som att försöka mäta upp och studera vattenmängden i en ocean. (Att mäta en nybörjares behärskning av ett språks morfologi och fonologi, ordförråd, läsförståelse, förmåga att uppfatta tal och t.ex. skriva korrekt efter diktamen m.m. är däremot möjligt.)

Även om vi kunde fastställa djupet i och omfattningen av en individs färdighet i två (eller flera) olika språk bör vi fråga oss om endast balanserad och hög färdighet i bägge språken innebär att individen i fråga skall anses vara tvåspråkig. Vad är då en individ med «modersmålsfärdighet» i ett språk och en svagare behärskning av ett annat? Och hur litet får man kunna av ett språk vid sidan av modersmålsfärdighet i ett annat för att ändå anses tvåspråkig? Om forskningen begränsar sig till att endast studera individer med två språk på modersmålsnivå innebär detta att studieobjekten blir en mycket begränsad skara problemfria individer. Den oftast förekommande tvåspråkigheten är den som inte är i balans, dvs. den där det ena språket (vanligen minoritetsspråket) existerar i skuggan av det andra

(vanligen majoritetsspråket) och detta återspeglas i såväl kompetens som funktion. När det ena språkets dominans blir alltför stark kan detta leda till synliga, negativa effekter på det dominerade språket. Då talar man om språkförlust eller, med en än mer dramatisk term, om *språkdöd*.

Språkförlust som forskningsobjekt

Det uppfattas förmodligen inte som särskilt dramatiskt att t.ex. norskamerikaner (enligt Einar Haugens undersökningar) eller svenskamerikaner (enligt Nils Hasselmos undersökningar) så småningom förlorar sitt norska respektive svenska språk och blir alltmer engelskdominerat tvåspråkiga för att till sist bli enspråkiga på engelska. De norska språken och det svenska språket består i varje fall här hemma i Norden.

När däremot skottar, irländare och bretoner behärskar sina respektive keltiska språk allt sämre blir effekten en annan. När/om deras språk utplånas återstår endast den mer livskraftiga kymriskan (walesiskan) av de keltiska språken. De övriga har sedan försvunnit i likhet med korniskan, det keltiska språket i Cornwall, som försvann redan för två sekel sedan.

Innan språkfärdigheten försvinner helt sker också sådana förändringar i själva språket som inte enbart beror på en naturlig utveckling, utan snarare förklaras av talarnas osäkra behärskning av språkets grammatik, uttal och lexikon. Ett språk kan naturligtvis hållas vid liv genom att man medvetet lär ut det. (Iriskan på Irland är ett sådant exempel.) Men hur fullödigt lever ett språk som inte längre är någons modersmål?

Man har hittills studerat fenomenet språkförlust bland talare av mycket små, lokalt begränsade och perifera språk som t.ex. den skottiska gaeliskan (Nancy Dorian) eller dyirbal (ett aboriginspråk i Australien som studerats av Annette Schmidt). I Norden har kväernas språk studerats (t.ex. av Anna-Riitta Lindgren). Studier av autoktona gruppers språk har utökats med undersökningar som gäller invandrade grupper och deras förmåga att vidmakthålla färdigheten i det språk de har med sig, trots bristen på regelbundna och täta kontakter med hemlandet.

Som en komplettering till dessa undersökningar håller jag själv på med en undersökning som gäller tvåspråkigheten, och

den eventuella förekomsten av språkförlust, bland finlandssvenskarna.³ Denna grupp bör betraktas som autokton, men den företräder ett relativt stort språk som inte är lokalt begränsat. Till detta kommer att finlandssvenskarna har en helt annan politisk, ekonomisk och kulturell position än t.ex. de gaelisktalande fiskarna på den skottiska östkusten. Finlandssvenskarna kan dessutom (åtminstone i teorin) ha täta och regelbundna kontakter med andra svensktalande både i hemlandet och i Sverige. Om finlandssvenskarna förlorar sitt språk, utplånas dessutom inte svenskan från jordens yta.

Genom att undersöka ett minoritetsspråks existensvillkor hos en i ett jämförande perspektiv stark grupp som finlandssvenskarna, går det kanske att få ett bättre grepp om när tvåspråkigheten leder till ett ur minoritetsspråkets synvinkel negativt resultat. Eller annorlunda uttryckt: kan den språkpolitik som förs och den språklagstiftning som gäller i dagens Finland garantera att det svenska språket hålls levande som ett modersmål vid sidan av den obligatoriska kunskapen i finska?

Ett tvåspråkighetsprojekt i Helsingforsregionen

För att reda ut om språkförlust förekommer i en viss språkmiljö måste man först teckna en bild av förekomsten av tvåspråkighet i denna. Jag har utgått från att den region jag studerar (Helsingforsregionen) kännetecknas av att här finns ett kontinuum av i olika hög grad och på olika sätt tvåspråkiga individer.

Mina vuxna, yrkesverksamma, kvinnliga och manliga, låg- och högutbildade informanter är valda så att de skall kunna representera hela skalan mellan starkt svenskspråkig tvåspråkighet och starkt finskspråkig tvåspråkighet. Valet av informanter har alltså i grunden styrts av två icke-språkliga oberoende variabler: informanternas språkliga uppväxt och nuläge samt deras utbildningsnivå.

Om språkförlust förekommer bland dessa informanter, dvs. i Helsingforsregionen, finns den bland finskspråkiga informanter vilkas färdighet i svenska inte är på den infödde talarens nivå. (Språkförlust som drabbar finskan är inte tänkbar i denna miljö.)

Det bör kanske också påpekas att min infallsvinkel är strikt

finlandssvensk. Finskspråkiga informanter i skolan (eller i Sverige) inlärd färdighet i svenska studeras inte, men finskspråkiga informanter färdighet i sitt modersmål används som jämförelsematerial för bedömningen av de tvåspråkiga informanternas kunskap i detta språk.

Beror resultatet på måttstocken?

Jag övergår nu till att kommentera figurerna 1, 2, 3 och 4 (se s. 67-68). I samtliga figurer är det den procentuella mängden (längst till höger) finskdominerat tvåspråkiga individer som är av intresse. Det är där språkförlust bör kunna förekomma.

Figur 1 (förekomsten av pauser som ett sätt att komma åt talarens automatik) bygger på inspelade berättelser på svenska och finska där informanternas uppgift var att återberätta en stumfilmsepisod som de hade sett. Figur 2 (lucktest) återger hur väl informanterna klarat av att fylla i ettordsluckor i en text som började på svenska för att sedan fortsätta på finska. Figur 3 (lyssnartest) visar i hur hög grad informanterna accepterats som modersmålstalare på finska respektive svenska av finskspråkiga respektive svenskspråkiga lyssnare. Figur 4 (svar på intervjufrågor) illustrerar hur informanterna själva upplever sin tvåspråkighet. Figurerna bygger alltså på olika delmaterial i undersökningen.

Figurerna 1-3 tyder på att undersökningens informanter i första hand måste anses vara balanserat tvåspråkiga. Enligt figur 1 flyter de flestas berättelser fram lika ledigt, dvs. med samma mängd pauser, oavsett språk. En närmare analys av variationen i fråga om pausernas längd förändrar inte detta intryck med undantag för att informanter med kortare utbildning oavsett språklig bakgrund tycks tillåta sig längre pauser än informanter med längre utbildning som i stället har flera korta pauser.

Enligt figur 2 lyckas informanterna speciellt väl i det skriftliga lucktestet. Här skall dock genast tillfogas att en uppdelning av informanterna enligt utbildningsbakgrund visar att lucktestet oavsett språk var lättast för informanter med hög utbildning. Deras erfarenhet av att arbeta med egna och andras texter gjorde det lätt för dem att fylla tomrummen i texterna.

I figur 3 är den procentuella andelen svensk- och finskdominerat tvåspråkiga större. Här är det inte jag som forskare som räknar och drar slutsatser, utan informanternas talprov på svenska och finska värderas av lyssnare som intuitivt på basis av sina personliga erfarenheter bedömer i hur hög grad den talare de hör kvalificerar sig som modersmålstalare på sina två språk. Ser man närmare efter visar det sig att högutbildade informanter lättare upplevs som svenskspråkiga än lågutbildade oavsett språk. Resultatet speglar stereotypen om det «svensktalande bättre folket.»⁴

Figur 4 ger en annan bild av tvåspråkigheten i Helsingforsregionen. Mindre än en fjärdedel av informanterna upplever att de har en likvärdig färdighet i svenska och finska. Det är skäl att minnas att två tredjedelar av undersökningens informanter har vuxit upp i svenska hem (och ungefär hälften av dessa har gått i svensk skola). Andelen informanter som anser sig behärska svenska bättre än finska förväntades därför vara stor. Här motsvarar den nästan hälften av informantgruppen. I intervjun tillfrågades informanterna också om de ansåg sig vara finlandssvenskar, finländare, finnar eller svenskar. Avsikten var att underlätta en separation mellan den självbedömda språkfärdigheten och den självvalda språkliga identifikationen. Att andelen svenskdominerat tvåspråkiga är så stor här beror dock säkert dels på att frågan trots allt upplevdes som en fråga om grupp tillhörighet, dels på att informanterna underskattar sin egen finska språkfärdighet. Att säga att man kan något är inte förenligt med ett väluppfostat finskt och finlandssvenskt (och inte heller nordiskt) beteende. Det strider ju mot jantelagen.

Det är en självklarhet för varje språkvetare att en individs språkfärdighet är ett ogripbart och omätbart kulturellt kapital som han/hon besitter. I kommentarerna ovan har jag redan framhållit att informanternas utbildningsnivå (= deras sociala position) förklarar en stor del av den variation som ligger bakom figureernas enkla staplar. Det är också självklart att informanterna har olika personliga förutsättningar och olika språkbegåvning. Men tanke på de oftast grovt tillyxade sanningar som serveras i tvåspråkighetsdebatten då den är som hetast kan det vara bra att fundera över i hur hög grad svaret på frågan om

vem som är tvåspråkig beror på vilket mått man mäter med. Figureerna 1-4 illustrerar en sådan variation. I den undersökning som jag nu rapporterar från är en av de bärande tankarna att resultat från flera mätningar måste läggas ihop och jämföras.

En sådan sammanläggning visar (även om jag inte illustrerar den här) att de informanter som oftast bedöms vara finskdominerat tvåspråkiga karakteriseras av följande egenskaper: de är i första hand lågutbildade med tvåspråkig hemmiljö i barn domen och gifta med en finsktalande person. Deras tvåspråkiga uppväxt har inneburit att de inte kunnat uppnå en modersmålsliknande kompetens i svenska, och deras lägre utbildning innebär en mindre sannolikhet för användning, och därmed bevarande och stärkande, av färdigheten i svenska. Här finns de informanter vilkas svenska språkfärdighet är så begränsad att den inte kan skänka dem någon större nytta vara sig privat eller professionellt. (Här finns också de informanter som omedelbart slog över till finska med mig så snart testsituationen eller intervjun var avklarad på svenska.)

De två icke-språkliga variablerna ger således utslag. Av dessa två är det i dag i någon utsträckning möjligt att påverka individens uppväxtmiljö, dvs. att sprida information till tvåspråkiga hem för att ge dem en säkrare grund för den språkliga fostran de väljer att ge sina barn. Att direkt förändra arbetsmarknaden så att kunskap i svenska skulle vara en tillgång från verkstadsgolvet till direktörsvåningen är däremot inte möjligt. (Vad ett integrerat Europa kan ha för effekt på behovet av svenska på alla nivåer i arbetslivet återstår ännu att se.)

Ett intryck som jag samtidigt också tycker vara belagt (och som illustreras av figureerna 1-4) är att tvåspråkigheten egentligen är på en hög nivå i Helsingforsregionen. Det är trots allt få informanter som har brister i sin minoritetsspråkskompetens och tydligen ingen alls som är handikappad som majoritetsspråkstalare.

Den påverkan av samlevnaden med det finska språket som kan spåras i (finlands)svenskan kan därför inte sägas bero på förekomsten av språkförlust hos vissa talare. Vi gör oss alla skyldiga till slarv med vårt svenska språk. Import av översatta

ord och uttryck och finska satskonstruktioner sker inte alltid i första hand för att dölja brister och skyla över luckor i den egna svenska språkfärdigheten. Kontakten med finskan gör att alla som talar svenska i Finland, oavsett sin förankring i den finlandssvenska minoriteten, öser ur samma källa. Eftersom det inte finns någon marknad för dessa finlandssvenska innovationer att exporteras till blir resultatet i stället en större arbetsmarknad för språkvårdarna.

Tvåspråkighet – mera på gott än på ont i dag

De människor som ingår i den undersökning jag nu rapporterat från har vuxit upp under en tid då tvåspråkigheten inte har varit ett allmänt diskussionsämne och då det inte har funnits information om hur den skall hanteras i hem och skola. Situationen i dag är en annan när det gäller tillgången på kunskap. Negativa förhandsuppfattningar förändras därför långsamt och övergår till en kunskapssökande nyfikenhet. Insikterna om att färdighet i två språk inte kommer gratis, att ett språk inte behöver äta ut ett annat och att språklig kompetens inte har ett absolut samband med språklig lojalitet börjar så småningom få fotfäste i Finland åtminstone bland majoritets- och minoritetsföreträdare som har någon personlig erfarenhet av tvåspråkighet.

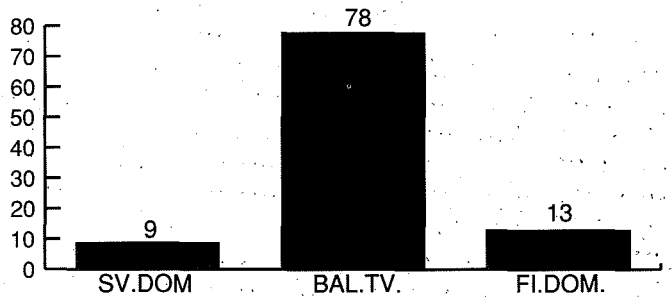
Det finländska samhället med dess parallella svenskspråkiga och finskspråkiga skol- och daghemssystem och dess i lag garanterade språkliga rättigheter har klart möjligheter att stöda den naturliga tvåspråkighet som t.ex. kan bli resultatet av äktenskap över språkgränsen. Politikernas okunskap, och vissa begränsade fennomanska kretsars antisvenska aktiviteter, hotar dock den språkfred som varit rådande i över fyra decennier. Avståndet mellan dagens språkgräl på det offentliga planet och gräsrötternas egen uppfattning om vad tvåspråkighet innebär är i dag hisnande stort.⁵

Genom detta projekt och i många andra sammanhang har jag mött människor som har mera praktisk insideskunskap om tvåspråkighet och tvåspråkig fostran än jag själv (och politikererna). Jag har aldrig hört någon av dem beklaga sig som herr von Dravershausen Kaporien i den novell jag citerade i inledningen. Och jag tror att ingen längre ser på barn i två- eller flerspråk-

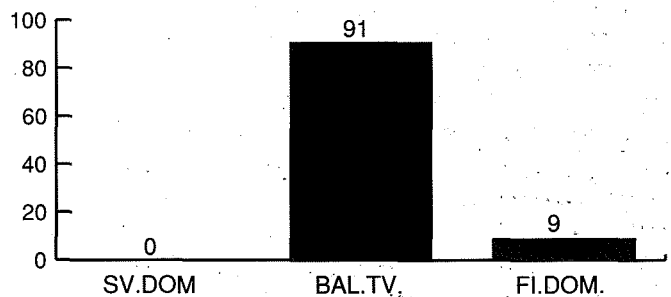
kiga familjer som ett slags «rackelhanar» som i det citat ur samma novell som jag nu avslutar min framställning med:

«Jag såg senare hans pojkar: tre små tjockmagade ungar i lång kolt med kuschak (bälte) och furascka (mössa), riktiga rackelhanar⁶, illa formade askfärgade i håret och instruerade i de fyra språkens vulgära kvickheter och tvetydiga slangord.» (Jac. Ahrenberg, 1890, s. 90)

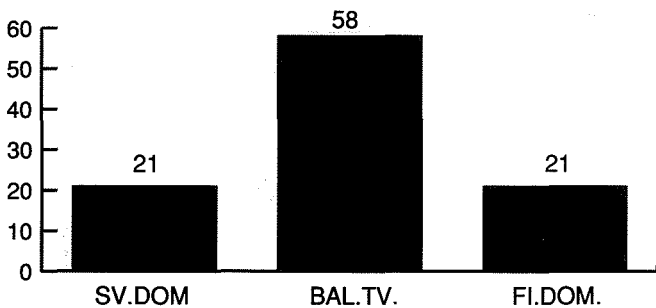
- 1 En biografi över Jac. Ahrenberg har skrivits av Erik Ekelund: *Jac. Ahrenberg och östra Finland. En litteraturhistorisk studie med politisk bakgrund*. Svenska Litteratursällskapet i Finland, CCXCV, Helsingfors 1943.
- 2 Dessa fyra sätt att definiera tvåspråkighet beskrivs t.ex. av Tove Skutnabb-Kangas i *Tvåspråkighet*, Lund 1981.
- 3 Projektet, som har arbetsnamnet «Språkförlust som en följd av språkbyte från svenska till finska» har 1988–1991 bekostats av Finlands Akademi. Slutrapporten är ännu inte publicerad. Jag går inte i detalj in på undersökningens uppläggning, utan hoppas att de sparsamma uppgifter jag ger i samband med resultatredovisningen skall vara tillfyllest.
- 4 Lyssnartestet har jag presenterat i artikeln «Låna mig ditt öra» i *Från Pohjolas pörten till kognitiv kontakt. Vänskrift till Erling Wande den 9 maj 1990*, Stockholm Studies in Finnish Language and Literature 6, Stockholm 1990.
- 5 Här syftar jag närmast på undervisningsminister Riitta Uosukainens aktiva arbete för att göra undervisningen i det andra inhemska språket, alternativt i alla språk, frivillig i både den svensk- och den finskspråkiga skolan. Resultatet kan bli att landets nordiska kontakter kommer att kunna skötas endast av en begränsad grupp medborgare, dvs. av finländare som av någon anledning satsat på fler språk än ett eller som haft turen att växa upp på de två inhemska språken.
- 6 En rackelhane är den ofruktsamma avkomman till en orrtupp och tjäderhöna.

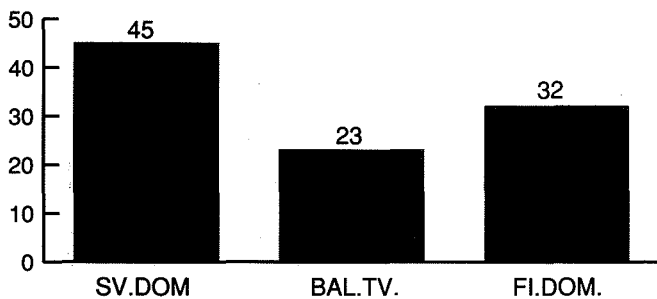
Figur 1: Procentuell fördelning på olika typer av tvåspråkighet enligt förekomsten av pauser i berättelser på svenska och på finska.

Figur 2: Procentuell fördelning på olika typer av tvåspråkighet enligt svenskt och finskt lucktest.

Figur 3: Procentuell fördelning på olika typer av tvåspråkighet enligt svenskt och finskt lyssnartest.

Figur 4: Procentuell fördelning på olika typer av tvåspråkighet enligt informanternas egen bedömning.

Återinvandrade elevers problem i modersmålet

Av Irmeli Pääkkönen

1. Modersmålsprovet i studentexamen

Avsikten med denna artikel är att granska de svårigheter som barn till finskspråkiga återinvandrare möter då de deltar i modersmålsprovet i studentexamen. I dag är modersmålsprovet i Finland uppdelat i två delar. I det ena provet skall eleven utgå från det skriftliga material som tilldelats honom; här bör han ta i beaktande både själva materialet samt instruktionerna som medföljer. Utöver detta skall han också beakta en färdigt given rubrik eller en rubrik han själv formulerat. Här är det alltså även fråga om läsförståelse. I det andra provet ges för det mesta 14 valfria uppsatsrubriker. Det prov som ger bättre vitsord avgör elevens slutliga vitsord i modersmålsprovet.

Uppsatsen bör vara skriven på felfri sakprosa eller på ett estetiskt njutbart språk. Här tillämpas de språkriktighetskriterier som gäller för god prosa. Man fäster också vikt vid rent formella kriterier, som hur skribenten använder skrivtecken samt hur han bildar sammansatta ord. Skribentens ordval bör vara mångsidigt och exakt. Likaså skall syntaxen och syftningarna vara korrekta. Ett gott vitsord förutsätter att den språkliga strukturen ligger på en hög nivå. Modersmålsprovet i studentexamen är med andra ord ett rätt krävande prov. Den höga kravnivån kan i viss mån försvaras med att studentprovet i vårt tvåspråkiga land utgör en del av den s.k. officiella språkkunskapen som krävs vid besättandet av många statliga tjänster. I Finland kan man delta i modersmålsprovet på antingen finska eller svenska. Det för naturligtvis med sig svårigheter om eleven skall skriva provet på ett språk som varken är hans hemspråk, eller än värre: inte mer än delvis är hans bildningsspråk.

Studentuppsatsen bedöms enligt poängskalan 40—99. Poänggränserna för respektive vitsord kan variera något från år till år. Våren 1992 såg poänggränserna ut på följande sätt:

- 88.— laudatur
- 80—87 magna cum laude approbatur
- 70—79 cum laude approbatur
- 63—69 lubenter approbatur
- 55—62 approbatur
- 54 improbatur.

En elev som fått under 55 poäng i provet blev alltså inte godkänd.

2. Återinvandrarna

Varje år deltar ca 25 000 elever i studentexamen i Finland. Våren 1992 deltog sammanlagt 24 101 elever i modersmålsprovet i finska i studentexamen. Bland dessa elever finner vi flera vars språkliga bakgrund är långtifrån entydig. Genom en grovindelning kan dessa elever delas upp i följande tre grupper:

- 1) Barn till utländska föräldrar. Hemspråket är något annat språk än finska. I det material jag haft tillgång till hade tre av eleverna i sista klassen japanska som modersmål, tre hade vietnamkinesiska, en swahili, en tamil, en ungerska, samt några engelska som modersmål. Till denna grupp hänförs även flyktingbarn. Hit hör också sådana barn som tillbringat sin barndom utomlands p.g.a. att den ena föräldern är utländsk. En intressant grupp bildar några enstaka estniska elever. Det att finskan och estniskan är släktspråk gör att de estniska skribenternas språkfel kulminerar just i skillnaderna språken emellan. Det finns bara ett fåtal fallgröpar av den här sorten, men dessa fel är desto mer svårutrotade. Även samerna måste delta i studentexamen på ett språk som inte är deras modersmål. De har däremot under hela sin skolgång använt finska i skolan, och de kunde därför också hänföras till grupp 2.
- 2) Finlandssvenskar vars hemspråk är svenska, men som av en eller annan orsak valt att delta i studentexamen på finska. De har således gått i en finsk skola, vissa elever bara en del av sin skolgång.
- 3) Återinvandrare som vuxit upp i ett nästan eller fullständigt finskt hem, men är födda utomlands, eller som när de var

barn flyttat utomlands med sin familj. Till denna grupp hänför sig personer med den mest brokiga språkliga bakgrund. En av eleverna talade finska hemma, hade gått ett par—tre år i svensk skola, sedan fem år i en engelsk skola i Polen, och tre år engelsk skola i Kina. För en sådan elev är det säkert svårare att delta i en finsk studentexamen än för en som gått i finsk skola hela sitt liv. Däremot har eleven antagligen nått en andlig mognad som en som bott hela sitt liv på den finländska landsbygden knappast uppnått.

Majoriteten av återinvandrarna är dock de med svenska som språklig bakgrund. De finskspråkiga föräldrarna har flyttat till ett arbete i Sverige, och det kan hända att barnet är fött där. Barndomen har ofta varit tvåspråkig: hemma har barnet talat finska, medan lekkamraterna talat svenska. Den språkliga balansen mellan svenskan och finskan är högst individuell; det beror helt på hurdana språkliga impulser barnet får hemma, hur många finskspråkiga lekkamrater barnet haft i sin hemmiljö, hur täta kontakterna har varit till hemlandet etc. Barnet har fått gå i svensk skola, trots att hemspråksundervisning i finska getts i relativt stor omfattning. Familjen har sedan flyttat tillbaka till Finland, och barnet har varit tvunget att gå i finsk skola, eftersom man i synnerhet i norra och östra Finland inte har svenskspråkiga skolor. Det enda svenskspråkiga gymnasiet som finns i norra Finland ligger i Uleåborg. En stor del av eleverna där är barn till återinvandrare.

Erkki Virta har i sin artikel *Psykologiska perspektiv på tvåspråkigheten* (1988) undersökt återinvandrarelevernas språkliga identitet. Det har visat sig att många av eleverna har problem med sin språkliga identitet. De är varken finskspråkiga eller svenskspråkiga finländare. De kan närmast kallas svenska invandrare. Det här är en språklig minoritet som sällan nämns, och Virta menar att i synnerhet högstadiel elever saknar en språklig identitetsmodell. Många av dessa elever går i en finlandssvensk skola och blir finlandssvenskar. (Virta 1988: 204—205.) Återinvandrare som bor i norra Finland har dock sällan denna möjlighet till språklig identitet. De som bor i Övertorneå, Pello eller Rovaniemi eller en annan kommun i Norra Finland är hänvisade till att gå i finsk skola, och under de

annars också tunga gymnasieåren försöka finna en ny språklig identitetsmodell.

Under åren 1946—1982 flyttade ca 467 000 finländare till Sverige. Livligast var utflyttningen i slutet av 1960-talet och på 1970-talet. År 1970 var ett rekordår; då flyttade hela 41 538 finländare till Sverige. (Pynnönen 1991.) De flesta som sökte sig till den svenska arbetsmarknaden kom från de stora städerna i södra Finland (Helsingfors, Tammerfors, Lahtis, Åbo) eller från Österbotten och norra Finland. Av dessa utvandrare har 215 000 flyttat tillbaka till Finland mellan åren 1946 och 1982. (Nesser 1986: 13—14.) Många av de återinvandrare som deltog i studentexamen våren 1992 är barn till dem som på jakt efter arbete flyttade till Sverige på 1970-talet. Större delen av familjerna stannade i Sverige för gott och bildar i dag en sverigefinsk minoritet.

3. Materialet

De elever som deltar i modersmålsprovet på ett annat språk än sitt modersmål särbehandlas av studentexamensnämnden. I allmänhet går det till så att elevens egen lärare är den första som går igenom provet. En s.k. censor i studentexamensnämnden granskar därefter provet. Elevens egen lärare meddelar på provpappret, eller på ett bifogat papper, att eleven har ett annat modersmål än finska. Elevens egen lärare är naturligtvis den person som är mest insatt i elevens olika skeden. I de allmänna anvisningar som är riktade till studentexamensnämnden sägs det att «Ifall undervisningsspråket i skolan (finska eller svenska) inte är elevens eget modersmål eller bildningsspråk, bör läraren bifoga en kort utredning till modersmålsprovet där han redogör för elevens hemspråk och skolspråk». (Ylioppilasaineita 1992:197.) Utan att ha fått uppgift om det märker studentexamensnämndens censor ibland själv att elevens text har influenser från ett främmande språk. I detta fall skall censorn själv göra en anteckning på provpappret om sin iakttagelse. Prov som är författade av elever med ett annat modersmål än finska läses också av en ordinarie medlem i studentexamensnämnden. Detta förfarings sätt är nödvändigt för att nämnden skall kunna förenhetliga bedömningen av de prov som denna specialgrupp skrivit.

Mitt eget material består av tolv elever som flyttat tillbaka från Sverige, en elev från Norge, samt en elev som gått såväl i svensk som i engelsk skola innan han flyttade tillbaka till Finland. Eleverna i undersökningsgruppen är sammanlagt fjorton stycken. Antalet kan verka lågt, men jag ville granska en så enhetlig grupp som möjligt. Jag undersökte skribenterna individuellt, inte statistiskt. Vi skall senare se att materialet krävde att jag gick tillväga på detta sätt. Kontrollgruppen utgjordes av elva återinvandrare som hade finska som modersmål och som gått i skola utomlands, de flesta i engelsk skola. De hade med sina föräldrar tillbringat tre år i USA, fem år i Canada, eller motsvarande i Österrike och Irak. Den här gruppen skiljer sig på flera sätt från återinvandrarna som bott i Sverige.

I tabellen nedan ser vi de vitsord eleverna i undersökningsgruppen fått i modersmålsprovet. Det bättre vitsordet står först. Jag har inte ändrat namnen p.g.a. att de alla är mycket vanliga finska namn. För säkerhets skull har jag dock ändrat på namnens och hemkommunernas inbördes ordning.

Pojkarna:	Ari (N)	Enontekis	50, 47
	Jari	Åbo	57, 55
	Jani I (E)	Helsingfors	63, 57
	Pasi	Pello	50, 50
	Janne	Raumo	53, 50
	Kimmo	Kittfall	60, —
	Marko	Haapajärvi	45, 45
	Jani II	Övertorneå	67, 55
Flickorna:	Anne	Kajana	57, 57
	Virve	Reisjärvi	75, 67
	Marika	Övertorneå	80, 70
	Marita	Övertorneå	87, 87
	Pia	Torneå	67, 60
	Nina	Raumo	63, 60

N = elev som gått grundskolan i Norge;

E = Helsingforspojke som gått i svensk och i engelsk skola

Skribenternas hemkommuner visar att långt över hälften av dessa återinvandrarelever kommer från norra Finland eller Österbotten. Bara fyra stycken kommer från södra Finland; en

från Helsingfors, en från Åbo och två från Raumo. Dessa siffror korrelerar med det jag nämnde tidigare om att utvandarna under 1960—70-talet främst kom från norra Finland. Tabellen visar att dessa elevers vitsord ligger långt under medeltalet. Gränsen för en godkänd prestation i modersmålsprovet var 55 poäng. Sålunda blev fyra av återinvandrareleverna underkända i provet. Våren 1992 var medeltalet i modersmålsprovet 78,7, medan återinvandrarernas var 63,6. Medeltalet för återinvandrarpojkar var 55,6 (i hela landet 76,7). Medeltalet för flickorna var 71,5 (i hela landet 80,1). Bland flickorna fanns det en som fått vitsordet cum laude och två som fått magna cum laude. Bland de pojkar som fått godkänt vitsord hade alla fått vitsordet approbatur, utom Jani II som fått lubenter approbatur. Ingen av eleverna fick vitsordet laudatur. Den som kom närmast var Marita vars bägge prov låg på gränsen till laudatur (87 poäng). Då man ser på de dåliga prestationerna måste man dock ta hänsyn till en faktor som kanske förvränger undersökningsresultatet en aning. En återinvandrarelev som gjort bra ifrån sig i modersmålsprovet har inte nödvändigtvis en kommentar i sitt provpapper om sin språkliga bakgrund. Att informera om elevens språkliga bakgrund är nödvändigt bara om vitsordet ligger på gränsen till godkänt. Vissa återinvandrarelever som behärskar finska bra syns således inte i mitt material. Detta faktum kan naturligtvis ha bidragit till återinvandrarelevernas låga medeltal i modersmålsprovet.

Medeltalet för eleverna i kontrollgruppen såg alldeles annorlunda ut. De flesta i denna grupp hade gått i engelsk skola.

Pojkarna:	Jonni	Helsingfors	95, 95
	Iipo	Helsingfors	80, —
	Petri I	Helsingfors	65, 57
	Petri II	Åbo	70, 70
Flickorna:	Mervi	Helsingfors	88, 85
	Sirpa	Helsingfors	89, 88
	Suvi	Helsingfors	88, 79
	Tanja	Helsingfors	70, 69
	Anna	Helsingfors	80, 69
	Katriina	Helsingfors	80, 75
	Maria	Björneborg	57, 57

Nio av de här eleverna har Helsingfors som sin hemort. De två övriga har varsin industriort (Åbo, Björneborg) som sin hemkommun. Kontrollgruppens medeltal är 78,4. Om vi i denna grupp räknar med enbart dem som gått i engelsk skola blir medeltalet så pass högt som 83,8. Det är ett medeltal som är betydligt högre än medeltalet i hela landet. Vad beror det på att de Helsingfors elever som gått i engelsk skola fått betydligt högre vitsord än återinvandrarna från norra Finland? De texter som den förra gruppen presterat visade inga som helst tecken på inflytande från ett främmande språk. De fel som påträffades var de samma som också andra elever gjorde sig skyldiga till. Språket kunde tvärtom vara mångsidigare och innehållet så rikt att dessa elever fick högsta vitsord. Flera år i engelskspråkig skola tycks inte ha försvagat elevernas finska. Om vi skulle veta vilket språk dessa elever fått sin elementarundervisning på, skulle vi kanske kunna klarlägga något om dessa elevers sätt att bevara sitt modersmål.

Vi kan inte dra några som helst slutsatser om att eleverna från norra Finland skulle vara mer utvecklade eller obegåvade än sina jämnåriga. Den svaga och medelmåttiga framgången står otvivelaktigt att finna i den dåliga språkkunskapen, och språket fjättrar ju i viss mån också tanken. För återinvandrar eleven tar det en oproportionerligt stor tid av provtiden att sitta och fundera på språkliga problem.

Återinvandrarna från norra Finland är dock ingen enhetlig grupp. De språkliga impulser eleven fått i sin hemmiljö varierar mycket, och är högst individuella. Elevernas språkliga färdigheter kan ha påverkats av om barnets båda föräldrar jobbat, om de kanske jobbat i skift, om den ena föräldern haft möjlighet att vara hemma med barnet för att lära det finska etc. En faktor som starkt påverkar elevens språkliga färdigheter är föräldrarnas inställning till det finska språket. Om familjen från början tänkt stanna i Sverige kan det hända att föräldrarna menat att det är viktigare att barnet lär sig svenska, och sålunda har finskan kommit i skymundan. Det här är den information jag fått. Det är dock omöjligt att få information om vilken inverkan undervisningens kvalitet och kvantitet haft på elevens finska. Däremot är det möjligt att

jämföra antalet undervisningstimmar med antalet timmar i Finland.

Allting tyder på att längden på skolgången utomlands inte påverkar modersmålsvitsordet negativt. Eftersom längden inte verkar ha någon större inverkan, kan man kanske å andra sidan dra slutsatsen att det dåliga resultatet i modersmålsprovet här rör från att eleven fått sina primärkunskaper i skolan på ett annat språk än modersmålet.

4. Tidigare forskning

Man har inte i Finland forskat så mycket kring barns tvåspråkighet och återinvandrabarns språk. Forskaren J. Korkiasaari har publicerat en undersökning om hur återinvandrabarn anpassat sig (Paluuoppilaiden sopeutumisesta, Åbo 1986). I sin undersökning Språkbruk och språkutveckling i skolan har Jan Anward bl.a. undersökt skillnaderna mellan tal- och skriftspråk hos eleverna. Förutom dessa undersökningar har jag haft hjälp av några publikationer som utkommit via föreningen för tillämpad språkvetenskap, ASLA. Anne Nessers undersökning «Se oli kurja käya koulusa». Bruket av inre och yttre lokalkasus i sverigefinska skolbarns språk, har jag också haft nytta av i min egen undersökning. Den tidigare forskningen har dock koncentrerats kring de språkproblem som yngre barn möter. Återinflyttade elevers språkproblem har mig veterligen inte undersökts tidigare.

Modersmålsprovet i studentexamen mäter elevens skriftliga färdigheter. För att få ett högt vitsord bör eleven behärska sitt modersmål så bra, att språket kan beskrivas som mångfaldigt och rikt. Den språkliga formen och syntaxen bör vara felfria, eleven bör använda skrivtecknen rätt, texten skall präglas av kohesion. Dessutom bör ordvalet vara mångsidigt och meningsrytmen njutbar. Dessutom får eleven gärna utnyttja allitteration och allusion i sin text. Den stilen skribenten valt bör följas konsekvent. Eftersom många återinvandrare enbart använt det finska språket muntligt inverkar naturligtvis detta på deras modersmålsprov. Finskans textkohesion t.ex. kan vara nog så svår för en elev som enbart talat finska. I återinvandrabarns uppsatser kan man notera tydliga influenser från talspråket.

Eleverna behärskar inte det skrivna språket på samma sätt som det talade. De elever som fått de lägsta vitsorden inleder ofta sina meningar på ett talspråkmässigt sätt. Sedan blir de tvungna att rätta meningen under textens gång, varvid syntaxen ofta blir felaktig. Uppsatsen blir med andra ord skrivet talspråk. Den finskundervisning eleven fått utomlands har oftast koncentrerat sig kring den talade finskan. Eleven kan ofta i svenskan skilja på talat och skrivet språk, men när han skall lära sig skillnaderna i finskan måste han lära sig ett helt nytt normsystem.

Nedan presenterar jag fel och avvikelser från standardspråket som återinvandrareleverna gjort i sina uppsatser. De här felen har lärarna och censorerna i allmänhet markerat, och dessa har uppenbart inverkat på de låga vitsorden.

4.1 Rättsskrivning och skrivtecken

Det har gjorts flera undersökningar om rättstavningsfelen i studentuppsatserna (t.ex. Aejmelaeus 1972, Pirttikoski 1983, se även Pääkkönen 1985). Kommateringsfelen utgör ungefär hälften av alla rättstavningsfel som görs i studentuppsatserna. Också i återinvandrarnas uppsatser är kommateringsfelen uppenbara. Felen förekommer oftare i deras uppsatser än i de enspråkigas. De finska eleverna gör sig för det mesta skyldiga till småfel då de skiljer åt två bisatser genom ett kommatecken. Återinvandrareleverna å sin sida placerar ofta ut kommatecken för att skilja åt olika satsdelar. Det här beror säkert på skillnaderna i principerna för kommatering i svenskan och finskan. I svenskan använder man sig liksom i engelskan av s.k. pauskommatering, medan man i finskan (och tyskan) använder sig av grammatisk kommatering. På andra plats bland skrivfelen kommer stavningsfel vid sammansatta ord. Dessa fel utgör tillsammans en fjärdedel av alla felen i uppsatserna. Återinvandrarna gör många fel i sammansatta ord, men felen är på intet sätt originella.

Det anses allmänt att finsk rättstavning är enkel p.g.a finskans fonematiska karaktär. De flesta felen i uppsatserna utgörs nämligen av stavningsfel vid lånord, förkortningsfel och fel i sifferuttryck. Finsk rättstavning innebär inte i allmänhet några

större problem för en finskspråkig person. Här skiljer sig finskans rättstavning starkt från t.ex. engelskans.

4.2 Morfologi

I de texter jag undersökt hittade jag väldigt få sådana fel som gäller själva morfologin. Ordformerna tycks alltså inte vålla återinvandrarna några större problem.

4.3 Ordval

Man kan förvänta sig att en elev som har ofullständiga kunskaper i finska också har ett torftigare ordförråd. Jag har inte gjort några statistiska uträkningar angående ordfrekvenser och dylikt, men intuitivt känner man vilka elever som har problem med sitt ordförråd. I deras texter blir det lätt så att något ord «fastnar». Skribenten använder sig upprepade gånger av ett ord (eller avledningar av det), utan att kunna finna synonymer eller andra uttryckssätt för det.

Ordvalet i de undersökta uppsatserna präglas av talspråkligheter framför allt i fråga om ordval och fraser. En del elever har haft problem med ordens betydelse, och använt orden fel. Ibland har eleven haft problem med att bilda sammansatta ord.

4.4 Sats- och meningsbyggnad

Många av eleverna hade problem med possessivsuffixens syftningar och med subjektets och predikatets numeruskongruens. Nästan varje skribent gjorde fel i samband med possessivsuffixen.

5. Avslutning

De fel jag plockat ut ur återinvandrarelevernas uppsatser ger en antydan om elevernas bristande språkkunskaper i finska. Hur kunde man då få en uppfattning om deras språkfärdigheter? Vilka är texternas goda sidor?

Det bör genast konstateras att sådana språkliga medel som rytm, effektfulla och exakta uttryck, metaforer och allusioner bara förekommer hos några skribenter i undersökningsgruppen. Texterna känns helt enkelt inte angelägna för läsaren, vilket de bästa studentuppsatserna gör.

Å andra sidan bör man ta i beaktande att nivån på sakinnehållet och skribentens förmåga att använda språket inte korrelerar helt. Trots sina många stavnings- och syftningsfel förmår Ari ge en oförglömlig bild av ett fjällandskap. Annes uppsats sankar possessivsuffix och kongruens, men den appellerar ändå till läsaren med sitt djup och sin mognad.

I min undersökning observerade jag att varje skribent tycktes ha sina egna fel som han eller hon upprepade i sin uppsats. Virvas och Markos uppsatser hade starka influenser från tal-språket, Pasi, Pia och Nina hade ett begränsat och ensidigt ordförråd etc. Bland elva uppsatser finns det endast två som kunde karakteriseras som mångproblematiska. Dessa elever har inte enbart problem med ett outvecklat språk. De tycks ha mycket lite erfarenhet av skrivet språk och är ovana vid systematiskt tankearbete.

Man unnar unga människor framgång. Det vore bra om återinvandrareleverna i min undersökningsgrupp kunde erbjudas språkligt stöd och språkliga övningar, så att de med sitt språk förmådde uttrycka sig klart, redigt och effektivt. Då skulle deras finska språk lättare och friare kunde tjäna deras tankar.

Udenlandske stednavne i den sproglige rådgivning

Af *Jørgen Schack*

I Kulturministeriets bekendtgørelse om Dansk Sprognævn fastlægges det bl.a. at Sprognævnet har til opgave at «besvare sproglige spørgsmål fra myndighederne og offentligheden, herunder at give vejledning i stavning og udtale af udenlandske navne» (bekendtgørelse af 26.11.1981). Denne opgave deler Sprognævnet med Stednavneudvalget, som er det organ der repræsenterer Danmark i internationalt samarbejde med hensyn til brug og stavning af såvel dansk navnestof som udenlandske stednavne i dansk sammenhæng. I praksis er det dog som oftest Sprognævnet der bliver spurgt til råds om stavning med videre af udenlandske stednavne i dansk.

En gennemgang af Sprognævnets svarprotokoller fra de seneste år viser at antallet af forespørgsler der vedrører brugen af udenlandske stednavne er stigende. Den øgede interesse for udenlandsk navnestof skyldes ikke mindst den politiske udvikling i Østeuropa og den tidligere Sovjetunion, som jo har medført en række ændringer på stednavneområdet.

Ud over den rådgivning der foregår ved direkte kontakt (pr. brev eller telefon) med spørgeren, yder Sprognævnet rådgivning om udenlandsk navnestof via sine publikationer, først og fremmest Retskrivningsordbogen og den fællesnordiske fortegnelse Statsnavn og nasjonalitetsord.

Udenlandske stednavne i Retskrivningsordbogen

I Retskrivningsordbogen af 1986, redigeret og udgivet af Dansk Sprognævn, tog man en del udenlandske stednavne, deriblandt alle statsnavne, med. Det kan forekomme at være en selvfølge, idet fx statsnavnene vel må siges at høre til «det centrale danske ordforråd», som Retskrivningsordbogen i princippet skal indeholde¹. 1986-ordbogens forgænger, Retskrivningsordbog af 1955, medtog imidlertid ingen geografiske navne. I mange andre ordbøger vil man ligeledes lede for-

gæves efter geografiske navne, indenlandske såvel som udenlandske. Det gælder fx den store Ordbog over det Danske Sprog og de tilsvarende svenske og norske modersmålsordbøger: Svenska Akademiens Ordbok og Norsk Riksmålsordbok².

Der er i det hele taget (også uden for Norden) tradition for ikke at medtage egennavne i ordbøgerne, en tradition der dels grunder sig på en skarp skelnen mellem henholdsvis ordbogsstof og leksikonstof (encyklopædisk stof), dels på det svære afgrænsningsproblem der opstår hvis man vælger at tage visse egennavne med i en ordbog. Uanset hvad traditionen måtte foreskrive, er de geografiske navne i Retskrivningsordbogen efter al sandsynlighed kommet for at blive, frem for alt fordi det har vist sig at mange brugere venter at finde oplysning om stavning af sådanne i ordbogen.

Det nordiske navnesamarbejde

Udenlandske navneformer i den danske retskrivningsordbog er naturligvis i første række et dansk anliggende: Etablerede danske navneformer kan ikke uden videre udskiftes med nye, ikke-hævdvundne former; nye navne og navneformer (fx nye statsnavne) skal helst ikke stikke alt for meget af mod det sproglige mønster som danske ord normalt følger osv. Dansk Sprognævn er imidlertid også på dette område i løbende kontakt med de øvrige nordiske sprognævn. Det nordiske samarbejde på navneområdet har bl.a. udmøntet sig i en række fællesnordiske fortegnelser over statsnavne med tilhørende indbyggerbetegnelser og nationalitetsadjektiver. Den seneste af dem, Statsnavn og nasjonalitetsord (udgivet af Nordisk Sprogsekretariat), udkom i 1987. En efterhånden hårdt tiltrængt revideret udgave er under udarbejdelse og forventes at udkomme i løbet af 1993. I forordet til 1987-fortegnelsen finder man følgende hensigtsserklæring:

Målet har vært å nå en rimelig balanse mellom de mange hensyn: til hevdvunne former, til størst mulig nordisk samsvær, til de internasjonale formene og til landenes egne navneformer.

Et af målene med fortegnelsen har altså været at opnå størst mulig nordisk overensstemmelse. At man hidtil faktisk har nået dette mål, kan man forvisse sig om ved at sammenholde de respektive sprogs former, som i fortegnelsen er opført side om side. Det bør dog nævnes at den ganske fine overensstemmelse mellem sprogene på dette område har været næsten omkostningsfri, forstået på den måde at det er resultatet af en naturlig vekselvirkning mellem meget nært beslægtede sprog og kulturer.

Fortsat nordisk harmoni?

Det er ikke noget der tyder på at den nævnte vekselvirkning mellem de centralnordiske sprog er ved at ophøre, men man må nok indstille sig på at de samstemmende navneformer i dansk, norsk og svensk ikke i lige så høj grad som tidligere vil være noget der kommer helt automatisk, og som vi blot kan læne os tilbage i stolen og nyde.

Som et eksempel på at dansk, svensk og norsk fortsat følges nogenlunde pænt ad, kan nævnes det nye statsnavn *Tjekkiet* (norsk *Tjekkia*, svensk *Tjeckien*), som havde etableret sig i dansk, norsk og svensk allerede inden delingen af det tidligere Tjekkoslaviet havde fundet sted – og vel at mærke uden Sprogsekretariatets eller sprognævnenes mellemkomst. Men der findes unægtelig eksempler der trækker i den modsatte retning. Et af dem er betegnelsen (eller rettere betegnelserne) for det politiske fællesskab der opstod efter opløsningen af den tidligere Sovjetunion. I dansk valgte man en betegnelse som hurtigt var blevet næsten enerådende i dagspressen, nemlig *SNG* (forkortelse af det originale russiske navn, *Sodrusjestvo Nesavisimyh Gosudarstv*, på dansk *Fællesskabet af Uafhængige Stater*). I norsk valgte man betegnelsen *SUS* (forkortelse af det norske navn *Samveldet av uafhængige stater*), og i svensk *OSS* (forkortelse af det svenske navn *Oberoende staters samvälde*). Da man i Dansk Sprognævn skulle beslutte sig for en betegnelse, var det af betydning at forkortelsen af det russiske navn formentlig var den eneste betegnelse som havde mulighed for at blive international. Det holdt ikke stik; det endte tværtimod med at det nye politiske fællesskab groft sagt fik lige så mange betegnelser som der er sprog i verden.

Også en række nyere navneændringer kan rokke ved den nordiske samdrægtighed. Det gælder fx *Myanmar*, som siden 1989 har været det (lokale) officielle navn på det land vi hidtil har kaldt *Burma*. Norsk språkråd har allerede vedtaget at landet på norsk hedder *Myanmar* (jf. Geografilista, udgivet af Norsk språkråd, 1991), mens man fra dansk og svensk side har tøvet med at knæsette det nye navn. Når man i Dansk Sprognævn indtil videre har forholdt sig afventende med hensyn til navnet *Myanmar*, skyldes det først og fremmest at navnet endnu ikke har vundet nogen videre udbredelse, hverken i dagspressen eller i sprogbrugen i det hele taget. Når navnet bruges i den danske dagspresse, sker det i øvrigt ikke sjældent i forbindelse med en negativ omtale af den regering der så vidt vi ved har vedtaget navneændringen, fx:

Nobels fredspris har som ofte en pris i mere end en forstand. Ingen bærer den tungere end den kvindelige burmesiske oppositionsleder, Aung San Suu Kyi, 47 år, mor til to, og på fjerde år i isoleret husarrest i Burmas hovedstad Rangoon. Landet, som af dets despotiske regime kaldes *Myanmar* og hovedstaden Yangon, hvis nogen skulle være i tvivl. (Weekendavisen 26.2.-4.3.1993).

Det kan naturligvis ikke undlade at gøre indtryk at et navn først og fremmest forbindes med et styre der ofte omtales i stærkt afstandtagende vendinger, men det bør ikke få indflydelse på et sprognævns valg af navneformer. Sprognævnene blander sig hverken i indenrigs- eller udenrigspolitik, og afgørelsen af om navnet på en given stat skal ændres i Retskrivningsordbogen eller en ny udgave af den fællesnordiske navneliste, må derfor bygge på et rent sprogligt grundlag, ikke på en vurdering af om den pågældende stat er demokratisk eller ej.

Eksonymer og endonymer

Et andet forhold der kan få betydning for den fortsatte nordiske overensstemmelse, er den tiltagende brug af genuine navneformer, de såkaldte *endonymer*, som længe har kunnet spores i fx avisernes udenrigsstof. Ordet *endonym* bruges af

navneforskerne som betegnelse for det lokale, officielle navn på en geografisk størrelse: en by, en flod, en bjergkæde, en ø, et land osv. Navne som *Göteborg*, *Helsingør* og *Jylland* er således endonymer. Oversatte navneformer, fx de engelske navne på de ovennævnte nordiske lokaliteter: *Gothenburg*, *Elsinore* og *Jutland*, betegnes i fagsproget *eksonymer*. Ordet *eksonym* er i en officiel rapport fra en FN-konference defineret således:

Exonym – A geographical name used in a certain language for a geographical entity situated outside the area where that language has official status and differing in its form from the name used in the official language or languages of the area where the geographical entity is situated. (Eksonym -et geografisk navn der bruges i et bestemt sprog for en geografisk størrelse der er placeret uden for det område hvor sproget har officiel status, og som i sin form adskiller sig fra det navn der bruges i det eller de officielle sprog i det område hvor den geografiske størrelse er placeret)³.

Det udenrigs nyhedsstof i aviser, radio og tv bygger ofte på oplysninger fra telegrambureauerne, som (formentlig af praktiske grunde, jf. nedenfor) ikke sjældent bruger endonymer i deres nyhedstelegrammer. Sprogbrugen i nyhedstelegrammerne smitter naturligt nok af på avisernes sprogbrug og trænger ad den vej i en del tilfælde ind i den almindelige sprogbrug. Dertil kan føjes at man i danske leksikoner siden århundredskiftet i vid udstrækning har anvendt endonyme navneformer som hovedopslagsord. Af eksempler på denne praksis kan nævnes *Djawa* (dansk *Java*), *Srbija* (dansk *Serbien*), *Venezia* (dansk *Venedig*). De almindeligt brugte danske former fungerer i de nævnte tilfælde udelukkende som henvisningsord⁴. Det er ikke utænkeligt at den omfattende brug af endonymer i leksikoner kan påvirke den almindelige sprogbrug, ikke mindst fordi leksikonet i en del tilfælde vil være det eneste sted hvor man kan finde oplysninger om stavingen af udenlandske stednavne, jf. ovenfor om egennavne i ordbøgerne.

For og imod indførelsen af endonymer

På internationalt plan har man længe arbejdet for at fremme brugen af endonymer. En ekspertgruppe under FN ved navn *UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names)* har siden slutningen af 1960'erne arbejdet for at etablere en international standard for geografiske navne. Standardiseringen skal på langt sigt føres ud i livet ved at de nationalt fastlagte navneformer, endonymerne, anvendes internationalt i størst mulig udstrækning.

De praktiske fordele ved at udskifte eksonymer med endonymer er indlysende, eftersom det jo vil medføre at en given geografisk størrelse får (tilnærmelsesvis) samme navn på alle verdens sprog.

Et sprognævn der – fx med henvisning til internationale rekommandationer – besluttede sig for at luge eksonymerne ud af sproget, ville imidlertid løbe ind i alvorlige vanskeligheder. Et af problemerne ville bestå i at det i en del tilfælde ville være svært eller ligefrem umuligt at afgøre hvilket nyt navn man skulle vælge som erstatning for det gamle eksonym: En del lande har som bekendt to eller flere officielle sprog, og der må derfor findes to eller flere endonyme statsnavne, fx *Finland/Suomi, België/Belgique, Schweiz/Suisse/Svizzera*. Der til kommer de ikke få geografiske størrelser som ikke respekterer sprog- og landegrænser; det være sig søer, fx *Bodensee/Lac de Constance* (tysk, fransk), floder, fx *Rhein/Rhin/Rijn* (tysk, fransk, nederlandsk) og bjergkæder, fx *les Pyrénées/los Pirineos* (fransk, spansk). Den væsentligste indvending imod en generel afskaffelse af eksonymer er dog nok at de i mange tilfælde har lige så dybe rødder i et sprogs ordforråd som alle mulige andre ord. Et konsekvent udrensning af eksonymer ville derfor stride imod den naturlige sprogdudvikling og dermed imod den sprogpolitik der praktiseres i de nordiske lande. Når et af de nordiske sprognævne overvejer at indføre et nyt endonym, sker det således aldrig uden en forudgående undersøgelse af den faktiske sprogbrug.

Tendensen til en øget brug af endonymer er tydelig i både dansk, norsk og svensk. Det medfører ikke nødvendigvis at de tre sprogs navnestof udvikler sig ens: Da sprognævnene skulle

tage stilling til navnene på de nye stater der opstod som følge af Sovjetunionens sammenbrud, valgte man i dansk og norsk at erstatte eksonymet *Moldavien/Moldavia* (*Moldaviske SSR*) med endonymet *Moldova*, som havde vundet en vis udbredelse i den danske og norske dagspresse. I svensk valgte man derimod at holde fast ved *Moldavien* med henvisning til at det stadig var den fremherskende form i svensk. Det kan således ikke undgås at de nordiske sprognævn af hensyn til sprogbrugen i visse tilfælde må anbefale forskellige navneformer. I andre tilfælde ville et mere omfattende samarbejde dog nok kunne udvirke at uoverensstemmende anbefalinger, som ikke grunder sig på forskelle i sprogbrugen i de respektive lande, i højere grad blev undgået.

Et udvidet nordisk navnesamarbejde

Nordisk Sprogsekretariat arrangerede i oktober 1992 et møde om principperne for hvordan navnene på nye stater og nye navne på gamle stater skal behandles i de nordiske sprog, både sprogligt og administrativt. Der var tale om et gensidigt orienterende møde med repræsentanter fra sprognævnene, udenrigsministerierne, myndighedernes navneeksperter og de centrale massemedier. På mødet skitserede Mikael Reuter fra Svenska språkbyrån (det finlandssvenske sprognævn) en «modell för snabbhantering [hurtig håndtering] av statsnamnsfrågor i Norden». Den fremgangsmåde som foreslås i modellen, kan beskrives ved hjælp af følgende eksempel: Medarbejderne i Danmarks Radios Sprogværksted har et navnespørgsmål som efter deres skøn er så vigtigt at det bør behandles på nordisk plan. De henvender sig derfor til Dansk Sprognævn, og det kontakter derefter dels de nationale interessentgrupper (typisk Udenrigsministeriet og Institut for Navneforskning ved Københavns Universitet), dels de øvrige nordiske sprognævn. De sidstnævnte kontakter så de forskellige interessentgrupper i deres eget land og sender derefter svar til Dansk Sprognævn. Hvis alt går vel vil Dansk Sprognævn i løbet af en dags tid være i stand til at give spørgerne enten et foreløbigt svar: «Skriv X indtil videre», eller måske endda en egentlig anbefaling: «Vi anbefaler X». I visse tilfælde vil man i løbet af et par dage måske nå så vidt at

man simpelthen kan konstatere: «Det hedder X». Den ovennævnte model kræver en god portion smidighed og velvilje af de implicerede parter, og det vil givetvis ikke altid gå så let og elegant som i det skitserede eksempel. Ikke desto mindre kan denne (eller en lignende) model være vejen frem for en fortsat nordisk harmoni på navneområdet, og den bør derfor snarest muligt søges etableret.

Noter og henvisninger

- ¹ Jf. Erik Hansen og Henrik Galberg Jacobsen: Om den nye Retsskrivningsordbog, 1986, s. 16.
- ² Visse person og stednavne er dog medtaget i de nævnte ordbøger, nemlig sådanne der ikke blot bruges som egnavne, men som også almindeligt optræder med fællesnavns karakter.
- ³ Second United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names (London 1972), ed. by the United Nations, New York 1974, vol. II (s. 49).
- ⁴ De nævnte eksempler stammer fra Fakta. Gyldendals Leksikon, 1992.

Den officiella behandlingen av ortnamn i Finland

Av *Eeva Maria Närhi*

Inhemska namn

I Finland finns ingen ortnamnslag eller ortnamnsnämnd. En lag för personnamn och en nämnd som behandlar personnamn existerar. Det officiella stadfästandet av ortnamn sker enligt ett fastställt mönster. Ett sådant förfaringssätt kan väl anses förverkliga demokrati i behandlingen av namnfrågor. Om själva namnet beslutar det organ, inom vars administration namnbäranden befinner sig, om namnets språkliga och sakliga lämplighet bestämmer de sakkunniga organen för namnarenden. Om en kommuns namn bestämmer alltså kommunfullmäktige, om ett bynamn bestämmer lantmäteristyrelsen som även fastställer byindelningen. Post- och telestyrelsen bestämmer om postanstalters namn, Statens järnvägar om järnvägsstationsnamn osv. Naturnamnen har fötts, och föds fortfarande, spontant i folkmun. Standardiseringen av namnen sker i samband med att namnen på de kartor som utarbetats av lantmäteristyrelsen och huvudstabens topografkår granskas av Finska namnbyrån och Byrån för svenska språket vid Forskningscentralen för de inhemska språken tillsammans med de ovannämnda instanserna.

De beslutsfattande myndigheterna är inte enligt lag skyldiga att konsultera sakkunskapen, utom i fråga om kommuners namn. Den lag om kommunindelning som trädde i kraft år 1990 ger kommunen rätt att själv bestämma om sitt namn. Kommunen är dock förpliktad att höra Forskningscentralen för de inhemska språken vid namngivningen. Riksdagens hemställan av 24.5.1957 förpliktar myndigheterna att höra de med ortnamnsfrågor förtrogna sakkunnigorganen innan något ärende angående geografiska namn avgörs. Riksdagen behandlade hemställningsmotionen år 1956 och kom till att lagstiftning inte behövdes. Riksdagens lagutskott ansåg att de i motionen efter-

strävade målen kunde uppnås även genom administrativa bestämmelser. Som underlag för ett beslut bör myndigheten sålunda få ett utlåtande av namnexpertis, så att språkliga, historiska och kulturella synpunkter uppmärksammas då man väljer namn och fastslår stavningen.

Finland har som bekant två officiella språk: finska och svenska. Samiska har inte full officiell status, men man försöker att behandla samiska namn inom sameområdet enligt samma praxis som officiella namn. En ort i Finland kan alltså ha två och ibland tre officiella namn på olika språk. Som ett exempel kan vi nämna kommunen *Enare* som på finska heter *Inari*, och på samiska *Anár*. Speciellt bör noteras att det enligt statsrådets beslut (senast förnyat 1982) för ett antal enspråkiga kommuner stadfästes ett officiellt namn också på ett annat språk än kommunens, t.ex. *Savonlinna*, sv. *Nyslott*, *Mariehamn*, fi. *Maarianhamina*. Vilket namn som används för en ort är alltså beroende av det språk på vilket texten är avfattad, inte av de språkliga förhållandena på orten.

I riksdagens hemställan nämndes som sakkunniga namnorgan Finska ortnamnsarkivet i fråga om finskspråkiga namn och Svenska Litteratursällskapets i Finland Språkvetenskapliga kommitté i fråga om svenskspråkiga namn. Namnvården har sedermera liksom alla andra onomastiska uppgifter överförts till Forskningscentralen för de inhemska språken (Finska namnbyrån och Byrån för svenska språket). Samiska namn sköts av byrån för finskans släktspråk, närmast av en samisk forskare i samiska språket. I författningarna om Forskningscentralen hänförs namnvården till ovannämnda instanser.

Den officiella behandlingen av ortnamnen i Finland stabiliserades till stor del till följd av riksdagens önskemål. Ända sedan år 1960 har man inom de sakkunniga organen för namnarenden systematiskt granskat och korrigerat ortnamnen i lantmäteristyrelsens grundkartverk och på huvudstabens topografikartor. Detta normaliseringsarbete har gällt alla namn, finska, svenska och samiska, i grundkartverket och ur detta härledda kartor i mindre skala. Tack vare det här arbetet representerar namnförrådet på de ovannämnda kartorna officiellt normaliserat, dvs. standardiserat namnbruk. Dessutom har ställ-

ningstaganden av namnexpertisen för beslut i namnfrågor lett till ett förbättrat namnskick.

Bruket av utländska namn i finskan

Principiella namnvårdsdiskussioner gällande bruket av utländska namn kan följas åtminstone 150 år bakåt i tiden. Diskussionerna var till en början tidvis häftiga, för dagens finländare rentav underhållande: borde *Rom* (it. *Roma*, fi. *Rooma*) i finskan skrivas och uttalas *Ruomi* eftersom ett långt *o* (enligt det finlandssvenska uttalet) i första stavelsen i finskan blir diftongerat (jfr. t.ex. *tuoli* - sv. *stol*) eller New York som *Niu-Jorkki* eller borde *Kap Verde* översättas till *Vihanta niemi*, «Grönskans Udde». Lyckligtvis, kan man säga i dag, etablerades snart uppfattningen att främmande namn i princip bör användas som sådana, oförändrade. En annan sak är att många främmande namn inte representerade det namnskick som invånarna i det ifrågavarande landet själva föredrog, utan en namntradition som främmande makthavare hade skapat och som kunde bli allmänt vedertagen i den internationella kommunikationen. Det här gäller ibland även för dagens värld.

Under tidernas lopp har i varje fall en grupp egna namn på främmande länder och orter skapats och etablerats i finskan liksom i andra språk. Sådana i finskan etablerade konventionella namn, exonymer, är t.ex. *Ruotsi* (Sverige), *Tukholma* (Stockholm), *Tanska* (Danmark), *Kööpenhamina* (Köpenhamn), *Norja* (Norge), *Ruija* (Finnmarken), *Jyykeä* (Lyngen), *Islanti* (Island) etc. De är för det mesta funktionella namn i finskan, de representerar värden som är viktiga för finnarna, de vittnar om urminnes nära kontakter, de är entydiga begrepp för språkbrukarna osv. Finska konventionella namn finns naturligtvis mest på närområden i grannländerna, där det sedan gammalt har funnits finsk bebyggelse. Ju längre bort man kommer, desto färre konventionella namn finns det, med undantag av Grekland och Bibelns länder. Namnen på dessa områden hör till gammal sameuropeisk kulturtradition och har därför blivit hela folkets egendom och fått nationella former. I övrigt är de finska eller internationella konventionella namn som man träffar på längre borta i första hand gamla namn på länder och huvudstäder,

såsom *Albania – Shqiperi, Uusi Seelanti – New Zealand, Japani – Nippon, Kiina – Zhongguo, Peking – Beijing.*

Den vedertagna allmänna regeln att främmande namn används som sådana är praktisk, om inte den enda som fungerar korrekt och exakt då man tar i betraktande det stora flödet av nya namn inom internationell kommunikation och annan växelverkan. En stark ställning fick principen dock först när FN:s Economic and Social Council påbörjade sin målinriktade internationella namnstandardisering på 1960-talet. Finland har, liksom de andra nordiska länderna, deltagit aktivt i ECOSOCs konferenser rörande den internationella standardiseringen av geografiska namn ända sedan den första konferensen hölls år 1967. Den officiella värden av utländska namn kan anses ha etablerats i Finland fr.o.m. år 1967.

Målet för FN:s ortnamnsvård är ett klart och enhetligt internationellt namnskick. Redan på den första konferensen beslöt man eftersträva detta mål med hjälp av nationell standardisering. Man såg det som en självklar sak att varje land själv ansvarade för standardiseringen av landets egna namn. (I Finland talar man hellre om normalisering av namn.) Detta innebär att man fastslår ortnamnets officiella skrivform och syftning (entitet). För det andra förstod man att ett enhetligt internationellt namnbruk bara kan skapas ifall man går in för att använda de specifika officiella formerna av namn från respektive land. Detta innebär å andra sidan att man gallrar maximalt bland de nationella, konventionella namnen, exonymerna. Den tredje förutsättningen för att uppnå målet är att man utvecklar och tar i bruk gemensamma translittereringssystem för att överföra namn från främmande skriftsystem till språk som använder det latinska alfabetet. I praktiken är det dock bara skrivformen som kan standardiseras. Uttalet är labilt, i vissa fall t.o.m. inom landet i fråga. Då det gäller uttalet av namn har man fått nöja sig med målet att namnet skall kunna identifieras. Alla dessa uppgifter som är avsedda att reglera den internationella namnhanteringen är krävande, för att inte säga övermäktiga, om man inte hela tiden kommer ihåg att man bör försöka finna praktiska lösningar genom att följa allmänt godtagna principer. I enskilda fall kan man inte kräva konsekvent lingvistiskt pedanteri.

Hittills har sex ortnamnskonferenser hållits i FN:s regi; den senaste hölls 24.8-3.9.92 i New York. Inom FN, speciellt inom arbetsområdet för Economic and Social Council, liksom i de flesta deltagarländerna, har man ansett att ortnamnsexperternas arbete är fruktbart. I Finland har normaliseringen av ortnamn fått stöd av att man klargjort de internationella principerna. Nationella konventionella namn som inte har haft eller inte längre har praktisk betydelse eller kulturhistoriskt värde har gallrats ut. I fråga om exonymer har man ansett det vara viktigast att begränsa uppkomsten av nya exonymer och att minska exonymernas kommunikativa nackdelar genom att jämte de konventionella namnen ta i bruk namn som motsvarar det lokala namnskicket, t.ex. Tyros (Sur), Peking (Beijing). Användandet av translittereringssystem som godkänts på FN:s ortnamnskonferenser i olika länders kartografiska verk och andra uppslagsverk har befäst bruket av utländska namnformer i finskan. Bland ryska och grekiska namn finns dock, som vi redan konstaterat, av historiska skäl många exonymer.

Namn på länder

Namnen på länder är till sin historia, sin betydelse, sin officiella natur och sin utbredning ett kapitel för sig bland utländska namn. FN:s allmänna namnvårdsprinciper gäller naturligtvis också namn på länder. Men också på FN:s ortnamnskonferenser har man fogat sig i det faktum att gamla exonymer bland namn på länder inte helt kan gallras bort, inte ens i internationellt bruk. På konferenserna har man dock strävat efter att förhindra uppkomsten av nya exonymer.

Vid den tredje konferensen i Aten år 1977 beslöt deltagarländerna, inklusive de nordiska länderna, rekommendera att «every country use in its language(s), for newly independent countries and for countries that adopt new names, those names that correspond, as far as possible, to the official local names of the countries concerned.» Detta har varit praxis i finskan redan tidigare, men på ett ännu målmedvetnare sätt efter rekommendationen. Exempel på detta är t.ex. *Zimbabwe* (tidigare *Rhodesia*), *Burkina Faso* (fi. Ylä-Volta, sv. Övre Volta), *Tuvalu* (fi. Ellicensaari, sv. Elliceöarna), *Kiribati* (fi. Gilbertinsaari, sv.

Gilbertöarna), *Vanuatu* (fi. Uudet-Hebridit, sv. Nya Hebriderna).

Då det är fråga om att erkänna ett självständigt land är det regeringen som på förslag av ministeriet för utrikesärenden beslutar om det officiella, finska namnet. Då ett land tar ett nytt namn är det utrikesministeriet som fattar beslutet. Ministeriet följer både FN:s riktlinjer och riksdagens önskan om att namn-expertorganen, Finska namnbyrån och Byrån för svenska språket, skall få uttala sig i frågan. När det gäller svenska namn följer man noggrant även den praxis som gäller i Sverige.

Förutom det officiella namnet finns det för vissa länder sedan gammalt i finskan etablerade bruksnamn, t.ex. *Englanti* eller *Britannia* för *Yhdistynyt kuningaskunta* (Förenade konungadömet) eller *Iso-Britannia ja Pohjois-Irlanti* (Storbritannien och Nordirland); *Hollanti* för *Alankomaat* (Nederländerna). I fall av namnändring händer det att ett gammalt namn som nyligen bytts till ett annat stannar kvar i vardagligt massmediebruk för en kortare eller längre tid. Ett bra exempel är *Burma*, vars officiella namn *Myanmar* åtminstone än så länge inte klarar sig på egen hand i det dagliga språkbruket.

De organ som närmast tar ställning till bruket av inofficiella namn är Finska namnbyrån och Byrån för svenska språket, ofta i samarbete med massmedierna och/eller förlagsredaktörer. Namnexperterna understryker kontextens betydelse: huvudsaken är att budskapet går fram på ett begripligt och sakligt riktigt sätt. Valet av namn, officiellt/inofficiellt, måste avgöras enligt situationen. Rundradion eller en stor dagstidning måste snabbt nå en bred, heterogen krets, men informationen påverkar inte mottagarna under någon längre tid. Budskapet i en vetenskaplig artikel når däremot färre människor, men har ett långvarigare inflytande.

Massmediernas ansvar för spridandet och etablerandet av ett korrekt namnbruk kan inte nog understrykas. Nuförtiden fungerar vi alla på något sätt i en internationell värld, och då behövs namn som är gångbara i vilket land vi än rör oss och med vem vi än sköter våra affärer. Massmedierna, radio, TV och dagstidningarna är de egentliga lärarna och vägvisarna; på dem bygger tjänstemän, affärsmän, bygg-

nadsarbetare och lastbilschaufförer sin namnkunskap och sitt namnbruk.

Hur snabbt man bör få in nya namn eller namnförändringar i språket beror även det på kontexten och fallet i fråga. I officiellt språkbruk, i myndigheternas papper o.dyl. införs namnet på en ny stat senast då landet erkänns av vårt eget land. Namnändringarna varierar mycket. Det officiella, diplomatiska bruket tordé kräva att ändringen noteras förhållandevis snabbt efter det man fått beskedet. I det dagliga språkbruket har man längre betänketid. Om växelverkan med landet i fråga inte är så stor är det heller ingen brådska med namnändringen. Alltid är det inte ens säkert att förändringen kommer att förbli i kraft. Därför finns det knappast orsak att börja utveckla ett obligatoriskt formulär för hur man tar i bruk namn. Namngivning av länder aktualiseras trots allt rätt sällan, men när så sker är frågan naturligtvis av största vikt.

Problem

Problemen är många då det gäller att skapa ett riktigt namnskick, vare sig det rör sig om länders namn eller andra utländska namn. De största problemen är bristen på kunskap, det långsamma insamlandet av information och svårigheterna att bedöma uppgifternas tillförlitlighet. Frågan behandlades hösten 1992 på FN:s sjätte ortnamnskonferens. FN:s sekretariat framförde önskemålet att länderna så fort som möjligt informerar sekretariatet om namnändringar, så att detta i sin tur med hjälp av ambassaderna kan föra budskapet vidare till ortnamnsexperterna i de enskilda länderna. Ett sådant tillvägagångssätt vore en förbättring, men skulle ändå knappast tillfredsställa de krav som dagens kommunikation ställer.

Det faktum att man inte i tillräcklig utsträckning känner till principerna för namnvård eller att man ser ner på dem som om de endast vore smakfrågor, är på sitt sätt också ett uttryck för bristande kunskap.

Samarbetet mellan namnexpertorganen och myndigheterna i Finland har under de senaste åren förbättrats vad beträffar utländska namn. Däremot lämnar samarbetet med massmedierna mycket att önska.

En samnordisk termbank - nu viktigare än någonsin

Av Kjell Westerberg

Inför de nyligen påbörjade förhandlingarna om ett eventuellt svenskt medlemskap i EG har det från språkvårdarhåll riktats en uppmaning till regeringen att värna om svenskans ställning. Regeringen har i sitt svar framfört att man tänker hävda att svenskan måste få samma status som de nuvarande EG-språken om Sverige blir medlem i EG.

Oberoende av hur framgångsrika Sverige och de övriga nordiska länderna är i att hävda det nationella språkets ställning kommer vi att behöva en samnordisk termbank. En sådan termbank skulle helst bestå av all slags terminologi som finns tillgänglig i Norden. Den behövs även om Sverige, Norge eller Finland inte skulle bli medlemmar i EG, eftersom vi fortfarande kommer att behöva ta hänsyn till EGs regler - och därmed till EG-terminologin. Kanske är det då ännu viktigare att även vi som är utanför en mycket snäv krets av ämnesexperter vet vilka skillnader och likheter det finns mellan t ex svenska nationella företeelser som *penningspolitik*, *medbestämmanderätt*, *familjebidrag* och EGs *monetary policy*, *co-determination*, *family benefits* och *family allowances*.

Mot den bakgrunden borde även Island ha intresse av att lagra sin EG-terminologi i en sådan nordisk termbank. Danmark har redan sin terminologi inarbetad i EG-kommissionens allmänt åtkomliga termbank, EURODICAUTOM, och i EG-rådets interna termbank, TIS. På kort sikt är därför en samnordisk termbank främst till nytta för de övriga nordiska länderna. Om man däremot vill att traditionell nordisk kulturgemenskap i vid bemärkelse skall resultera i ett nära nordiskt samarbete inom EGs ram, har termbanken också intresse för danskar.

Trots att det sedan länge har funnits tekniska förutsättningar och tillräckligt med material för en omfattande nordisk termbank, har det inte tidigare funnits en gemensam användning och nytta som skulle ha motiverat kostnaderna för uppbyggnad

och underhåll. EFTA-ländernas översättningsarbete inför EES-förhandlingarna – och numera också inför eventuella EG-medlemskap – har paradoxalt nog skapat bättre förutsättningar för en sådan termbank.

Någon samlad nordisk termbank med enbart EG-termer existerar inte ännu. Däremot finns det nationella termbanker med likartat material som lätt skulle kunna samordnas. I Sverige finns en termbank med EG-termer som förvaltas av TNC, Tekniska nomenklaturcentralen. Delar av den termbanken har sedan kompletterats med finska motsvarigheter av TSK, Centralen för teknisk terminologi i Finland, som därmed har en termbank med motsvarande material.

Typiska termposter ur de två termbankerna kan se ut på följande sätt i en nedbantad form:

enTE	plenipotentiary	enTE	Advisory Committee on Safety, Hygiene and Health Protection at Work
svTE	befullmäktigad	svTE	Rådgivande kommittén för arbetarskyddsfrågor
fiTE	täysivaltainen edustaja	fiTE	työturvallisuuden, työhygienian ja työterveyshuollon neuvoa-antava komitea
enKX	have designated as their Plenipotentiaries	svUR	EGT, L 183, 24.2 1988, s. 34
frKX	ont désigné comme plénipotentiaires		
svKX	har som befullmäktigade utsett		
fiKX	ovat ... nimittäneet täysivaltaisiksi edustajikseen		
svUR	Romfördraget ingr. 10		

enFL	make a regulation
svFL	utfärda en förordning
enKX	<i>In order to carry out their tasks the Council and the Commission shall ... make regulations, issue directives</i>
svKX	För att fullgöra sina uppgifter skall rådet och kommissionen ... utfärda förordningar och direktiv
svUR	Romfördraget art 189,1

Förklaringar:

enTE engelsk term/namn
svFL svensk fras
frKX fransk kontext
svUR svensk källa
EGT = Europeiska gemenskapernas officiella tidning

Som framgår av exemplen ingår både termer, fraser och namn i termbankerna, dvs sådana textelement som inte bör eller får varieras om texten i sin helhet skall vara entydig. Poster med termer eller fraser innehåller vanligtvis textavsnitt (kontexter) som visar termen eller frasen i dess sammanhang. Om begreppen är definierade i de dokument som termerna är hämtade ur redovisar vi givetvis också definitionerna.

Helt oberoende av detta svensk-finska samarbete har en EG-termbank byggts upp inom norska UD. Ett exempel på en termpost i den norska termbanken ser ut på följande sätt (termposten är här redovisad i nedbantad form):

F hvd	agriculture
ref	386L0278;A2
ref	JO L 181/86;7
E hvd	agriculture
N hvd	landbruk
brk	EØS
brk	MILJØ
kom	Legaldefinisjon i teksten.
mrk	«Samnavn på en rekke næringsgreiner der dyrking av jord er grunnleggende for produksjonen, dvs. jordbruk (med husdyrbruk), hage-, skog- og meieribruk.»

Förklaringar:

F hvd fransk huvudterm
ref källa för föregående fälts innehåll
brk tillämpningsområde
kom kommentar
mrk kommentar enbart för internt bruk
JO = Journal Officiel

En samnordisk termbank borde inte bara bestå av EG-terminologi som utökas allteftersom termer förekommer i texter som översätts till de nordiska språken. I det fortsatta översättningsarbetet skulle det vara värdefullt att ha så mycket som

möjligt av tillgänglig terminologi samlad så tidigt som möjligt.

I praktiken finns redan embryot till en sådan nordisk termbank allmänt tillgängligt. Det utgörs av det material som finns i de termbänker som är uppbyggda av fem nordiska terminologiorgan: TNC, TSK, RTT (Rådet för teknisk terminologi i Norge), Íslensk málnefnd på Island och Terminologigruppen i Danmark. Denna termbank består av ca 100 000 termposter som alla innehåller en definierad term på minst ett nordiskt språk och minst ett EG-språk, främst engelska; oftast finns det fem-sex språk i varje termpost. Detta material är åtkomligt på en CD-ROM-skiva, Termdök, som dessutom innehåller de viktigaste posterna ur EGs termbank EURODICAUTOM.

Vi har således redan inlett arbetet med att bygga upp en nordisk termbank. Hur skulle den kunna byggas ut? Det finns mycket intressant material att fånga in från olika fackordböcker, vissa allmänordböcker och i viss mån i företagsinterna termbänker. Allt detta sammantaget skulle redan idag kunna utgöra ett värdefullt hjälpmedel inte bara vid översättningsarbete utan också som verktyg för att bringa ordning och reda i en snarig terminologi för en delvis ny begreppsvärld.

Vid uppbyggnaden av en sådan nordisk termbank skulle säkert den största kostnaden ligga i arbetet med att ständigt förbättra kvaliteten. Även om de översättningar som hittills gjorts i översättningen av EGs regelverk idag utgör den bästa EG-terminologin på svenska, är den långt ifrån optimal och behöver därför förbättras i en rad avseenden. Bland annat bör flera definitioner tillföras. Även de termposter som nu finns på Termdök-skivan skulle må bra av en genomgång och komplettering.

Nu är det inte bara material för inmatning som behövs för att skapa en gemensam termbank. Det måste också finnas datorer och programvaror som kan hantera stora mängder terminologisk information. Dessutom behövs en genomtänkt strukturering av olika slags information, dvs ett termpostformat, som tillgodoser de behov som kan finnas hos de tilltänkta användarna. Det kan vara fråga om åtkomst via modem, CD-ROM, skraddarsydda utdrag för uppläggning på egen dator eller tryckta ordlistor.

Sist men viktigast är kravet på att ha en organisation som gör själva arbetet och som ansvarar för att materialet hålls aktuellt och allmänt tillgängligt. Såvitt jag vet finns det idag ingen annan organisation än Nordterm – de nordiska terminologiorganens samarbetsforum – som skulle kunna klara av en sådan uppgift. I och med att Nordisk språksekretariat är representerat i Nordterm, skulle de nordiska språknämnderna också kunna bli engagerade i arbetet.

I inofficiella sammanhang framförs ofta uppfattningen att vi främst borde satsa på att förbättra vår språkkompetens på engelska med tanke på det internationella samarbetet. Man understryker detta resonemang bland annat med att hävda att engelska och franska i praktiken har en särställning som arbetsspråk inom EG-administrationen. Detta utgör inte något skäl för oss att lägga mindre vikt vid våra nationella språk. Tvärtom behöver vi i lika hög grad som tidigare nationella fackspråk med en väl underhållen terminologi. Vi nordbor utgör som grupp inget undantag från regeln att man bäst kan uttrycka komplicerade företeelser på sitt modersmål. Eftersom begreppsförståelse hela tiden baseras på det språk som man kan hantera bäst, är det viktigt att vi åtminstone står på stadig grund i våra respektive nationella språk.

I väntan på att vi skall få till stånd en samnordisk termbank av det slag som har skisserats vill jag förmedla svaren på de frågor som jag ställde i början av artikeln. De EG-begrepp som där angavs – *monetary policy*, *co-determination*, *family benefits* och *family allowances* – skulle kunna beskrivas på följande sätt:

enTE	monetary policy
daTE	penge- og valutapolitik; monetær politik
deTE	Währungspolitik
deDE	Gesamtheit der Massnahmen des Staates, die darauf abzielen, die Volkswirtschaft mit notwendigen Zahlungsmitteln zu versorgen, und den monetären Rahmen für die aussenwirtschaftlichen Beziehungen zu setzen
Källa:	EURODICAUTOM

enTE **co-determination**
 daTE medbestemmelse
 daDE tysk form for varetagelse af arbejdstagernes interesser i
 bedrifter og virksomheder; institutionaliseret
 arbejdstagerrepræsentation i aktieselskabers bestyrelse;
 men også virksomhedsnævnets økonomiske, sociale og
 personale medbestemmelse ifølge den tyske lov om
 virksomhedsorganisation
 Källa: EURODICAUTOM

enTE **family benefit**
 svTE familjeförmån
 enDE all benefits in kind or in
 cash intended to meet
 family expenses ...
 excluding the special
 childbirth allowances
 svDE alla vård- eller kontant-
 förmåner, som är av-
 sedda att täcka en
 familjs utgifter ... utom
 de särskilda bidrag vid
 barns födelse
 svUR EGT 22.8.1983, s 13
 Källa: TNCs EG-termer

enTE **family allowance**
 svTE familjebidrag
 enDE periodical cash benefits
 granted exclusively by
 reference to the number
 and, where appropriate,
 the age of members of
 the family
 svDE periodiska kontant-
 förmåner som utges
 endast på grundval av
 familjemedlemmarnas
 antal och, i förekom-
 mande fall, deras ålder
 svUR EGT 22.8.1983, s 13
 Källa: TNCs EG-termer

Deras närmaste svenska motsvarigheter skulle kunna beskrivas
 som:

penningpolitik *monetary policy*. Flera olika definitioner förekom-
 mer. Enligt en vanlig definition består penningpolitiken av det
 offentliga åtgärder i samband med transaktioner på fordrings-
 marknaderna, medan åtgärder i samband med andra betalningar
 till och från det offentliga, t ex ändring av skattesatser och tidigare-
 läggning av offentliga investeringar, räknas som finanspolitik.
 Källa: Termer i nationalekonomi. Innebörd och sammanhang.
 Liber Förlag 1986.

Familjebidrag kan, efter ansökan därom hos hemkommunen,
 utgå till bl a värnpliktig och honom närstående, i form av familje-
 penning, bostadsbidrag, näringsbidrag och begravningsbidrag.
 Källa: Norstedts juridiska ordbok. Juridik från A till Ö. 1985.

medbestämmande rätt att utöva visst inflytande vid beslutsfattande vanl. för arbetstagarrepresentanter

medbestämmandelag lag som ger arbetstagarorganisationer rätt att förhandla och träffa kollektivavtal om medbestämmande i företagen i frågor som rör arbets- och företagsledning o.d.

Källa: Svensk ordbok. Esselte Studium 1988.

Faktaruta om Nordterm

Nordterm är ett samarbetsforum för organisationer, företag och personer i de nordiska länderna som engagerar sig i teoretiskt och praktiskt terminologiarbete, inberäknat utbildning och fackspråksforskning.

Kärnan i Nordterm utgörs av de nationella terminologiorganen.

Nordterms syfte är att:

- främja samarbetet mellan de nordiska länderna inom terminologiområdet genom utbyte av information, genomförande av gemensamma projekt, anordnande av konferenser, symposier och kurser
- säkerställa att de nordiska länderna gemensamt deltar i terminologiarbete på internationell nivå

Nästa Nordterm-symposium äger rum i Stockholm i november 1993.

Sekretariatsansvaret ligger för tillfället hos:

Tekniska nomenklaturcentralen
Västra vägen 9 C
S-171 46 SOLNA

Språksamarbeid i Norden 1992

Av Ståle Løland

Nordisk språksekretariat

Nordisk språksekretariat ble opprettet i 1978 som et samarbeidsorgan for språknemndene i Norden og andre som arbeider med nordiske språkspørsmål. Ifølge instruksjonen skal sekretariatet arbeide for å bevare og styrke det språklige fellesskapet i Norden og for å fremme den nordiske språkforståelsen. Dette skal sekretariatet gjøre blant annet ved å være rådgivende og koordinerende organ i nordiske språkspørsmål, ta initiativ til forskningsprosjekter, følge grannespråkundervisningen på alle utdanningsnivåer, samarbeide med massemediene, medvirke ved ordboksprosjekter, gi ut skrifter og arrangere nordiske møter om språkspørsmål.

Organisasjon

Nordisk språksekretariat blir ledet av et styre på tolv personer som representerer samtlige språk og språknemnder i Norden. Styret utpeker blant sine medlemmer et arbeidsutvalg med en representant fra Dansk Sprognævn, en fra Forskningscentralen for de inhemske språken i Finland, en fra Íslensk málnefnd, en fra Norsk språkråd og en fra Svenska språknämnden. Formannen i styret er samtidig formann i arbeidsutvalget. Sekretariatets fellesnordiske administrasjon er plassert ved Norsk språkråd i Oslo. I 1992 har sekretariatet hatt disse ansatte: sekretariatssjef Ståle Løland, førstekonsulent Per Ivar Vaagland (til 31.8.), førstekonsulent Anna Helga Hannesdóttir, (vikar for Per Ivar Vaagland fra 1.11.) administrasjonskonsulent Rikke Hauge og førstekontorfullmektig Erla Stensby (halv stilling).

I perioden 1.1.90 til 31.12.92 har styret hatt denne sammensetningen:

<i>Fra:</i>	<i>Medlemmer:</i>	<i>Suppleanter:</i>
Dansk Sprognævn	seniorforsker Else Bojsen universitetslektor Allan Karker (formann)	skoledirektør Karl Hårbøl professor Jørn Lund
Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland	byråchef Esko Koivusalo (finsk; til 20.8.90) specialforsker Liisa Huovinen-Nyberg (fra 21.8.90; død 6.12.92) byråchef Mikael Reuter (svensk)	bitr. professor Päivi Rintala professor Christer Laurén
Føroyska málnevndin	professor Jóhan Hendrik W. Poulsen	seminarielektor Jeffrei Henriksen
Oqaasiliorut/ Grønlandsk Sprognævn	forskningsmedarbeider Carl Christian Olsen	professor Robert Petersen
Íslenski málnefnd	professor Baldur Jónsson	professor Kristján Árnason
Norsk språkråd	rektor Aslaug Ligaard (bokmål) professor Kjell Venås (nynorsk)	professor Egil Pettersen høgskolelektor Ingeborg Donali
Sámi giellalávdegoddi/ Samisk språknemnd	lektor Helvi Nuorgam-Poutasuo	fil.kand. Elli Sivi N. Utsi
Svenska språknämnden	docent Margareta Westman (nestformann fra 13.9.90)	fil.kand. Birgitta Lindgren
Sverigefinska språknämnden	fil.lic. Solfrid Söderlind	fil.känd. Paula Ehrnebo

Arbeidsutvalget har hatt denne sammensetningen:

<i>Medlemmer:</i>	<i>Suppleanter:</i>
Allan Karker	Else Bojsen
Liisa Huovinen-Nyberg (fra 21.8.90; død 6.12.92)	Mikael Reuter
Baldur Jónsson	Kristján Árnason
Kjell Venås	Aslaug Ligaard
Margareta Westman	Birgitta Lindgren

I sin virksomhet støttes Språksekretariatet av disse nordiske sekretærene: Jørgen Schack (Dansk Sprognævn), Eivor Som-mardahl (Forskningscentralen för de inhemska språken i Fin-land), Svein Nestor (Norsk språkråd) og Birgitta Lindgren (Svenska språknämnden).

Møter, kurs og konferanser

Det årlige styremøtet i Nordisk språksekretariat ble holdt i Åbo 3. september i tilknytning til det 39. nordiske språkmøtet 4.–6. september. Hovedemnet for det nordiske språkmøtet var «Norden inför den europeiska integrationen: översättning, två-språkighet och språklig interferens». Et utvalg av innleggene fra møtet er publisert i dette nummeret av Språk i Norden.

Arbeidsutvalget og de nordiske sekretærene i Dansk Sprog-nævn, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Norsk språkråd og Svenska språknämnden har hatt tre møter.

I 1992 var Språksekretariatet arrangør eller medarrangør av disse møtene, kursene og konferansene:

Kurs i norsk språk og kultur for svenske lærerstudenter ved Lärarhögskolan i Malmö (Voksenåsen 13.–17. januar, i samarbeid med Svenskhemmet Voksenåsen)

Kurs i norsk språk og kultur for svenske lærerstudenter ved Göteborgs universitet (Voksenåsen 19.–24. januar, i samar-beid med Svenskhemmet Voksenåsen)

Seminaret «FL/SL Teacher Training in Scandinavian Lan-guages» (University of Minnesota, Minneapolis 3. mai, i samarbeid med Samarbeidsnemnda for Norden-undervis-ning i utlandet)

Kurs i norsk språk og kultur for svenske lærerstudenter ved Göteborgs universitet (Voksenåsen 14.–21. mai, i samar-beid med Svenskhemmet Voksenåsen)

Fem språkkurs for Nordjobb-ungdommer (sommeren 1992, i samarbeid med Nordjobb)

Kurset «Litteratur som film» for svenske og norske lærere i den videregående skolen (Voksenåsen 8.–13. august, Nordmål)

Kurs i norsk for færøyske lærerstudenter (Oslo 11.–17. september, i samarbeid med Oslo lærerhøgskole)

Seminar «Færøysk språkhistorie illustrert gjennom dansen» (Bokmessen i Göteborg 12. september, i samarbeid med Norðurlandahúsið í Føroyum)

Etterutdanningskurs for danske lærerutdannere (Lysebu 21.–25. september, Nordmål)

Kurs i svensk for danske lærerstudenter (Hässelby 5.–9. oktober, i samarbeid med Hässelby slott)

Kurs i dansk for svenske lærerstudenter ved Göteborgs universitet (Schæffergården 12.–17. oktober, i samarbeid med Schæffergården)

Kurs i Norden-kunnskap for lærere på nordiske folkehøgskoler (Göteborg 15.–18. oktober, i samarbeid med Nordens folkliga akademi)

Konferanse om nye statsnavn (Stockholm 28. oktober)

Konferanse for lektorer i Nordens språk og litteratur ved universiteter i det romanskspråklige Europa (Lyon 5.–7. november, i samarbeid med Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet)

Kurs i norsk språk og kultur for svenske lærerstudenter ved Lärarhögskolan i Malmö (Voksenåsen 16.–19. november 1992, i samarbeid med Svenskhemmet Voksenåsen)

Konferanse om fagspråk i Norden (Lund 4.–6. desember, Nordmål)

Representanter for Språksekretariatet har som vanlig orientert om nordisk språksamarbeid og nordiske språkspørsmål ved møter, kurs og konferanser som har vært arrangert av andre.

Samarbeid

Språksekretariatet samarbeider med morsmåslærernes og terminologisentralenes nordiske organer – Nordspråk og Nordterm – og deltar på deres fellesmøter. Språksekretariatet samarbeider også med Nordiska språk- og informationscentret i Helsingfors, Foreningene Norden, Svenskhemmet Voksenåsen, Hässelby slott, Fondet for dansk-norsk samarbeid, Nordens folklige akademi og med andre nordiske organer og institusjoner.

Skrifter

I 1992 gav Nordisk språksekretariat ut disse skrifterne:

Språk i Norden 1992

Minority Languages – The Scandinavian Experience

Nordens språk i Baltikum (rapport fra en konferanse for lærere ved universiteter i Baltikum)

Språksekretariatet har utarbeidet en brosjyre om det islandske alfabetet og om navn og navneskikk på Island. Brosjyren vil våren 1993 bli sendt til grunnskoler i Norden.

Sekretariatssjefen har deltatt i redaksjonen av «Nordiske studier i leksikografi. Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden, 28.–31. mai 1991». Konferansen ble arrangert av Nordisk språksekretariat og Avdeling for leksikografi ved Universitetet i Oslo.

Språksekretariatet er i gang med å utarbeide nye utgaver av «Statsnavn og nasjonalitetsord» og «Att förstå varandra i Norden».

Språkspalte i Nordisk Kontakt

Språksekretariatet har fortsatt arbeidet med å redigere en språkspalte i tidsskriftet Nordisk Kontakt. Tidsskriftet blir utgitt av Nordisk råd og kommer med 10–12 nummer i året. Blant

emner som har vært tatt opp, kan nevnes: Språklovgivning i Finland, nordiske studier i Nord-Amerika, språksituasjonen i Litauen, tornedalsfinsk, engelsk språkpåvirkning, statsnavn på dansk og nordisk.

Skandinavisk ordbok

Språksekretariatet har fortsatt arbeidet med en skandinavisk ordbok i samarbeid med Norstedts Ordbok. Redaktører er Skirne Bruland (Norge), Allan Karker (Danmark), Birgitta Lindgren (Sverige) og Ståle Løland (Nordisk språksekretariat). Ordboka vil bestå av tre separate lister: en med danske oppslagsord, en med norske (bokmål og nynorsk) og en med svenske. Listene konsentrerer seg om særskilte ord og såkalte lumske ord. Totalt skal ordboka omfatte maksimalt 9000 ord.

Grunnordlister mellom islandsk og færøysk

I 1988-89 gav Språksekretariatet ut seks små dansk-norsk-svenske grunnordlister med ord fra det vanligste ordforrådet som kan være vanskelig å forstå i grannespråkene. I 1992 utarbeidet sekretariatet en tilsvarende liste mellom islandsk og færøysk. Arbeidet med en færøysk-islandsk grunnordliste er påbegynt.

Forskningsprosjekter

Språksekretariatet arbeidet i 1992 med disse prosjektene: «Dansk språk i EF» (prosjektleder: Allan Karker), «Språklige effekter av nordiske tv-kanaler» (prosjektleder: Stig Örjan Ohlsson) og «Grannespråksundervisningens metodikk» (prosjektleder: Kristian Kjær). Etter planen vil de tre prosjektene bli fullført i løpet av 1993.

Uttalelser

Språksekretariatet uttalte seg om disse sakene: bruk av grønlandske stedsnavn (til Direktoratet for Kultur, Uddannelse og Arbeidsmarked, Grønland), Orkland/Raastad: Norsk-islandsk ordbok (til NKS-Forlaget og Nordisk kulturfond), Sverigefinnska språknämndens finansielle situasjon (til Kulturdepartementet i Sverige og Undervisningsministeriet i Finland), forslag til

rammeplan for norsk i lærerutdanningen (til Lærerutdanningsrådet i Norge), søknad om støtte til Sámi Atlas (til Nordisk ministerråd), søknad om støtte til konferanse om leksikografi i Norden (til Nordisk kulturfond), læreplan for grunnskole og videregående opplæring – generell del (til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet i Norge).

Nordmål 1990–95

I 1990 vedtok Nordisk råd og Nordisk ministerråd Nordmål – handlingsprogram for språklig samarbeid i Norden 1990–95. I Nordmål blir Språksekretariatet utpekt som ansvarlig organ for etterutdanningskurs for lærere, kurs for lærerutdannere, forskning om nordisk språkforståelse og arbeid med ordbøker og terminologi. Gjennomføringen av Nordmål vil styre en vesentlig del av virksomheten i Språksekretariatet de kommende årene.

Språksspørsmål

I samarbeid med språknemndene har Språksekretariatet også i 1992 behandlet språksspørsmål med sikte på å komme fram til fellesnordiske anbefalinger.

Norden-undervisning i utlandet

Etter vedtak i Nordisk ministerråd overtok Språksekretariatet i 1989 sekretariatsfunksjonen for det nordiske lektorsamarbeidet. Dette samarbeidet omfatter ca. 400 lektorer og språklærere både i og utenfor Norden. Samarbeidet tar sikte på å styrke undervisningen i Nordens språk, litteratur, kultur og samfunnsniv ved utenlandske universiteter. Virksomheten blir ledet av Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet (tidligere Nemnda for nordisk lektorsamarbeid), som har en representant fra hver av sendelektoradministrasjonene i de nordiske landene. Nordisk ministerråd bevilget i 1992 250 000 dkr til denne virksomheten. Et viktig tiltak i 1992 var en konferanse i Lyon for lektorer i Nordens språk og litteratur ved universiteter i det romanskspråklige Europa. Dessuten har det vært gitt støtte til en rekke lektorinitiativer.

Nordisk ordbokssamarbeid

Språksekretariatet har påtatt seg å fungere som sekretariat for Nordisk forening for leksikografi, som ble stiftet i 1991. Ved utgangen av 1992 hadde foreningen ca. 130 medlemmer. Foreningen gav i 1992 ut «Nordiske studier i leksikografi» som skrift nummer 1 i foreningens skriftserie. Dessuten arbeider foreningen med en nordisk leksikografisk ordbok og en publikasjon over nålevende utøvere av nordisk leksikografi.

Tre av foreningens styremedlemmer deltok i Språksekretariatets ordboksgruppe, som ble nedsatt som en del av Nordmålprogrammet (jf. ovenfor). Fra Språksekretariatet deltok formannen og nestformannen. Sekretariatssjefen fungerte som ordboksgruppens sekretær. Ordboksgruppen leverte sin innstilling til Nordisk ministerråd i juni 1992. Innstillingen inneholder en prioritering av nordiske ordboksprosjekter og forslag til organisering og finansiering av det framtidige ordboksarbeidet. Som vedlegg til innstillingen følger en oversikt over eksisterende og igangværende internordiske allmennspråklige ordbøker. Nordisk ministerråd har gitt Språksekretariatet fullmakt til å innlede forhandlinger med forlag og andre med sikte på å realisere forslagene i innstillingen.

Årets bog – Lars S. Vikør: *The Nordic Languages – Their Status and Interrelations*

Af Niels Davidsen-Nielsen

I begyndelsen af 1993 udkom denne bog, som Lars S. Vikør er blevet bedt om at skrive af Nordisk sprogsekretariat, og hvis forside prydes af dettes logo. Den henvender sig til en meget bred læserkreds, dels ved at være på engelsk og dels fordi den som helhed ikke forudsætter fortrolighed med sprogvidenskab og lingvistisk terminologi. På bagsiden læser man at den er skrevet for studerende af et eller flere nordiske sprog og for folk med interesse for de nordiske lande og deres kulturer eller for sprogsociologi og -planlægning.

De nordiske sprog antages – fra vest til øst – at være grønlandsk, islandsk, færøsk, norsk, dansk, svensk, samisk og finsk. Vikør opererer altså med de samme sprog som dem der er repræsenteret i Nordisk sprogsekretariat. Men han gør samtidig opmærksom på at der – afhængigt af hvilke kriterier man benytter til at adskille sprog – kunne antages at være både flere og færre nordiske sprog end netop otte. Genetisk falder sprogene i tre grupper: uralsk (finsk og samisk), eskimoisk (grønlandsk) og indoeuropæisk (resten). Deres eneste fællestræk er derfor at de benyttes i et område som af historiske, geografiske og kulturelle grunde ofte betragtes – og betragter sig selv – som en enhed. De nordiske landes homogenitet er dog så stor at det giver god mening at samle en beskrivelse af deres sprog i én fremstilling.

Indhold og opbygning

Hovedparten af bogen handler om de nordiske sprogs «økologi», dvs. om deres interrelationer med hinanden og de samfund de bruges i. Efter i kapitel 1 kort at have beskrevet det nordiske område og dets historiske baggrund, præsenterer Vikør i kapitel 2 sprogene selv, deres genetiske forhold, strukturelle hoved-

egenskaber og historiske udvikling som standardsprog. I kapitel 3 gennemgås de interne sprogforhold i de lande hvor der benyttes flere nordiske sprog, og der lægges her særlig vægt på minoritetssprogenes stilling, fx samisk i Norge, Sverige og Finland. Herefter udvides perspektivet i kapitel 4 om internordiske relationer og yderligere i kapitel 5 om eksterne sproglige relationer mellem de nordiske lande og resten af verden. Efter i kapitel 6 at have givet en oversigt over de nordiske sprogplanlægningsorganer diskuterer Vikør i kapitel 7 de fremherskende normative holdninger i de nordiske lande. Bogen afsluttes med et kort kapitel om fremtidsudsigterne for de nordiske sprog.

De nordiske minoritetssprogs status

Ved «interne relationer» forstår Vikør den sociolingvistiske, lingvistisk-politiske og juridiske stilling som de sprog der benyttes i hvert af de nordiske lande indtager. Hvad minoritetssprogene angår tegner der sig et temmelig uensartet billede. Bedst står det til med svensk i Finland, hvor forfatningen af 1919 gav svensk en af de mest solide garantier der nogensinde er givet til et minoritetssprog. Og værst står det til med samisk i Norge, Sverige og Finland. Men også færingerne og grønlanderne har måttet vente længe på at få deres sprog anerkendt. I Norge er der – til trods for at bokmål og nynorsk ifølge sprogløven af 1980 er ligestillede sprogvarianter – stadig væsentlige problemer. Dette skyldes blandt andet at nynorsk, der efter krigen har mistet terræn og i 1990 kun benyttedes af 17 % af norske grundskoleelever, er så nært beslægtet med bokmål at det har et autonomiproblem. Endelig har finsk en forholdsvis svag stilling i Sverige og en særdeles svag stilling i Norge. Senere i bogen nævner Vikør at de nordiske sprogsamfund kan opdeles i to hovedgrupper: de der etablerede en dominerende position for længe siden (dansk og svensk) og de der de sidste to århundreder har måttet kæmpe mod ydre dominans (resten).

Fremherskende normative holdninger

Det sproglige klima i Norden påvises i bogen at variere meget fra land til land. Efter at have omtalt en af Jørn Lund foreslået skala over «sprogbevidsthed» – på hvilken man finder det

danske sprogsamfund placeret nederst og det færøske øverst – opstiller Vikør for at kunne udtale sig mere præcist om de fremherskende normative holdninger en række mere specifikke variable. Med hensyn til *sproglig variation vs. standardisering* er der størst tolerance over for variation i Norge og mindst i Sverige, Danmark, Finland og Island, hvor både den skrevne og talte standard opretholdes strengt. Den samme gruppering af sprogsamfundene opnår man ved at benytte variabelen *stavekonservatisme vs. stavereformisme*. Mens Danmark, Finland, Sverige og Island er kendetegnet ved et meget traditionelt syn på deres etablerede ortografier, har Norge i et forsøg på at forandre landets sociolingvistiske profil gennemført en række omfattende stavereformer. Med hensyn til *purisme vs. liberalisme* over for fremmede ord tegner der sig det billede at Island og Færøerne er de mest puristiske og Danmark det mindst puristiske sprogsamfund. Og hvad angår *assimilation vs. ikke-assimilation af fremmede ord* forholder det sig således at man finder mest gennemført tillempling af fremmede ord til det indfødte ortografiske, fonologiske og morfologiske system i finsk, samisk, islandsk, grønlandsk og mindst i dansk, mens norsk og svensk indtager en mellemstilling. Den generelt største sprogbevidsthed anføres at karakterisere de nordiske sprogsamfund der har måttet kæmpe mest for deres sprog.

Et sprogsamfund som det danske karakteriseres således ved en blanding af *laissez-faire-liberalisme* og streng normativ *traditionalisme*. I sin omtale af dansk stavekonservatisme nævner Vikør den såkaldte «majonæsekrig», der i 1985 blev udløst af at Dansk Sprognævn i den nye udgave af Retskrivningsordbogen tillod lydret stavning af nogle få fremmedord (*majonæse, resurser, krem, remulade*) ved siden af den etablerede (*mayonnaise, ressourcer, creme, remoulade*). Forargede danske politikere og læserbrevskribenter ville måske genoverveje deres protester hvis de fik lejlighed til at se skemaet i Vikørs bog over stavning af fremmedord i de fem nordiske hovedsprog (p. 182). Heraf fremgår at man på svensk skriver *majonnäs, resurser*, på norsk *majones, res(s)urser* (bm)/*res(s)ursar* (nn) og på finsk *majoneesi, resursit*.

Skandinavisk «semi-kommunikation»

I kapitlet om internordiske relationer diskuteres blandt andet hvor godt nordmænd, svenskere, svensktalende finner og danskere forstår hinanden. Ikke overraskende viser talt dansk sig at være den største anstødssten, især for svensktalende. I erkendelse af deres talesprogs relative uforståelighed er det da også danskerne der gør mest ud af deres kommunikationsstrategier. Vikør henviser blandt andet til en undersøgelse (Ulla Börestam Uhlmann: *Språkmöten och mötesspråk i Norden*, 1991) ifølge hvilken 86 % af de danske informanter taler langsommere og tydeligere i en internordisk kommunikationssituation sammenlignet med 68 % af de norske, 65 % af de svenske og kun 44 % af de svensktalende finske. Ifølge samme undersøgelse tegner der sig et tilsvarende billede for en anden og mere radikal strategi, der består i at foretage en mere systematisk tilpasning af sit modersmål og herunder at afvige fra dettes normer. Læsere af bogen får også besked om årsagerne til disse forskelle. I kapitel 2 nævnes en række sproghistoriske udviklinger der har udskilt talt dansk fra de øvrige sprog i Norden: Neutralisering af ubetonede vokaler i bøjningsendelser, afsvækkelse af ustemte lukkelyde til stemte lukkelyde og siden stemte hæmmelyde (fx i et ord som *bide*) og udviklingen af stødet.

Hvilken rolle spiller engelsk?

I historiens løb har de nordiske sprogsamfund været udsat for betydelig påvirkning udefra. Vikør nævner at eliten er blevet socialiseret i et dominerende fremmedsprog som har sikret den en førende position hjemme og samtidig medlemsskab af det internationale samfund. I middelalderen var dette fremmedsprog latin, fra ca. 1300 til reformationen nedertysk, under reformationen højtysk og i 1600–1700-tallet fransk. Indtil forrige århundrede bevarede latin sin stilling som videnskabeligt sprog. I dette århundrede er det uden sammenligning engelsk der påvirker de nordiske sprog mest. Siden 2. verdenskrig er internationaliseringen af de nordiske lande foregået ved hjælp af dette sprog, og overalt i Norden er engelsk nu første obligatoriske ikke-nordiske fremmedsprog.

Bogen diskuterer kilderne til den engelske dominans og

reaktionerne på den i de forskellige nordiske lande. Da engelsk nu er det internationale sprog inden for videnskab, teknologi og handel, er «professionel tosprogethed» blevet en nødvendighed. Endvidere er ungdommen ved at udvikle «græsrodstosprogethed», og gennem musik, film og fjernsyn udsættes nordiske børn og unge for et massivt engelsk bombardement.

Brugen af engelsk bekæmpes mest indædt og systematisk på Island, men også i Norge er den i de senere år blevet mødt med voksende modstand, blandt andet gennem Norsk språkråds «aktion for sprogligt miljøvern». Mest afslappet forholder man sig til den i Danmark, hvor det offentligt – og efter min mening hovedløst – er blevet anbefalet at indføre tosproget uddannelse fra børnehaven og opefter.

Det drøner mig lidt at Vikør i sin diskussion af engelsk udelukkende omtaler påvirkningen fra amerikanske kulturelle normer og værdier og slet ikke fra britiske. Og jeg finder hans formulering om at engelsk i dag indtager en stilling i Norden som sandsynligvis er uden fortilfælde (p. 142) lige lovlig flot når man betænker hvilken rolle nedertysk spillede i 1400-tallet og 1500-tallet. I denne periode var nedertysk lingua franca i store dele af Norden og kunne være blevet skriftsproget. Med hensyn til låneord har nedertysk spillet en langt større rolle end engelsk gør i dag, men hvad dette angår gør Vikør nu korrekt opmærksom på at påvirkningen fra engelsk – når der ses bort fra visse «teknolekter» – er forholdsvist beskeden.

Konklusion

I bogens forord nævnes det at ingen i virkeligheden er kvalificeret til at skrive en bog om så forskellige sprog som de nordiske. Denne vurdering er utvivlsomt rigtig, men Vikør har skilt sig godt fra den krævende opgave, til trods for at han ikke læser finsk, samisk og grønlandsk og hvad disse sprog angår har måttet stole på faglitteraturen. Bogen er informativ uden at virke pakket, fremstillingen er klar og balanceret, og der føres ingen polemiske synspunkter i marken. På bagsiden læser man at Vikør den 1. september 1993 tiltræder et professorat i skandinavisk lingvistik ved universitetet i Oslo, og man må sige at han med denne udgivelse giver en veltimet præsentation af sig

selv som en bredt kvalificeret nordist med gode formidlings-
evner.

Hvis man ønsker at nå ud til mange læsere, er det sikkert klogt at vælge «økologi» som fokus. Prisen herfor er imidlertid at den ene af bogens tre målgrupper – studerende af et eller flere nordiske sprog – får mindre at vide om selve sprogene end de kunne ønske. Kun en femtedel af bogen handler herom. Bortset herfra er mine forbehold få og små. I et afsnit om udtale nævnes det at tryk i alle de nordiske sprog generelt er placeret på første stavelse, men at der er mange undtagelser i dansk, norsk og svensk. Denne formulering er problematisk ved at være for svag for islandsk og finsk, hvor trykket ligger fast på første stavelse, og samtidig for stærk for dansk, norsk og svensk, hvor situationen er meget rodet. Hertil kommer at grønlandsk næppe kan siges at have systematisk tryk overhovedet. Men anmeldelse skal ikke være pindehuggeri. *The Nordic Languages – Their Status and Interrelations* er en vellykket bog der vil være af interesse for et stort antal læsere både i og uden for Norden, og som hermed anbefales varmt.

Lars S. Vikør: *The Nordic Languages – Their Status and Interrelations*. Nordic Language Secretariat. Publication no. 14. Novus Press 1993. 245 s.

Ny språklitteratur

PUBLIKASJONER FRA SPRÅKNEMNDENE

Dansk Sprognævn: Danske Dobbeltformer. Valgfri former i retskrivningen. Red. og med en efterskrift af Henrik Galberg Jacobsen. Dansk Sprognævns skrifter 18. Munksgaard 1992. 175 s.

Danske Dobbeltformer giver en samlet oversigt over de former der har mere end én korrekt skrivemåde i officiel retskrivning. Den omfatter både grundformer, fx *bolchel/bolsje*, og bøjningsformer, fx *fornyes/fornys*. Foruden selve ordbogen indeholder bogen en fyldig efterskrift om brugen af dobbeltformer og andre valgfriheder i dansk.

Heimir Pálsson och Jónína Margrét Guðnadóttir. Skýrsla um stöðu þýðingarmála. Gerð að beiðni Íslenskrar málstöðvar fyrir menntamálaráðuneytiö. Janúar 1992. 31 s. samt 15 bilagor. (Rapport om översättningsverksamhetens status.)

Sommaren 1991 fick Íslensk málstöð (Isländska språkbyrån) i uppdrag från kultur- och undervisningsdepartementet i Reykjavík att utreda översättningsverksamheten, behovet av översättning och tolkning, utbildningen av översättare och tolkar etc. Utredningen gällde enbart sakprosa och praktiskt språkbruk, inte skönlitteratur. De två som på språkbyråns vägnar åtog sig att utföra utredningen lämnade sin rapport i årets början. Förutom att vara en lägesrapport innehåller den också förslag om åtgärder. Det mest aktuella, enligt författarna, är att förbereda en utbildningsväg för översättare och tolkar.

Kielikello, Finska språkbyråns tidskrift, har som tidigare utkommit med fyra nummer. I nummer ett skriver Maarit Kaimio om lånord från latinet och grekiskan och Kari Liukkonen om de baltiska språken lettiska och litauiska. Dessutom ingår en artikel av Dag F. Simonsen om Norsk språkråds aktion mot engelsk påverkan på norska. Bland artiklarna i nummer två kan nämnas Esko Koivusalos artikel om tidningarna som språkliga påverkare och Eeva Maria Närhis artikel om finska förmamn. I

nummer tre är temat myndigheternas språk. Päivi Rintala diskuterar undervisning i offentlig finska vid högskolorna, Liisa Huovinen-Nyberg skriver om några typiska drag i det offentliga språket och Katariina Iisa om myndigheternas behov av termer. Nummer fyra innehåller två artiklar om språket inom kyrkan – Aila Mielikäinen skriver om moderniseringen av gudtjänstspråket och Aarre Huhtala om språket i den nya bibelöversättningen. De flesta nummer innehåller också litteraturpresentationer och språkliga rekommendationer.

Kieliviesti, Sverigefinska språknämndens tidskrift, har som tidigare utkommit med fyra nummer. Nummer 1 innehåller en artikel om några problem vid översättning av finska betyg till svenska, en artikel om ishockeyspråket, en rapport om Sverigefinska språknämndens språkvårdsseminarium, en svensk-finsk ordlista över ord och uttryck som anger olika typer eller grad av smärta samt en svensk-finsk sälordlista. I nummer 2 ingår en artikel om språkliga svårigheter i samband med översättningen av EG:s regelverk, en redogörelse ur organisatorisk och administrativ synvinkel för översättningsarbetet av ca 10 000 sidor av EG:s officiella publikation, en svensk-finsk fotbollsordlista, en recension av en ny finsk medicinsk ordbok samt en svensk-finsk ordlista över örats anatomi. I nummer 3 frågas varför man i språkbruket har börjat undvika ordet *panna* ('sätta, lägga, ställa, placera' osv.), kåseras om ord som syftar på män i fasta uttryck, ordspråk och talesätt, skrivs om den felaktiga användningen av andra infinitivets instruktivform, som används som satsmotsvarighet i finskan. Serien med medicinsk terminologi fortsätter med en ordlista över hjärtats anatomi. Frågor från läsare besvaras. Nummer 4 är ett specialnummer och består av en svensk-finsk fisknamnsförteckning med ett finsk-svenskt register. Även akvariefiskar har medtagits. Listan omfattar drygt 350 fiskar med vetenskapliga namn.

Málfregnir, Isländska språknämndens tidskrift, kom som vanligt ut med två nummer, vår och höst, 32 sidor varje gång.

Vårhäftet inleds med en kort artikel av *Baldur Jónsson* om nya ABC-strofer, avsedda i första hand för barn. Tidigare stro-

fer av samma slag publicerades först 1782 och har sedan länge varit föråldrade, bl.a. på grund av ändringar inom alfabetet. *Jónas Kristjánsson* skriver om det isländska språket och ömvärlden («Íslenskt mál og umheimurinn») med tonvikt på nödvändigheten av att undervisa i isländska språket och litteraturen vid utländska universitet. *Baldur Jónsson* skriver en kort artikel om namnet på Finlands huvudstad («Hvað heitir höfuðborg Finnlands?», *Heimir Pálsson* om översättningsverksamheten och översättarnas ställning («Pýðingar og staða þýðenda») och *Ari Páll Kristinsson* om nyord.

I hösthäftet skriver *Baldur Jónsson* en inledande artikel om Nordiska språksekretariatets presentation av det isländska alfabetet och det isländska namnskicket i nordiska grundskolor. *Magnús Snædal* skriver om ord och termer («Orð og íbörð») och *Örn Bjarnason* om ordbildning inom medicin («Orðarsmið í læknisfræði»). *Baldur Jónsson* skriver om en isländsk benämning för «ECU» och en artikel i form av ett brev («Bréf til Ottós A. Michelsens») där det påpekas att man under medeltiden använde ordet *kólfur* (*kolfr*) i betydelsen «klubb» och att det vore en tänkbar ersättning för lånordet *klúbbur*.

Båda häftena innehåller dessutom bokanmälningar, språkfrågor och svar m.m.

Minority Languages – The Scandinavian Experience 1992. 186 s. Nordic Language Secretariat. Report 17. Inneholder innlegg holdt på en konferanse i Edinburgh 9.-11. november 1990, blant annet *Peter Trudgill*: The Ausbau-Sociolinguistics of Minority Languages in Western and Central Europe, *Marika Tandefelt*: The Finland-Swedes – the Most Privileged Minority in Europe?, *Erling Wande*: Finnish in Sweden, *Helge Sandøy*: Faroese – a Minority Language or a National Language? *Knud Hartling*: How Greenlandic Survived as a Minority Language, *Ernst Håkon Jahr*: Bokmål and Nynorsk: Norwegian Majority and Minority Standards, *Harry Watson*: Scots and Nynorsk: Minority Languages?

Nordens språk i Baltikum. Nordisk språksekretariat. Rapport 18. 1992. 143 s. Inneholder innlegg holdt på en konferanse i

Riga 26.–30. november 1991, blant annet om språk og språkundervisning, litteratur, kultur og historie. Målet med konferansen var å gi ajourførte kunnskaper til de mange lærerne som underviser i Nordens språk og litteratur ved universiteter og høyskoler i Baltikum.

Norsk språkråds komité for dataterminologi: Norsk dataordbok. Redigert av Knut Hofstad, Ståle Løland og Per Scott. 5. reviderte utgave. Universitetsforlaget 1993. 329 s.

Norstedts norsk-svenska ordbok. Utarbeidet av Birgitta Fowler och Kjell-Erik Vannebo i samarbeide med Lena Moberg. Norstedts 1992. XXVIII+547 s. (Utges i Norge av Kunnskapsforlaget). (En utførlig recension finns i Språkbruk 2/1992.)

Detta är den första utførliga, moderna norsk-svenska ordboken. Den innehåller ca 40 000 oppslagsord och dessutom ca 14 000 fraser.

Den omfattar de båda officiella skriftspråken, bokmål och nynorsk. Ordførrådet är huvudsakligen begrenset til modern norska, men en del äldre ord och fraser har tagits med for å underlette læsningen av äldre litteratur. Åven enstaka dialektala ord och uttrykk som anvendes i talspråk har lagts in.

Ordboken vander sig i første hand til svenska användare, och innehåller sålunda først og fremst sådana ord som antingen är helt fremmande for svenskt allmånspråk eller som på annat sätt skiljer sig i fråga om stavning, bøjning, konstruktion, uttal eller betydelse.

Ordboken har utarbejdet av fil. mag. Birgitta Fowler och professor Kjell-Erik Vannebo på oppdrag av Svenska språknämnden och Norsk språkråd.

Den som tog initiativet til ordboken var Svenska språknämndens førre chef, professor Bertil Molde. Under de senaste åren har arbeidet samordnet av fil.dr. Lena Moberg vid Svenska språknämnden, och hon har också gransket och redigerat det slutliga manuskriptet.

Nyt fra Sprognævnet. 1992 nr. 1-4. Hvert nummer er på 16 sider.

Hvert nummer indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til nævnet, bogomtaler og artikler om sproglige forhold. Af årgangens artikler kan nævnes: *Erik Hansen: Apostrofitis*, *Henrik Galberg Jacobsen: Moderne Retskrivning i 100 Aar*, *Pia Jarvad: Stamina* (nr. 1), *Arne Hamburger: Bæredygtig*, *Henrik Galberg Jacobsen: Selvhjælp til sproghjælp*, *Erik Hansen: Når sjusk bliver til korrekt dansk* (nr. 2), *Jørgen Schack: Den indre svinehund*, *Henrik Galberg Jacobsen: I åndernes rige* (nr. 3), *Pia Jarvad: Talepapir, staveplade og virus* (nr. 4).

Ruotsalais-suomalainen sosiaalialan sanasto/Svensk-finsk socialordlista. Sverigefinska språknämndens skriftserie 3. 1992. 135 s. (En utförlig recension finns i Språkbruk 2/1992).

Syftet med denna svensk-finska ordlista är att den dels skall fungera som stöd för sverigefinnarna i deras strävan till aktiv tvåspråkighet, dels vara ett hjälpmedel för dem som använder finskan i sitt arbete, för socialarbetare, tolkar, översättare och redaktörer, dels också skapa enhetlighet i den sverigefinska terminologin.

Socialordlistan innehåller cirka 2 500 uppslagsord. Socialtjänstlagens terminologi har en central plats och vidare har termer som rör den allmänna försäkringen, barn- och äldreomsorgen, missbrukarvården, bostadsförmedlingen, invandrar- och flyktingpolitiken och de vanligaste skattetermerna ansetts höra till denna lista. Benämningarna på patient- och handikapporganisationer samt på andra organisationer finns också med. Ett antal juridiska termer som har att göra med familjerätt och kriminalvård ha också tagits med.

Socialordlistan är främst avsedd för sverigefinnarnas behov. I enlighet med Sveriefinska språknämndens principer har termerna i möjligaste mån fått sådana motsvarigheter som är vedertagna i Finland. Sverigefinska motsvarigheter har dock rekommenderats i de fall då motsvarande begrepp inte finns i Finland eller då begreppen inte motsvarar varandra.

Sprognævnet på skærmen 1990/91 og 1991/92. Dansk Sprognævns skrifter 19. Dansk Sprognævn og DR/TEKST-TV 1992. 40 s.

Hæftet er udgivet i samarbejde med Danmarks Radios TEKST-TV og rummer de sprogsider der har været bragt på skærmen i perioden 1.9.1990-31.8.1992 (med stikordsregister).

Språkbruk, den finlandssvenska språkvårdens tidskrift, gavs liksom tidigare ut med fyra nummer. Det första numret innehåller en artikel av Mikael Reuter om nya statsnamn och Elisabet Törnudd-Jalovaara skriver om skall och latinets konjunktiv. Nummer två innehåller en artikel av Mirja Saari om språk och social kontext. Otto Back gör en jämförelse mellan svenskan i Finland och tyskan i Österrike. I nummer tre ingår en artikel av Ulla Clausén om konstruktioner och fraser i den nya konstruktionsordboken och Marianne Blomqvist skriver om namnen i den nya sverigesvenska almanackan. I samma nummer ingår också en artikel av Marika Tandefelt om tvåspråkighet i Helsingfors. I det sista numret är temat språkvård, med anledning av att år 1992 firades som den finlandssvenska språkvårdens jubileumsår. År 1992 hade det förflutit 50 år sedan Svenska språknämnden i Finland inrättades - som den första språknämnden i Norden - och 75 år sedan Hugo Bergroth gav ut sin bok *Finlandssvenska*. Numret innehåller en kort historik över svensk språkvård i Finland. Historiken är skriven av Henrik Grönqvist. I numret ingår också undervisningsminister Riitta Uosukainens hälsning till deltagarna i det nordiska språkmötet i Åbo. Alla nummer innehåller också litteraturpresentationer och språkfrågor i urval.

Språknytt, meldingsbladet for Norsk språkråd kom som vanleg med fire nummer i 1992, kvart av dei på 20 sider. Språknytt inneheld informasjon om arbeidet i Norsk språkråd, bokmeldingar, spørjespalte, nyordsspalte osv. Men det meste av tilfanget er andre artiklar om reinte språklege emne. Mellom artiklane i Språknytt for 1992 kan me nemna: nr. 1: Vagleik Leira: Nemningar i grammatisk analyse, nr. 2: Kristoffer Kruken: Kunamn - ein livskraftig tradisjon, nr. 3: Vagleik Leira: Innbyggjarar i Noreg, nr. 4: Dag Finn Simonsen: Norsk språk i Lillehammer-OL.

Språkvård, Svenska språknämndens tidskrift, har som tidigare utkommit med fyra nummer. Nr 1 innehöll *Gunnar Fredriks-son*: Om det politiska språket, *Bengt Sigurd*: «Om ålderdoms- hem tycker jag inte», ett kåseri av *Peter Löfström* om svårigheten att återge å, ä och ö på utländska skrivmaskiner, *Lars Melin*: Textbindning i läroboksspråk, *Niklas Schiöler*: Det heter inte pingpong. Nr 2 innehöll *Gun-Britt Sundström*: Ordföljdens föl- jder, *Ebba Lindberg*: Färre antal deltagare – hur många antal var det förut?, *Hans Raab*: Mack, vad är det för snack?, en recensi- on av *Lars Svensson* av «Ordbok över Sveriges dialekter» och en lista med nya ord. Nr 3 innehöll *Gun Widmark*: Vi och Wel- lander – om kongruensen som språkvårdsproblem, *Sten Ewerth*: Tidningstexter, om *dom* igen, *Katharina Hallencreutz*: Elevtex- ter – rapport från en granskning, *Gun Hägerfelth*: Skolundervis- ning på främmande språk. Nr 4 innehöll *Ulf Teleman*: Det sven- ska riksspråkets utsikter i ett integrerat Europa, vidare tre före- drag från en konferens om svenskan i världen; *Anders Claeson*: Svenskundervisningen – en kronjuvel, *Lennart Limberg*: Varför lära sig svenska utan att vara tvungen? *Gunilla Rising Hintz*: Lärare, översättare, kulturspridare – att var svensk utlandslek- tor.

Dessutom ingick i varje nummer avdelningar för insändare, frågor och svar samt korta anmälningar av nyutkommen littera- tur.

Vikør, Lars S.: The Nordic Languages – Their Status and Inter- relations. Nordic Language Secretariat. Publication no. 14. Novus Press 1993. 245 s. Se egen omtale s. 110.

DANMARK

Af Jørgen Schack

ARK. Sproginstitutternes Arbejdspapirer. Handelshøjskolen i København. Distr.: Det Erhvervsproglige Fakultet, Handelshøjskolen i København, Dalgas Have 15, 2000 Frederiksberg.

I denne serie arbejdspapirer er der i perioden november 1991–april 1992 udkommet 3 numre (63–65), bl.a. *Bo Laursen: Leksikalsk semantik. Fra strukturalisme til kognitivism* (ARK 63, 62 s.); *Oversættelse af fagsproglige tekster* (indlæg fra en konference; ARK 65, 286 s.).

Bang, Jørgen og Karl Hårbøl: Bliv dus med fremmedord. Øvehæfte til Gyldendals Fremmedordbog og Fremmedordenes Byggeklodser. 2. udgave. Gyldendal, København 1992. 30 s.

Hæfte med opgaver til bl.a. den nedennævnte bog.

Bang, Jørgen og Karl Hårbøl: Fremmedordenes Byggeklodser. 4. udgave. Gyldendal, København 1992. 112 s.

«Fremmedordenes Byggeklodser» indeholder en alfabetisk liste med ordelementer eller «byggeklodser», især græske og latinske, der benyttes i et stort antal af de danske fremmedord: *agog, ekstra, fil, sofi, trans* osv. Ved den enkelte stamme gives der oplysning om den oprindelige betydning og eksempler på ord hvori stammen indgår.

Becker Jensen, Leif: På patientens præmisser. En brugsbog om skriftlig patientinformation. Det etiske Råd. I kommission hos Forlaget Thorup, København 1992. 55 s.

Bogen, der henvender sig til hospitalspersonale, især læger og sygeplejersker, handler om hvordan man kan blive bedre til at lave skriftligt informationsmateriale til patienterne. Den fokuserer på de problemer der opstår når man skal informere i forbindelse med informeret valg, dvs. når man skal give patienten

ten bedre mulighed for at træffe bestemmelser om sin egen behandling og sit eget liv.

Behrendt, Poul, Flemming Lundgreen-Nielsen og Thorkil Damsgaard Olsen (red.): Palmehaven – Levned og meninger. Institut for Nordisk Filologi, Forlaget Amanda, København 1992. 264 s.

Bogen, som er udgivet i anledning af instituttets 25-års-jubilæum, indeholder 22 artikler om forskellige emner inden for danskfaget. Af særlig interesse er følgende bidrag: *Erik Hansen*: Tiltalepronominer i 25 år, *Hanne Ruus*: Computerens uimodståelige dumhed (om sprog og edb), *Ib Poulsen*: Med et ben udenfor (om sproglig formidling), og *John E. Andersen*: 25 år – mellem linjerne (om sproglig indirekthed).

Brandt, Søren: Sprogets liv 1991. Reportage og kommentarer om det danske sprog til hverdag. Forlaget Thorsgaard, Frederiksund 1992. 134 s.

Søren Brandt skriver hver uge om sproglige spørgsmål i Weekendavisen. Hovedparten af bogen består af de faste ugentlige sprogubrikker der har været bragt i sæsonen 1990–91, bl.a. «Gamle nye ord», «Farlige oplysningsmidler», «Tegnsætning og redundans», «Nye ord fra 1990», «Bevingede ord», «Betydningen af ordet *i*», og «Sproglig bevidsthed». Ud over sprogubrikkerne indeholder bogen anmeldelser af en række sproglige værker.

Brandt, Søren: Sprogets liv 1992. Reportage og kommentarer om det danske sprog til hverdag. Forlaget Thorsgaard, Frederiksund 1993. 116 s.

«Sprogets liv 1992» rummer Søren Brandts sprogubrikker (jf. ovenfor) fra sæsonen 1991–92, bl.a. «Semiotikkens grænseflader», «Rigssprog og prestigesprog», «Nye ord fra 1991», «100 års statsstavnning», og «Hvem ejer sproget?»

Danske Folkemål. 34. bind. C. A. Reitzels Forlag, København 1992. 247 s.

Bindet indeholder *Inger Ejkskjær*: Adjektivernes bestemte

artikel i vest- og sønderjysk, *Bent Jul Nielsen og Magda Nyberg*: Talesprogsvariationen i Odder Kommune. I. Lokal-sprog og rigsmål i sociolingvistisk belysning, og *Tore Kristiansen*: Har regionalsprog en fremtid i Danmark?

Danske Studier 1992. C. A. Reitzels Forlag, København 1992. 198 s.

Af bindets indhold kan nævnes *Lars H. Eriksen*: Dansk for tyskere. Intersprogsproblemer i forbindelse med tyskeres indlæring af dansk, *Bent Søndergaard*: Om sproglig «anderledes-hed» som kendetegn på minoritetslitteratur, og *Poul Lindegård Hjorth*: Den Store Danske Udtaleordbog, Munksgaard.

Galberg Jacobsen, Henrik: *VÆRSGO. Om brugen af værsgo i moderne dansk*. I: IDUN X. Dedicated to Professor Reiko Okada on the Occasion of Her Retirement. Osaka Gaikokugo Daigaku (= Osaka Fremmedsprogsuniversitet), The Department of Danish and Swedish. Osaka 1992. s. 121–138.

I artiklen redegør Galberg Jacobsen for talesprogsordet *værsgos* funktion i moderne dansk. Ordet bruges ifølge forfatteren først og fremmest som interjektional, nemlig som ledsageord til en handling eller som tilbudsord. Derudover fungerer det som sætningsadverbial i handlingsregulerende kontekster. Galberg Jakobsen sandsynliggør ved hjælp af en række eksempler at *værsgo* i denne funktionen først og fremmest forekommer i indirekte replikgengivelse (indirekte tale og dækning), hvorimod det synes at være relativt sjældent i direkte tale.

Grunwald, Ebbe, Gert Smistrup og Hans Veirup: *Journalistens sprog – med et sprogligt serviceeftersyn*. Forlaget Ajour, Århus 1992. 146 s.

I Bogen viderefører og uddyber forfatterne de principper for godt journalistisk sprog som er beskrevet i publikationen «Det sproglige serviceeftersyn» (omtalt i Sprog i Norden 1977, s. 79). Bogen indeholder fire hovedafsnit med overskrifterne: «Det sproglige trekantdrama», «Skriv forståeligt», «Skriv interessant», og «Skriv om».

Grønnum, Nina: The Groundworks of Danish Intonation, An Introduction. Museum Tusulanum Press, København 1992. 110 s.

Bogen er en introduktion til og gennemgang af 12 artikler om forskellige aspekter af dansk intonation, publiceret i årene 1982–89. Den udgør sammen med de 12 artikler Nina Grønnums doktorafhandling (forsvaret maj 1992 ved Københavns Universitet).

Hansen, Aage: Om Peder Laales danske ordsprog. Udgivet af Merete K. Jørgensen og Iver Kjær. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Historisk-filosofiske Meddelelser 62. I kommission hos Munksgaard, København 1991. 201 s.

I bogen gives en udførlig filologisk beskrivelse af de gammel-danske ordsprog der går under Peder Laales navn. Ordsprogene beskrives ortografisk, lydligt, morfologisk, syntaktisk og stilistisk. Derudover rummer bogen afsnit om ordsprogstyper, om ordsprogenes verden, og om deres proveniens. Af særlig interesse for Sprognævnets arbejde er afsnittet «Ordforrådet», der indeholder en ordliste med sjældne og vanskelige ord som forekommer i ordsprogene.

Hermann, Jesper: Mennesket i sproget. Sprogpsykologiens sprogbruger. Gyldendal, København 1992. 122 s.

«Mennesket i sproget» er en af de første bøger på dansk om sprogpsykologi. I bogen søger forfatteren at give en karakteristik af det vigtigste af det sprogpsykologien efter hans mening må beskæftige sig med. Den indeholder fire hovedafsnit med overskrifterne: «Hvordan bevæger barnet sig ind i sproget», «Hvordan gør vi os forståede med sprog?», «Sprog og resten af verden» (bl.a. om den fiktive sprogbrug), og «Med livet som indsats» (om sprog og erindring).

Hermes. Tidsskrift for sprogforskning. 8-1992 og 9-1992. Redigeret af Henning Bergenholtz mfl. Udg. af Det Erhvervs-sproglige Fakultet, Handelshøjskolen i Århus. 137 s. + 217 s. Distr.: Hermes, Handelshøjskolen i Århus, Fuglesangs Allé 4, DK-8210 Århus V.

Af indholdet i de to seneste numre af tidsskriftet kan nævnes: *Arnt Lykke Jakobsen*: Oversættelse af komposita i fagsproglige tekster (eng-da/da-eng) (nr. 8), og *Henrik Holmboe*: Det endelige ordforråd (nr. 9).

Holmberg, Bente og Henrik Holmberg: *Politikens Nudansk Fremmedordbog*. 3. udgave. Politikens Forlag, København 1992. 287 s.

«Nudansk Fremmedordbog» er en revideret og forøget udgave af «Politikens Fremmedordbog», 1985 (omtalt i *Sprog i Norden* 1986). Ordbogen er ligesom de tidligere udgaver forsynet med et retrogradt (baglæns) register. Som noget nyt er der benyttet illustrationer for at støtte og supplere betydningsbeskrivelserne.

Karker, Allan: *Le Danemark: Situation de la langue danoise*. I: José Carlos Herreras (ed.): 1992. Situations linguistiques dans les pays de la Communauté Européenne. Lez Valenciennes 1992 N° 14. Presses Universitaires des Valenciennes. 1992, s. 53-56.

En kort præsentation af den danske sprogsituation, beregnet for fransktalende uden særlige forudsætninger.

Kunøe, Mette og Erik Vive Larsen (udg.): 3. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus Universitet, Århus 1991. 259 s.

Rapporten fra det tredje møde om udforskningen af dansk sprog, afholdt af Institut for Nordisk Sprog og Litteratur. Aarhus Universitet i oktober 1990, indeholder i alt 26 bidrag fra mødet. Af særlig interesse for Sprognævnets arbejde er følgende bidrag: *Søren Brandt*: De refleksive pronomener i dansk, *Lars Heltoft*: Talesprogets tale, *Carol Henriksen*: Dansk i EF og EF-dansk, og *Henrik Galberg Jacobsen*: Dansk ortografi efter 1970.

Lund, Jørn: *Danskerne og deres sprog 1945–1990. Kritik og tolerance*. I: *Dansk Identitetshistorie* 4. Danmark og Europa 1940–1990. C. A. Reitzels Forlag, København 1992. s. 421–540.

Jørn Lunds afhandling i det fjerde og sidste bind af værket *Dansk Identitetshistorie* skildrer danskernes syn på deres eget sprog i perioden 1945–1990. Efter en kort historisk oversigt beskrives danskernes holdning til den sproglige udvikling, især hvad angår indflydelsen fra engelsk/amerikansk. Beskrivelsen bygger på en gennemgang af et stort materiale fra dagspressen (læserbreve, kronikker mv), og den suppleres med resultatet af en spørgeskemaundersøgelse, hvor 77 tilfældigt udvalgte danskere har besvaret en lang række spørgsmål om dansk sprog.

Lund, Jørn og Dorrit Löb: Sproget er dit. Om sproglig viden og bevidsthed, 9.–10. klasse. Grafisk Forlag, København 1992. 102 s.

Bogen henvender sig til elever i folkeskolens ældste klasser. Den er inddelt i 5 hovedafsnit med overskrifterne: «Ordene kommer og går» (om metaforer, klicheer, ordsprog mv.), «Stil», «Den unge Andersen» (om H. C. Andersens sprog), og «Den sproglige værktøjskasse» (om sproglige begreber).

Med og uden omsvøb. Modersmål-Selskabets Årbog 1992. C. A. Reitzels Forlag, København 1992. 103 s.

Den foreliggende årgang af Modersmål-Selskabets årbog indeholder en række artikler om omsvøbssproget. Af særlig interesse er: *Carol Henriksen*: Modtag, hr. minister, forsikringen om min mest udmærkede højtagelse (om sproget i danske EF-tekster), *Erik Hansen*: Omsvøb uden indhold (om det petitjournalistiske sprog), og *Klaus Kjøller*: Om omsvøbs svøbe (om sproglige såvel som ikke-sproglige omsvøb).

Mål & Mæle. 15. årgang, nr. 1–4. Redigeret af Erik Hansen, Ole Tøgeby og Carsten Elbro. 1992. 32 s. + 32 s. + 32 s. + 32 s. Distr.: Elbro-Tryk, Håndværkervej 10, Postboks 3072, 6710 Esbjerg V.

Numrene indeholder – ud over spørgebrevkassen «Sprogligheder» – artikler af bl.a. *Vibeke Appel* og *Carsten Elbro*: Kommaet og læseren. Hvilket kommasystem er bedst?, *Peter Harder*: Herfra og dertil. Om præsuppositioner og sprogforståelse (nr. 1), *Henrik Galberg Jacobsen*: Vist og nok. Om et par for-

modningsbiord i dansk (nr. 2), *Carsten Elbro*: Navne på familien. Om slægtskabsbetegnelser, (nr. 3), *Erik Hansen*: Nitten hundrede tooghalvfems, og *Børge Andersen*: De kære penge har mange navne (nr. 4).

Ordbog over det Danske Sprog. Supplement. Første bind: A (Aa)–Bh. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Gyldendal, København 1992. LXI s. + 1921 spalter.

Det foreliggende bind er det første af de i alt fem bind som Supplementet til Ordbog over det Danske Sprog kommer til at udgøre; de følgende bind forventes at udkomme 1994, 1996, 1999 og 2003. Ordbogen er, som navnet siger, et supplement til Ordbog over det Danske Sprog, der udkom med 28 bind i perioden 1918–56. Supplementet dækker samme periode som Ordbog over det Danske Sprog, nemlig årene ca. 1700–1955.

Rasmussen, Michael: Hjelmsevs sprogteori. Glossematikken i videnskabshistorisk, videnskabsteoretisk og erkendelsesteoretisk perspektiv. Odense Universitetsforlag, Odense 1992. 523 s.

Bogen er Michael Rasmussens doktorafhandling (forsvaret maj 1992 ved Odense Universitet). I afhandlingen undersøger og beskriver forfatteren den danske sprogforsker Louis Hjelmsevs forfatterskab. Afhandlingen falder i fire dele: «Biografi», «Fra almen grammatik til sprogteori», «Sprogteorien», og «Glossematik og metafysik».

Skyum-Nielsen, Peder: Fyndord. Studier i kortformernes retorik. 2 bind. Hans Reitzels Forlag, København 1992. 827 s.

Bogen er Peder Skyum-Nielsens doktorafhandling (forsvaret juni 1992 ved Københavns Universitet). I afhandlingen præsenteres et forskningsområde der kan betegnes «kortformernes retorik». Herved forstås den del af retorikken som undersøger de korteste teksters hensigtsbestemte brug, i skrift såvel som i tale. Et af afhandlingens vigtigste teoretiske resultater er ifølge forfatteren definitionen af kortformer: «Ved en 'kortform' forstås: en verbal ytring – af maksimalt tre perioders længde –, der optræder som selvstændig tekst (replik), eller tydeligt indlejret i en anden tekst (replik). Ytringen ken-

detegnes ved en høj grad af udtryksmæssig stilisering; og ved en høj grad af udtryksmæssig stilisering; og ved en høj grad af intentionel væsentlighed i kommunikationssituationen. Ytringen har – i kraft af særlige udsigelsesomstændigheder, og iterativ brug – en bekendthed, og status som 'supertegn'. På den baggrund lader ytringen sig – som kortform – variere (eventuelt i flere trin). Variationen udløser en opmærksomhedsvirkning, af kortere eller længere varighed». Af særlig interesse for Sprognævnets arbejde er afhandlingens kapitel 14 der indeholder et register over «kortformede ytringer på dansk og på fremmede sprog».

SPRINT. Sproginstitutionernes tidsskrift. 1992, nr. 1–2. Udgivet af Handelshøjskolen i København, 65 s. + 49 s. Distr.: SPRINT, Handelshøjskolen i København, Dalgas Have 15, DK-2000 Frederiksberg.

Af særlig interesse er: *Per Anker Jensen: Hvad vil du vide?*, *Lars Henriksen: Jesus og Sproghandlingen*, og *Hans Haagen-sen: Om talesprog og udtaleundervisning* (nr. 2).

Sprog og Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 10. årgang, 1992, nr. 1–4. 8. s. + 8 s. Redigeret af Rasmus Bjørgmose. Distr.: Lennart Konow, Syvhøjvænge 227, 2625 Vallensbæk.

Af særlig interesse i den foreliggende årgang er *Lisa Storm Villadsen: Vedr. volapük* (nr. 3), og *Bent A. Koch: Dansk skranter på Island* (nr. 4).

Sproglig viden og bevidsthed. Undervisningen i sproglig viden og bevidsthed i det danske undervisningssystem. Undervisningsministeriet, København 1992. 62 s.

Hæftet indgår – ligesom hæfterne «Mundtlig fremstilling» og «Skriftlig fremstilling» (omtalt i *Sprog i Norden* 1992) – i en undervisningsministeriel rapportserie om kvalitet i uddannelse og undervisning. Rapporten er udarbejdet af et udvalg bestående af 10 medlemmer, heriblandt Jørn Lund (formand), Erik Hansen, Karl Hårbøl og Ebbe Spang-Hanssen. I rapporten gives en række anbefalinger mht. arbejdet med sproglig viden og bevidsthed på de forskellige trin i det danske uddannelsessy-

tem. Derudover indeholder rapporten syv kapitler, bl.a. «Sprog og sprogsyn» (om sproglig viden og bevidsthed), «Sproglære» (om sproglærens formål, dens dele og de sprogfællesskaber et menneske indgår i), «Niveauerne» (om de forventninger som udvalget mener man bør stille til sproglæreundervisningen på skolens niveauer), og «Dansk eller international grammatisk terminologi?» (udvalgets forslag om grammatisk terminologi).

Sprogvidenskabelige Arbejdsrapporter fra Københavns Universitet. Årgang 1, 1991/92. Udgivet af Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab (IAAS), Københavns Universitet. I kommission hos Dansk Psykologisk Forlag, København 1992. 78 s.

Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab (forkortet IAAS) er grundlagt i 1988 ved en sammenlægning af Institut for Lingvistik, Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik, Institut for Fonetik og Center for Audiologopædi, alle ved Københavns Universitet. Publikationen *Sprogvidenskabelige Arbejdsrapporter fra Københavns Universitet* erstatter (sammen med det engelsksprogede Copenhagen Working Papers in Linguistics) de sammenslåede institutters tidligere publikationer: APILKU, ARIPUC, LOGOS og SAML. Den nye publikation, der vil udkomme en gang om året, indeholder bl.a. *Henning Spang-Hanssen: Anvendt og uanvendt lingvistik*, *Jesper Hermann: Hvor er betydningen henne?*, og *Knud Anker Jensen og Ib Ulbæk: Indlæring af verber i et neuralt netværk.*

Søndergaard, Georg: Sproglig analyse. Begreber og værktøjer. Munksgaard, København 1992. 173 s.

Bogen er tænkt som en indføring i en række af de sproglige discipliner der udgør fundamentet for studiet af dansk sprog og litteratur. Bogens 1. del består af syv afsnit med overskrifterne: «Pragmatik», «Argumentation», «Genreoversigt», «Retorik», «Stilistik», «Metrik», og «Grammatisk analyse». I 2. del beskrives kort en række modeller til analyse af tekster, og i 3. del gives en alfabetisk oversigt over grammatisk terminologi med forklaringer.

Sørensen, Knud: English and Danish Contrasted. A Guide for Translators. Munksgaard, København 1991. 132 s.

«English and Danish Contrasted» er en håndbog for personer (studerende, professionelle oversættere, lærere mv.) der oversætter fra dansk til engelsk og vice versa. Den indeholder fire hovedafsnit med overskrifterne «Introduction», «Syntax», «Lexis», og «The Word-Classes».

Tidsskrift for Sprogpsykologi. 1. årgang, nr. 1 og 2. 30 s. + 36 s. Redaktion Lars Henriksen, Jesper Hermann og Marie Louise Qvist. Distrib.: Marie Louise Qvist, Stationsvej 20, 2980 Kokkedal.

Blandt bidragene i dette nye tidsskrift kan nævnes: *Lars Henriksen*: Sproget er altid løgn – en hyldest til Heraklit (nr. 1), *Marianne Corfitsen*: Den udsigelige kærlighed. Kærlighedens utopi – eller dialogens?, og *Lars Henriksen*: Gentagelsen. Et af sprogets ømme punkter (nr. 2).

Ømålsordbogen. En sproglig-saglig ordbog over dialekterne på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og omliggende øer. Bind 1 (a-bladlås). Udgivet af Institut for Dansk Dialektforskning, Københavns Universitet. Universitets-Jubilæets danske Samfunds skrifter nr. 518. C. A. Reitzels Forlag, København 1992. 476 s.

«Ømålsordbogen» er en ordbog over dialekterne på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og omkringliggende øer. Ordbogen beskriver det sprog der blev talt på landet i ældre tid, og som tales endnu i et vist omfang. Den dækker en periode på ca. 200 år, med tyngdepunkt i tiden 1850–1920. Det foreliggende bind er det første af i alt 15 a ca. 500 sider. De følgende bind er planlagt til udgivelse med ét bind hvert andet år. Et tillægsbind, der bl.a. indeholder nøgler til ordbogens brug, er udgivet samtidig med bind 1.

Finland

Av Ilse Cantell, Jamima Löfström och Eivor Sommardahl

Reuter, Mikael: Reuters rutor. Schildts förlag 1992. 237 s.

Boken innehåller inemot hälften av Mikael Reuters språkspalter som ingått i Hufvudstadsbladet från början av 1986, då han övertog spalten efter professor Carl-Eric Thors, till slutet av 1992. De 115 artiklar som ingår i boken behandlar huvudsakligen ord, ordanvändning och ordbetydelse. Artiklarna har i princip samma form som de språkrutor som de bygger på, men en del av dem är omarbetade och uppdaterade. Boken tar upp särfinlandssvenska språkfrågor och allmänsvenska frågor. En del av artiklarna, som handlar om finlandssvenska ordproblem, är evighetsfrågor som diskuterades redan på Bergroths tid, men många av dessa frågor har aldrig behandlats i litteraturen. Viktigt, särskilt ur den finlandssvenske läsarens synpunkt, är att författaren i sina artiklar ger lösningar på praktiska språkproblem som har anknytning till det finländska samhället. Vanliga en- eller flerspråkiga ordböcker tar sällan upp problemfall av det slaget. Eftersom boken är försedd med ett register, som omfattar närmare 900 uppslagsord, är det enkelt att söka bland alla de behandlade orden. *ES*

Finlandssvenskans framtid. Rapport från en språkvårdskonferens. Sven-Erik Hansén & Christer Laurén (red.). Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska Samfundet nr 48. Vasa 1992. 151 s.

Året 1992 firades som den finlandssvenska språkvårdens jubileumsår, eftersom det gått 50 år sedan Svenska språkvårdsnämnden (numera Svenska språknämnden) i Finland inrättades som den första egentliga språknämnden i Norden. Samtidigt hade det förflutit 75 år sedan Hugo Bergroth gav ut sitt klassiska verk *Finlandssvenska,Handledning till undvikande av provinsialism i tal och skrift*. Rapporten innehåller föredrag från en språkvårdskonferens som ordnades i Vasa i maj 1992. Konferensens teman var regionalspråk och standardspråk, språk och medier, språk och byråkrati samt språk och skola. Bland bidra-

gen kan nämnas *Margareta Westman*: Vad menas med standardspråk och vad är det bra för, *Mirja Saari*: Det kulturbundna språket, *Helena Solstrand-Pipping*: Finlandssvenskans historia, *Catharina Grünbaum*: Mediespråket - överspråkligt eller regionalt? och *Birger Thölix*: Avdramatisera språkvården. *ES*

Hugo Bergroth: Finlandssvenska. Handledning till undvikande av provinsialismer i tal og skrift. Faksimilupplaga av andra reviderade och tillökade upplagan 1928. Schildts Förlags Ab 1992. 366 s.

Bergroths klassiska verk, där han beskriver det finlandssvenska språket med dess avvikelser från sverigesvenskan, har länge varit en efterfrågad antikvarisk raritet. Boken kan sägas ha haft samma betydelse för svenskan i Finland som Erik Wellanders Riktig svenska haft för svenskan i Sverige (och Finland). Bergroth är den första, och hittills den enda som har givit en heltäckande beskrivning av finlandssvenskan. Även om boken till vissa delar är föråldrad, gäller kärnan i den fortfarande för dagens finlandssvenska språkvård. Faksimilutgåvan har givits ut som ett led i firandet av den finlandssvenska språkvårdens jubileumsår. *ES*

Ett gott mål. Modersmålet i skolan. Redigerad av Viking Brunell, Sven-Erik Hansén och Christer Laurén. Schildts Förlags Ab Editum 1992. 278 s.

Boken innehåller 22 artiklar kring temat modersmålet och modersmålsundervisningen i skolan. Artikelförfattarna är lärare, forskare och språkvårdare som arbetar i olika skol- och språkmiljöer i Svenskfinland. Boken innehåller bl.a. följande artiklar: *Marika Tandefelt*: Språklig variation i samhället. *Christer Laurén*: Språkvårdens traditioner, *Mikael Reuter*: Dagens finlandssvenska språkvård, *Sven-Erik Hansén*: Modersmålet vägs in i skolan, *Viking Brunell*: Sociokulturell bakgrund och skolprestationer i modersmålet, *Ingegerd Nyström*: Språket i studentuppsatser och *Erik Andersson*: Grammatiken i grundskolan. *ES*

Sorvali, Irma: Översättare och översättningsprocess. Institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet. 1992. 143 s.

Irma Sorvali ger i denna bok en beskrivning av översättningsprocessen, med utgångspunkt i översättaren som fysisk och psykisk varelse. Materialet för denna studie, som gjorts inom ramen för projektet Översättningsprocess vid institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet, har samlats in via intervjuer med professionella översättare i Finland. Studien vill främst betona den mänskliga faktorn vid översättningsprocessen, dvs. översättaren, som ofta förbises i översättningsvetenskaplig litteratur. *ES*

Ägonamn. Rapport från NORNA:s sjuttonde symposium på Svidja 24-26 maj 1991. Redigerad av Gunilla Harling-Kranck och Lars Huldén. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 578. Studier i nordisk filologi 71, utgivna genom Lars Huldén.

I denna rapport återges 15 av de 16 föredrag som hölls under NORNA:s symposium på Svidja gård. Temat för symposiet var ägonamn eller namn på åkrar och ängar. I boken behandlas ägo- och odlingsnamn i Norden. Namnmateriale kommer från ett vidsträckt nordiskt område, som t.o.m. omfattar Shetlandsöarna. Bland bidragen kan nämnas *Bengt Pamp*: Skånska ägobeteckningar, *Gunilla Harling-Kranck*: Ägonamnen i ett regionalt system, *Botolv Helleland*: Semantiska kategorier i teignamn och *Gunnel Melchers*: «Runrigs» på Shetlandsöarna. *ES*

Iisa, Katariina & Piehl, Aino: Virkakielestä kaikkien kieleen. Skrifter utgivna av Forskningscentralen för de inhemska språken 67. 1992. 112 s.

Den nya handboken skall hjälpa myndigheterna i deras strävan att producera texter på en begriplig finska. Handboken är en efterföljare till Esko Koivusalos och Liisa Huovinen-Nybergs tidigare handbok. Boken utgår ifrån tanken att det i fråga om myndigheternas texter är viktigt att beakta mottagaren. I början av boken ägnas ett avsnitt åt en diskussion kring allmänspråk och specialområden och konsekvenserna av detta bruk då det gäller begripligheten. En text skall i sin helhet enligt författarna vara komponerad så att det centrala innehållet når mottagaren. Texten och satsstrukturen upptar cirka hälften

av bokens sidor, medan resten upptas av olika frågor om ordval (t.ex. termer, substantivsjuka, långa sammansättningar och modeord) samt språkriktighetsråd (interpunktion, förkortningar m.m.) Handbokens idéer belyses med hjälp av 115 exempel med förklaringar. Boken innehåller dessutom en förteckning över andra handböcker i finska språket. *IC*

Språk och social kontext. Redigerad av Ann-Marie Ivars m.fl. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B: 15. Helsingfors 1993. 265 sidor.

Språk och social kontext är en festskrift till professor Mirja Saari på hennes 50-årsdag. Boken är en samling uppsatser i ämnena pragmatik, sociolingvistik och grammatik - tre viktiga områden inom lingvistik som Mirja Saari själv intresserat sig för. I festskriften medverkar sammanlagt 17 skribenter som alla är aktiva forskare i och utanför Finland. Redaktionskommittén hoppas att boken kan tjäna både forskningen och undervisningen inom de ämnen som behandlas.

Inom blocket Sociolingvistiska perspektiv kan nämnas bl.a. en artikel av Els Oksaar om svårigheter i interkulturell kommunikation. Marika Tandefelt diskuterar i sin artikel attityderna till språk, språkbrukare och språkvård och konstaterar att språkbrukarna inte alltid har samma uppfattning om språkvårdens uppgifter och möjligheter som språkvårdarna själva har. En språkvårdare är ingen språkpolis, skriver hon. Språkvården kan inte och vill inte påverka språkbruket i den utsträckning som allmänheten tror och hoppas på.

I avsnittet Synvinklar på grammatik finns många artiklar som är av intresse för språkvården. Bengt Loman frågar sig om språklära behövs i skolans modersmålsundervisning och Christer Platzack skriver om satsfläta med *att*-sats-subjekt. Kontrastiva grammatikfrågor tas upp i Marketta Sundmans artikel om nominalfrasen och i Ingegerd Nyströms artikel om ordföljdsproblem i finlandssvenskan.

I boken ingår också artiklar av bl.a. Per Linell, Ulf Teleman och Erik Andersson. *JL*

Island

Av Baldur Jónsson

Árni Böðvarsson. *Íslenskt málfar*. Íslensk þjóðfræði. Almenna bókafélagið hf. Reykjavík 1992. 415 s. (Ísländskt språkbruk)

Denna bok bygger på författarens *Málfar í fjölmiðlum* («Språkbruket i massmedierna») som utkom 1989. Delvis kan den betecknas som en mycket utökad och omarbetad version, men den är egentligen ett nytt verk. Den har som mål att vara en praktiskt handbok om isländsk språkbehandling och fyller som sådan ett mycket stort behov. – Författaren, Árni Böðvarsson, avled den 1 september 1992. Han var språkkonsulent vid Riksradiön.

Mörður Árnason – Málkrókar. Þættir um íslensku - ambögur, orðfimi og dagleg álitamál. Uglan – Íslenski kiljuklúbburinn. Reykjavík 1991. 240 s. (Hårklyverier. Artiklar om isländska – felsägningar, vältalighet och diskutabelt språkbruk)

Bokens namn, *Málkrókar*, betyder enligt ordböckerna «hårklyverier, förvanskning», men egentligen ger det antydningar åt flera håll på en gång och går knappast att översätta. Som undertiteln antyder är detta en bok som innehåller artiklar om felsägningar, vältalighet och diskutabelt språkbruk. Den bygger på författarens radioföredrag om dagens språk och är i grund och botten vägledande på ett ovanligt sätt. Författaren tar gärna en omväg eller går en krokväg för att komma fram till målet, kryddar sin framställning med litet av varje, sympatiskt skämtsamma anmärkningar, egen vältalighet och språkfärdighet.

NORGE

Av Ståle Løland og Svein Nestor

Biedermann, Hans: Symbolleksikon. J. W. Cappelens Forlag 1992. 535 s.

I 525 artikler skildrer forfatteren de forskjellige symbolenes betydning gjennom tidene med utgangspunkt i arkeologi, etnografi, kunsthistorie, religionsvitenskap og dybdepsykologi. Boka kommer også inn på beslektede områder som allegorier, metaforer, attributter, emblemer og tegn. *SL*

Bokmålsordlista. Rettskrivningsordliste for skole, hjem og kontor. Utarbeidet av: Avdeling for leksikografi ved Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo, og Norsk språkråd. Redaktør: Boye Wangensteen. Universitetsforlaget 1992. 397 s.

Bokmålsordlista inneholder vel 56 000 oppslagsord, som skal dekke det sentrale ordforrådet i moderne bokmål. Rettskrivningen er ajourført fram til de siste vedtakene på Norsk språkråds årsmøte i januar 1992. Det er tatt med nye ord som har kommet til siden Bokmålsordboka kom ut i 1986. Dessuten er det mange norske og utenlandske geografiske navn, en del vanlige historiske og mytologiske navn og navn på sentrale institusjoner. Ordlista er tenkt som et hjelpemiddel i den videregående skolen, ved universiteter og høyskoler, i administrasjonen og ellers for alle som trenger en rettskrivningsordliste som er mer omfattende enn en vanlig skoleordliste. *SL*

Bondevik, Jarle: Studiar i det nynorske bibelmålet. Morfologi og ordtilfang. Novus forlag 1992. 696 s.

Dette er en avhandling for den filosofiske doktorgraden ved Universitetet i Bergen. Forfatteren gir en språklig beskrivelse av det nynorske bibelmålet slik det kommer til uttrykk i viktige bibeltekster mellom 1870 og 1975. Avhandlingen konsentrerer seg om emner innenfor morfologi og leksikografi, men kommer også inn på syntaks og semantikk. Språket i bibeltekstene blir

sett i forhold til de skiftende skriftnormalene i nynorsk og til en viss grad i bokmål. Noen ganger trekker forfatteren også inn talemål. *SL*

Bondevik, Jarle, Oddvar Nes og Terje Aarset (red.): Sunnmørsgrammatikkane av Ivar Aasen. Skrifter frå Ivar Aasen-selskapet. Norsk bokreidingslag L/L. 175 s.

Dette er det første bindet i en skriftserie som tar sikte på å gi ut tidligere utrykte manuskripter etter Ivar Aasen. Som en naturlig innledning til skriftserien har redaktørene valgt å gi ut tre utkast til en grammatikk over sunnmørsmålet sammen med utgaven fra 1851. Aasen var født i Ørsta på Sunnmøre i 1813. Han nevner arbeidet med sunnmørsmålet første gang i 1837. De tre utkastene til grammatikk viser hvordan Aasen vurderte kildene sine, og hvilke metoder han la til grunn for det vitenskapelige verket sitt. *SL*

Fjeld, Ruth Vatvedt (red.): Nordiske studier i leksikografi. Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden 28.–31. mai 1991. Skrifter utgitt av Nordisk forening for leksikografi. Skrift nr. 1. Oslo 1992. 561 s.

28.–31. mai 1991 arrangerte Nordisk språksekretariat og Avdeling for leksikografi ved Institutt for nordistikk og allmenn litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo, en konferanse om leksikografi i Norden. Denne rapporten inneholder de fleste foredragene som ble holdt på konferansen. Det er vel femti artikler, som dekker de fleste områdene innenfor leksikografien. *SL*

Gabrielsen, Finn: Haugesund bymål. Alvheim & Eide/Målføresamlinga ved Nordisk institutt, Bergen 1991. 93 s.

Boka gir den første samlede framstillingen av talemålet i Haugesund. Forfatteren beskriver grammatikken i dialekten med særlig vekt på lyd- og formverk. Han tar også opp talemålsforskjeller mellom ulike grupper i bybefolkningen. Disse forskjellene ser ut til å bli mindre i dag både ved at det folkelige bymålet blir brukt av flere, og ved at bymålet blir påvirket av «høyere» talemål. Flere steder sammenlikner forfatteren bymålet i Haugesund med Stavanger-dialekten. *SL*

Hødnebø, Finn, Jon Gunnar Jørgensen, Else Mundal, Magnus Rindal og Vésteinn Ólason (red.): Eyvindarbók. Festskrift til Eyvind Fjeld Halvorsen, 4. mai 1992. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo 1992. 367 s.

Festskriftet er utgitt i anledning av at professor Eyvind Fjeld Halvorsen fylte 70 år 4. mai 1992. Boka inneholder ca. 30 artikler med hovedvekten på norrøne emner. Dessuten er det artikler om stedsnavn og personnavn. Forfatterne er framstående fagfolk på sine områder, og kommer fra hele Norden og Europa for øvrig. *SL*

Jahr, Ernst Håkon: Innhogg i nyare norsk språkhistorie. Novus forlag 1992. 160 s.

Boka inneholder fjorten artikler med emner fra nyere norsk språkhistorie etter 1814: Ivar Aasen og Knud Knudsen, jamstillingsvedtaket i 1885, dialektbruk i skolen etter 1878, nynorsk normaltalemål, rørsle Østlandsk reisning, Stortinget og språkplanleggingen, samnorskpolitikken, Arbeiderpartiet og språkstriden, Halvdan Kohts og Didrik Arup Seips rolle i den norske språkstriden. En artikkel behandler pidginspråket russensorsk. Artikkelsamlingen er et supplement til framstillingen i boka *Utsyn over norsk språkhistorie etter 1814*, som forfatteren gav ut i 1989. *SL*

Jørgensen, Harold: Hovedoppgaven. Skikk og bruk i oppgavearbeidet. Novus forlag 1992. 128 s.

Boka er skrevet for å hjelpe studenter som arbeider med en hovedoppgave (avhandling). Forfatteren behandler emner som arbeidsmetode, veiledning under arbeidet, forskningsprosessen og form og innhold i avhandlingen. En egen del tar opp skriveprosessen og de språklige virkemidlene. *SL*

Leira, Vigleik: Ordlaging og ordelement i norsk. Det Norske Samlaget 1992. 300 s.

Boka gir en oversikt over hovedprinsippene bak ordlaging i norsk. Den viser også hvordan lånord blir tilpasset norsk, og gjør greie for konkurransen mellom hjemlige ord og ord med gresk-latinsk opphav. Dessuten behandler boka emner som

endingene -ing og -ning, binde-s og binde-e og endinger i personnevnninger laget til stedsnavn. Den store eksempelsamlingen viser nylaginger i norsk språk fra de to–tre siste tiårene. Til slutt i boka er det en alfabetisk oversikt der en hurtig kan søke opplysninger om de ulike elementene som en bygger opp ord av. *SL*

Løkensgard Hoel, Torhaug: Tanke blir tekst. Skrivehjelp for studenter. Det Norske Samlaget 1992. 183 s.

Dette er en håndbok for studenter og andre som skriver fagtekster. Forfatteren gjør greie for de mentale prosessene som ligger bak skrivearbeidet, og tar opp problemet med skriveblokkeringer og hvordan en kan løse det. Boka gir også råd om god språkbruk og viser hvordan en kan organisere tekster. Teorigrunnlaget og den praktiske utformingen av skrivning slik det er framstilt i boka, bygger på prosessorientert skrivepedagogikk. *SL*

Mæhlum, Brit: Dialektal sosialisering. En studie av barns og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard. Novus forlag. Tromsø-studier i språkvitenskap 12 1992. 399 s.

På Svalbard er det ingen dialekt av di det ikkje har vori nokon fast folkesetnad der frå gammalt av. Dei som bur der, bur der berre for stuttare tid, og dei kjem frå ulike kantar av Noreg. Men somme bur der store delar av oppveksttida, og det er språkleg påverknad på målet deira Brit Mæhlum skriv om. Ho konkluderer med at det språklege landskapet som kjem til syne, er nærast kaotisk. Den konklusjonen skulle det ikkje vera naudsynt med ei diger avhandling for å finna fram til, for det skulle vera heller sjølvklart, men boka freistar å gje ein sosiolingvistisk skildring av det som skjer i målet til borna. *SN*

Mål og makt. Tidsskrift utgjeve av Studentmållaget i Oslo.

Heftene fra 1992 inneholder blant annet disse artiklene: *Arnold Dalen:* Bymål i historisk perspektiv (1/92), *Irene Handeland Bech:* Talemålsnormering i nynorsk, *Kjell Venås:* Om å tileigne seg språket (2/92), *Tove Bull:* Forholdet mellom norsk, finsk og samisk i skolen, *Roger Lockertsen:* Nynorsk på

Nordkalotten i historisk perspektiv, *Odd Mathis Hætta*: «. . . okta sjørøvar seilii skiphain . . .» Om den samiske språksituasjonen, *Irene Andreassen*: Det finske målet på Nordkalotten med hovedvekt på Nord-Sverige og Nord-Noreg. *SL*

Maal og minne. Hefte 1–2 og 3–4. Utgitt av Bymålslaget ved Einar Lundeby og Bjarne Fidjestøl.

Heftet 1–2 inneholder blant annet disse artiklene: *Einar Lundeby* og *Henrik Williams*: Om Vadstenabrakteatens *tuwa* med et tillegg om Lellingebrakteatens *satu*, *Gjert Kristoffersen*: Cirkumflekstonelaget i norske dialekter, med særlig vekt på nordnorsk, *Svein Lie*: Ka du sei? (om leddrekkefølge i spørresetninger med spørreord), *Vigleik Leira*: Om setningsskjemaene, *Øivind Andersen*: Fagtekst som genre. Av særlig nordisk interesse er en utgreiing av *Valerij Bjerkov* om De nordiske språkene og purismen. Heftet 3–4 inneholder blant annet *Ulf Teleman*: Norsk språknormering i fågelperspektiv, *Lars S. Vikør*: Prinsipielle aspekt ved norsk språknormering. Begge artiklene bygger på foredrag som ble holdt på Norsk språkråds årsmøte 23. januar 1993. *SL*

Norsk lingvistisk tidsskrift, hefte 1 og 2 1992

Heftene inneholder blant annet: *Gjert Kristoffersen*: Tone- lag i sammensatte ord i østnorsk, *Brit Mæhlum*: Dialektal sosialisering. En studie av barns og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard. Doktordisputas ved Universitetet i Tromsø, 20. april 1991. Innlegg fra førsteopponent *Mats Thelander*, annenopponent *Even Hovdhaugen* og svar fra doktoranden, *Oddrun Grønvik*: Kommunikasjon med eit språkhemma barn, *Gjert Kristoffersen*: Aspects of Norwegian Syllable Structure. Doktordisputas ved Universitetet i Tromsø, 25. mai 1991. Innlegg fra førsteopponent *Hans Basbøll*, annenopponent *Kjell Venås* og svar fra doktoranden, *Jan Engh*: Om modalverket MÅ og samfunnsvitenskapelige intervju, *Gjert Kristoffersen*: Kvantitet i norsk. *SL*

Norskraft. Arbeidsskrift for nordisk språk og litteratur. Universitetet i Oslo, Avdeling for nordisk språk og litteratur.

Heftene fra 1992/93 inneholder blant annet disse artiklene: *Helene Uri*: Syntaks og struktur i afatisk språk, *Jan Engh*: Språkforskning i IBM Norge, *Oddrun Grønvik*: Teoretiske problem i analysen av skandinaviske presenteringskonstruksjonar, *Kristian Emil Kristoffersen*: Ein karakteristikk av språkforma i eit utdrag av AM 36 fol., *Vigleik Leira*: Form og substans. En studie med utgangspunkt i «Cours de linguistique générale», *Geirr Wiggen*: Rettskriving og målform i «Katolsk salmebok», *Hans-Olav Enger*: Noen adjektiver i nøytrum, *Svein Lie*: Modalverb i norsk. Spredte momenter til beskrivelse. *SL*

Pålshaugen, Øyvind: *Som sagt, så gjort? Språket som virkemiddel i organisasjonsutvikling og aksjonsforskning*. Novus forlag 1992. 178 s.

Boka behandler forholdet mellom ord og handling. En ting er hva som sies, en annen hva som skjer i praksis. Boka gir ingen generell løsning på dette dilemmaet. Men den prøver å gi en forståelse av hva slike dilemmaer består i, og hvordan de kan håndteres. Boka er resultatet av et prosjekt ved Arbeidsforskningsinstituttet i Oslo. *SL*

Sannerholt, G. og L. J. Aarhus, *Moderne nynorsk ordforråd. «Anbehetelse»-ord i nynorsk*. Norspråk 1992. 54 s.

Dette heftet viser hvordan tidligere ikke godkjente ord av tysk-dansk opphav er tatt opp i nynorsk skriftspråk fra hundre-årsskiftet til i dag. Det gjelder ord med prefiksene an-, be-, bi-, er-, for- og ge-, og ord med suffiksene -aktig, -bar, -else, -heit og -messig, såkalte «anbehetelse»-ord. Behandlingen av disse ordene er fortsatt et kontroversielt emne i nynorsk språknormering. Heftet inneholder alfabetiske lister over ord som i dag er godkjent i offisielle ordlister. *SL*

Språklig samling, 33. årgang. Nr. 1-4 1992. Tidsskrift utgitt av Landslaget for språklig samling.

De to heftene inneholder blant annet disse artiklene: *Erik Papazian*: Norsk for nordmenn. En rasist bekjenner, *Magne Aksnes*: Har riksmålet seira?, *Arne Torp*: Når konservativt blir radikalt og radikalt blir konservativt. Et bidrag til ytterligere

begrepsforvirring om ymse varianter av norsk, *Lars S. Vikør: Språkleg samling i Skandinavia?* Den siste artikkelen gir først en kort oversikt over framveksten av det danske og det svenske riksspråket, og går deretter inn på det skandinaviske språkstrevet på 1800- og 1900-tallet. Til slutt drøfter forfatteren spørsmålet om hvorfor dette språkstrevet ikke har gitt større resultater enn det har. *SL*

Språk i Lillehammer-OL. Norsk, engelsk og fransk. Stensilert. 20 s. Den norske delen utarbeidet av Norsk språkråd.

Dette heftet gir retningslinjer for språkbruk i skriftlig materiell som Informasjonsenheten i Lillehammer Olympiske Organisasjonskomité står bak. Retningslinjene skal sikre at materialet holder høy språklig standard. Heftet tar for seg mange sider ved språket: setningsbygning, stil, ordvalg, ordlegging, ortografi og praktiske skriveregler. Retningslinjene er forpliktende for reklamebyråer og andre som utarbeider skriftlig materiell for Informasjonsenheten. Materialet skal være på bokmål, men forfatterne som skriver etter invitasjon, kan bruke nynorsk. Språket skal følge offisiell rettskrivning, som omfatter alle former som er ført opp i godkjente ordlister (både hovedformer og sideformer). *SL*

Venås, Kjell: I Aasens fotefar. Marius Hægstad. Novus forlag 1992. 483 s.

Ein kan vera redd for at denne boka vert lesen berre av spesielt interesserte nynorskfolk, og det ville vera leitt. Marius Hægstad (1850–1927) var nemleg mykje meir enn berre stridsmann for nynorsken og granskar av gammalt norsk mål. Han var òg politiskar, lærar og bladmann. Stridsmannen for nynorsk kan vera interessant nok, det kan målgranskaren òg vera, men denne boka gjev mykje forvitneleg tilfang om norsk kulturvokster i siste halvta av førre hundreåret og det første tiåret av dette. Slikt burde folk vita meir om same kva for standpunkt dei måtte ha i språkstriden. Framstillinga er detaljert, så det kan knapt vera kjelder som forfattaren ikkje har teki for seg, dersom dei enno finst. Ein kunne tenkja at så mykje detaljar, til dømes utgreiinga om korleis fornarnet til

kona til Hægstad er skrivi i ymse kjelder, kunne tynde framstillinga. Men forfattern skriv godt, og emnet er forvitneleg, så når han sjølv hevdar at det er ei god bok, så er det lett å vera samd med han i det. *SN*

Vinje, Finn-Erik: Ord om annet. Småstykker om språkligheter. Cappelen 1993. 245 s.

Dette er bok nummer fem i en serie som er gitt ut i løpet av en tjuetårsperiode. Som tidligere inneholder denne boka småstykker om forskjellige sider ved språket, samlet under overskrifter som «Den språklige etikette», «Detaljer i det grammatiske maskineriet», «Hvor kommer det fra?» «Ord i munn», «Ord i penn» og «Tendenser». Boka er beregnet på lærere og elever, journalister og skribenter og folk som er generelt språkinteresserte. Småstykkene er holdt i en kåserende form, og språk og stil er preget av det forfatteren selv kaller «en snakk-som bredde». *SL*

Wiggen, Geirr: Rettskrivingsstudier II. Kvalitativ og kvantitativ analyse av rettskrivingsavvik hos østmorske barneskoleelever. 1–2. Avhandling for den filosofiske doktorgraden. Det historisk-filosofiske fakultet. Universitetet i Oslo. Oslo 1992.

Denne avhandlingen er på hele 860 sider fylt med mengder av materiale og analyser.

Forfatteren har forsket om forholdet mellom talt og skrevet språk i skriftlige elevarbeider. Bakgrunnen for at han tok til med dette store og kompliserte arbeidet, var blant annet at han følte at vedtak i Norsk språkråd i retning av å gjeninnføre såkalt konservative former i rettskrivningen og læreboknormalen for bokmål, var lite fundert i kunnskap om samtidsspråket. Wiggen har i sitt virke i Norsk språkråd krevd at slike undersøkelser måtte foretas før en gikk til noen endring av språknormen i mer konservativ eller liberal lei.

Framstillinga er svært detaljert, og det gjør at avhandlingen nok ikke er så lett å trenge inn i. På den annen side får en ved ei slik grundig behandling rimelig trygghet for at de faktorene som kan påvirke forholdet mellom elevens talemål og de rettskrivningsavvik som de gjør seg skyld i. *SN*

SVERIGE

Av Birgitta Lindgren och Claes Garlén

Edlund, Lars & Birgitta Hene: Lånord i svenska. Om språkförändringar i tid och rum. Förlags AB Wiken 1992. 182 s.

Boken handlar om hur kontakterna mellan svenskan och andra språk och kulturer under olika tider avspeglas i svenskans ordförråd, och hur inlåning av ord går till. Med rikliga hänvisningar till forskningen på området tar den också upp attityder till lån och behandlar begreppen språkkontakt och språkförändring på ett mer generellt plan.

Den här boken är främst avsedd för universitetsbruk men kan med stor behållning läsas också av andra språkkintresserade. *BL*

Gunnarsson, Britt-Louise: Skrivande i yrkeslivet. Studentlitteratur 1992. 152 s.

Den svenska forskningen om skrivande har hittills varit inriktade på produkten. Man har analyserat texter och utifrån detta diskuterat skrivnivå, skrivförmåga etc. I den här boken tar författaren upp skrivandet som ett socialt fenomen, och bokens primära syfte anges vara att introducera och diskutera detta nya perspektiv. Hon redogör också för en egen undersökning av skrivandet på en arbetsplats, en undersökning som just innebär en tillämpning av de framförda teorierna. *BL*

Hellspong, Lennart: Konsten att tala. Handbok i praktisk retorik. Studentlitteratur 1992. 296 s. + övningsbok 84 s.

Förutom att vara en handbok i praktisk retorik, dvs. lära ut vad man skall tänka på när man talar eller när man lyssnar till och analyserar ett tal, tar denna bok upp retorikens historia och idébakgrund samt ger en allmän orientering om talarkonstens villkor. *BL*

Koironen, Sirpa: Språk, musik och kultur. En studie av hur språkbruket i musikrecensioner speglar kulturella värderingar.

Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. MINS 36. Stockholm 1992. Ak. avh. 268 s.

Författaren har undersökt språkbruket i musikrecensioner inom tre genrer, jazz-, pop- och konstmusik, och vilken uppfattning språkbruket förmedlar om musiken i fråga. För analysen av recensionerna har författaren utvecklat en kvantitativ metod som hon kallar *ramelementsanalys*, som bygger på att det finns vissa gemensamma element. Exempel på sådana element är *artist*, *tonsättare*, *publik*, *plats*. Undersökningen visar exempelvis att jazzrecensioner fokuserar på individuella artister, poprecensioner på publiken och konstmusikrecensioner på kompositionen. Analysen ger ett kvantitativt underlag för en kvalitativ tolkning. *BL*

Larsson, Mats: Från tjeckiska till svenska. Översättningsstrategier för litterärt talspråk. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. MINS 35. Stockholm 1992. Ak. avh. 190 s.

Utifrån en granskning av svenska översättningar av några tjeckiska författare tar författaren upp problemet hur en skönlitterär text med starkt talspråklig stilprägel skall återges i översättning till ett annat språk. Vid översättning från tjeckiska till svenska är detta problem speciellt påträngande, eftersom tjeckiskan har en större uppsättning konventionaliserade markörer för talspråk (s.k. extrastrukuralismer) på alla språkliga nivåer än svenskan. Författaren har vidare gjort en undersökning av hur läsare reagerar på sådana extrastrukuralismer, såväl kodifierade som icke kodifierade, i svenska översättningar. Hans tes är att markörer på fonologisk-morfologisk och syntaktisk nivå är stilistiskt effektivare än markörer på lexikal nivå för att ge översättningen talspråklig prägel. Avslutningsvis ger han en sammanfattning av de översättningsstrategier som hans undersökningar lett fram till. *BL*

Likt Ariadnes tråd. Om språkutbildning och samhällets förändringar. Red. Christina Nyhed. Folkuniversitetet, Svenska Arbetsgivareföreningen, SACO/Lärarnas Riksförbund, Exportrådet. 143 s.

Denna bok syftar enligt förordet både till att väcka debatt om språkutbildningen, främst ur näringslivsperspektiv, och att fungera som handbok för den som läser språk eller köper språkutbildning. (Titeln anknyter till det senare syftet.)

Den består av ett antal artiklar skrivna av personer med erfarenhet av vikten av språkkunskaper i näringslivet. *BL*

Lundbladh, Carl-Erik:Handledning till Svenska Akademiens ordbok. Norstedts 1992. 94 s.

Svenska Akademiens ordbok (SAOB) beskriver noggrannare och utförligare än någon annan ordbok det svenska språket från Gustav Vasas tid till vår egen. Det kan emellertid ibland vara svårt att rätt förstå dess koncisa och formelartade uttrycksätt och att hitta i den.

Den här boken, som är skriven av en av redaktörerna vid ordboken, är avsedd att vara en vägledning och hjälp vid användningen av SAOB. Den behandlar främst ordbokens betydelsebeskrivning och innehåller dessutom en lista med SAOB:s samtliga förkortningar. *BL*

Lundqvist, Aina: Språklig anpassning av ett barnboksmaterial. Nordistica Gothoburgensia 15. Acta Universitatis Gothoburgensis 1992. Ak avh. 248 s.

Den här boken är en tryckt version av en avhandling som lades fram 1988. Författaren har undersökt språket i ett antal barn- och ungdomsböcker av erkänt goda författare för att se om det finns någon språklig anpassning efter läsarålder. Intressant nog kan nämnas att Astrid Lindgren inte uppvisar den språkliga förenkling som kan påvisas i andra nyare barnböcker. Men «med berättartekniska grepp undanröjs ... svårigheten i den komplexa strukturen» konstaterar Lundqvist. *BL*

Molde, Bertil: Svenska i dag. Svar på språkfrågor. Prisma 1992. 239 s.

I denna bok har Bertil Molde, tidigare chef för Svenska språknämnden, samlat ett urval av de språkfrågor han har besvarat under de senaste decennierna, framför allt i sin språkspalt i Svenska Dagbladet. Huvudsakligen är det frågor om ord

och ordformer som behandlas. Boken är försedd med ett fylligt register.

Den erfarenhet författaren bygger på i sin behandling av språkfrågorna är den gedignast tänkbara: åren som chef på språknämnden 1961–1985 och dessförinnan redaktör vid Svenska Akademiens ordboksredaktion och förlagsman.

Många som vänder sig till språkspalter har irriterats över något språkligt uttryck som inte stämmer med det man lärt sig som korrekt. Men språket förändras, och författaren säger i förordet att han själv har ändrat inställning i olika språkfrågor under tidens lopp. Han säger vidare «Jag har ... lärt mig inse att ju mer jag kan om vårt språk, dess svårare blir det för mig att generellt fördöma dem som använder denna vår gemensamma tillgång på annat sätt än vad jag själv gör.» Denna insikt genomsyrar hela boken. Detta innebär dock inte att författaren nöjer sig med att tamt acceptera allt. Men när han nöjer sig heller inte med att bara avvisa ett uttryck som mindre lämpligt eller fel, utan han ger samtidigt en förklaring till varför det ändå förekommer. Läsaren får i denna bok inte bara vägledning i enskilda språkfrågor utan en fördjupad syn på vad språket är.
BL

Mårdsjö, Karin: Människa, text, teknik – tekniska handböcker som kommunikationsmedel. Tema Teknik och social förändring. Universitetet i Linköping 1992. 319 s. Ak. avh.

I sin avhandling tar författaren upp tekniska handböcker som textgenre utifrån en undersökning av ett antal handboks-texter. Hon har sett närmare på handböcker inom två områden: mikrovägsugnar och ordbehandlingsprogram. I handböckerna till mikrovägsugnar förutsattes i högre utsträckning att användare är noviser, än i handböckerna till ordbehandlingsprogram. Mikrougnshandböckerna la större vikt vid att beskriva själva tekniken och att motivera användningen av produkten. Författaren har också intervjuat de tekniska skribenterna som står bakom de undersökta handböckerna. Bland de oväntade intervjusvaren återkom en sak som författaren kallar «svenskhets», en medvetenhet och omsorg om det specifikt svenska, att anpassa texten till svenska förhållanden. *BL*

Namnsdagskalendern. Red. Per Henningsson Esseltes Almanacksförlag 1992. Ca 60 s. (onummerade). Ill.

I den här almanackan som inte är bunden till något visst år får man en presentation av en ny namnlängd, och det arbete som ligger bakom den. Alla de ingående namnen förtecknas också alfabetiskt med kortfattade förklaringar. Den nya namnlängden utgörs av 719 namn (369 mansnamn och 350 kvinnonamn), i princip med två namn på varje dag, och är avsedd att träda i kraft 1993.

Egentligen finns inte längre någon officiellt fastställd namnlängd, eftersom almanacksprivilegiet upphävdes 1973. Men namnsdagsfirandet är fortfarande en realitet för många svenskar, och då är det förstås viktigt att man är överens om namnens placering. Den gamla namnlängden har länge varit i behov av revidering, och den nya, väl genomarbetade som presenteras här kommer säkerligen att fungera som officiell.
BL

Nilsson, Stig: Yta djupare sett. Ett begrepp och dess benämningar i historiskt perspektiv. Högskolan i Kalmar 1992. 133 s.

I sin bok behandlar författaren hur en beteckning för begreppet 'yta' växer fram. Det behändiga ordet *yta*, som i dag förefaller svenskar så självklart, är från början en träteknisk term som betecknar vedskiktet närmast under barken. Det lanserades på mitten av 1700-talet i den allmänna betydelsen vi har i dag, men länge var det latinska *superficies* den dominerande termen. *BL*

Nordens språk som andraspråk. Första forskarsymposiet i Stockholm 1991. Red. Monica Axelsson & Åke Viberg. Centrum för tvåspråkighetsforskning. Stockholms universitet 1992. 324 s.

I denna symposierapport får man en aktuell lägesöversikt beträffande andraspråksforskningen i Danmark, Norge, Sverige och Finland. För de första tre länderna är intresset fokuserat på undervisningen av invandrare från utomnordiska länder. För Finlands del med den speciella tvåspråkiga situationen handlar det om svenskundervisning för finskspråkiga respekti-

ve finskundervisning för svenskspråkiga. Man kan också jämföra hur svenska lärs in av finskspråkiga elever i Finland och finskspråkiga invandrarelever i Sverige. Åke Viberg diskuterar möjligheterna att särskilja universella och språkspecifika strukturdrag i Nordens språk och vilket inflytande dessa har på inlärningsprocessen. Han konstaterar att det behövs studier som redan från början är planerade så, att de går att jämföra. *BL*

Ordbok över Sveriges dialekter(OSD). Häfte 1 (A–Andtäppt). Arkivet för Ordbok över Sveriges dialekter. Uppsala 1991. 80 s. (En utförlig recension finns i *Språkvård* 2/1992.)

Det här är det första häftet i ett verk som är tänkt att omfatta uppemot 6 000 sidor. Det har utarbetats av *Vidar Reinhammar*, *Gunnar Nyström* och framlidne *Gunnar Hedström*. Ordboken redogör för hela det dialektala svenska ordförrådet inom det nuvarande Sveriges gränser, och den kommer att ersätta Rietz dialektlexikon från 1860-talet. Materialet utgörs av över 7 miljoner excerplappar. Inte bara säregna dialektala ord tas upp utan även ord gemensamma för riksspråk och dialekt. Tidsgränsen bakåt har satts till tiden för de första dialektuppteckningarna av Johan Bureus, ca 1600. Det material som inte redovisas i boken, mestadels självklara sammansättningar finns tillgängliga för forskare i en särskild datafil.

För att underlätta för andra än fackfolk anges uttal inte med det traditionella landsmålsalfabetet utan med ett enklare transkriptionssystem. Form- och betydelse-redovisning sker i princip efter historiska linjer. Ofta ges språkprov. Däremot anges inte äldsta och yngsta belägg. *BL*

Riad, Tomas: Structures in Germanic Prosody. A diachronic study with special reference to the Nordic languages. Department of Scandinavian languages. Stockholm University 1992. 378 s.

I denna doktorsavhandling presenteras och förklaras inom ramen för en metrisk-prosodisk fonologisk teori vissa företeelser och utvecklingsdrag hos de germanska språken, t.ex. kvantitetsförändring, synkope och vokalbalans. *CG*

Schweitzer, Sibylle: Zur Schreibung französischer und englischer Fremdwörter im Deutschen (unter vergleichender Berücksichtigung ihrer Schreibung im Schwedischen). Allgemeine und Germanistische Linguistik und Philologie der Philipps-Universität Marburg 1992. 292 s. Magisterarbeit (ej tryckt).

I denna avhandling behandlar författaren anpassningen av franska och engelska lånord i tyskan med avseende på stavning och gör en jämförelse hur svenskan hanterar samma problem. Tyskan är härvid långt konservativare och trognare originalspråket än svenskan, som «visar större lojalitet mot det egna språkets regler», framför allt i fråga om franska ord. Vidare presenteras ett förslag till möjliga förtyskade stavningar av ett antal franska ord och engelska ord. Bland annat föreslås *Affische* (för fra. *affiche*), vilket känns mycket hemtamt för en svensk. Säkerligen har många trott att den svenska stavningen *affisch* är direkt övertagen från tyskan. Hemtamt för svenskar är även det föreslagna *Sprej* (för eng. *spray*). På grund av att tyskan har ett mycket starkt motstånd mot läsuttal av ord som eng. *racket* skulle detta behöva omstavas till *Räcket*. *BL*

Språk och Stil. Tidskrift för svensk språkforskning 1. Ny följd 1991. Utg. Lennart Elmevik, Bengt Nordberg och Mats Thelander. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 231 s.

Denna tidskrift har nu återtagit det namn den hade från starten 1901 och fram till 1920: *Språk och Stil*. Namnet under den 70-åriga mellanperioden, *Nysvenska studier*, har med tiden kommit att uppfattas som enbart gällande perioden för klassisk nysvenska (1525 – 1850). Avsikten med namnbytet är att vidga bevakningsfältet och att öppna tidskriften både mot den modernaste svenskan och mot den äldsta.

Bland innehållet i detta nummer kan nämnas en analys av samtal och talare av *Anne-Marie Londen* m.fl., en artikel om den lokativa användningen av *i* och *på* av *Lena Ekberg*, en artikel om modus och tempus i svenskan av *Elena Tjekalina*. *BL*

Studier i svensk språkhistoria 2. Utg. Sven-Göran Malmgren & Bo Ralph. Nordistica Gothoburgensia 14. Acta Universitatis Gothoburgensis 1991. 283 s.

Boken innehåller 22 föredrag från ett symposium som hölls 1990 om svenska språkets historia. Bland föredrag av intresse ur språkvårdssynpunkt kan nämnas ett som behandlar den svenska kommateringens 1900-talshistoria av *Lars-Johan Ekerot*, en genomgång av *Åke Jonsson* av sex decenniers lyssnarbrev om språket i radion, ett föredrag av *Helena Solstrand-Pipping* om norm i tidig 1800-tals finlandssvenska och ett annat av *Ulf Teleman* om normföreställningars födelse. *BL*

Svenska i harmoni. Fyra uppsatser om kongruens. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skriftserie 23. Hallgren & Fallgren Studieförlag 1992. 156 s.

I boken ingår följande uppsatser. *Gun Widmark*: Kongruensförändring i språkvärderingsperspektiv, *Roger Källström*: Hennes nyai bilarihennes. Om kongruens i svenska och andra språk, *Lennart Hagåsen*: Sverige var intresserad och facket ska vara obunden – en typ av neutruminkongruens, *Tor G Hultman*: Barnet – *han* eller *den*. Om genuskongruens vid ordet *barn* i gymnasisters språkbruk. *BL*

Svenska i skolan 1 – 4 1992. En fortbildningstidskrift om språk, litteratur och kultur i skolan. Utg. av Almqvist & Wiksell.

Temat för nr 1 är «Litteratur och litteraturläsning», för nr 2 «Privat och offentligt språk» med bl.a *Anette Ewald*: Kvinnligt – manligt – mänskligt, *Ulla Wagner*: Språk, identitet och utveckling, *Barbro Cronberg*: Att erövra det offentliga språket, en kommentar till Ulf Telemans «Lära svenska» av *Märtha Tjörnebo*, för nr 3 «Tala och lyssna» med *Birgitta Garne*: «Och så är det bra att vara bara tjejer!», en artikel om invandrarsvenska av *Ulla-Britta Kotsinas*, för nr 4 «Svenska i alla ämnen». *BL*

Svenskläraren 1 – 5 1992. Medlemsblad för Svenskläraryrket.

Bland artiklar som behandlar språkliga ämnen kan nämnas i nr 1 *Gunnel Vallquist*: Tal vid Svenska Akademiens högtidliga sammanträde, i nr 3 tre kommentarer till Vallquists artikel, av *Sten Ewerth*, *Sven Pihlström* och *Yngve Dalin*, nr 4 *Åke Pettersson*: Berömda uppsatser? (om lärarbedömning av skolupp-

satser), nr 5 *Ingvar Lundberg*: Svenska elever har god läsfärdighet, *Carin Jörgel-Löfström*: Skolan i Norden. Norden i skolan. – Ett återkommande tema under året är också svenskämnet i den kommande läroplanen. *BL*

Terminologiläran och dess relationer till andra områden. Nordisk forskarkurs i Mariehamn, Åland 1990. Nordterm 4.. Stockholm 1992. 339 s.

Nordterm, de nordiska terminologiorganens samarbetsorgan, har gett ut den här skriften som innehåller 23 föredrag som hölls på en forskarkurs i terminologi, den fjärde i ordningen. *BL*

Östman, Carin: Den korta svenskan. Om reducerade ordformers inbrytning i skriftspråket under nysvensk tid. Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 30. Uppsala 1992. Ak. avh. 227 s.

Författaren behandlar i sin avhandling framväxten under nysvensk tid av reducerade former av ord, t.ex. *ha* av *hava*, *dan* av *dagen*. Uttrycket *den korta svenskan* har lånats från en engelsk grammatik för svenskar från 1777. Materialet består av texter med ledigt talspråk, i huvudsak skönlitteratur. Somliga kortformer som t.ex. *bror* förefaller att relativt snabbt ha slagit igenom medan andra, t.ex. *nåt* ännu inte kan ses som neutrala. För varje tidsperiod försöker författaren spegla den normativa synen på växlingen mellan de korta och långa formerna. *BL*

Nye ordbøger og ordlister

DANMARK

Albeck, Ulla mfl.: Dansk Synonymordbog. 8. udgave ved Leo Nielsen. Schultz, København 1992. 367 s.

Arguimbau, Damián: Forlagsordbog, dansk-engelsk, engelsk-dansk. Forening for Forlagsfolk/Grafisk Forlag, København 1992. 95 s.

Audio/Video-Ordbogen. Audio/Video-Leverandørforeningen & Radiobranchen, København 1992. 85 s.

Bauer, Conny: Dansk-tysk ordliste. 1. udgave, 13. oplag. Gjel-lerup & Gad, København 1992. 54 s.

Bergenholtz, Henning: Dansk Frekvensordbog. G. E. C. Gads Forlag, København 1992. 1445 s.

Blinkenberg, Andreas og Poul Høybye: Dansk-fransk ord-bog/Dictionnaire danois-français. 4. reviderede udgave. Handelshøjskolens Forlag; Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 1991. 2016 s.

Bork, Egon: Tysk-Dansk ordbog. 13. udgave, ved Christian Liebing. Gyldendal, København 1992. 792 s.

Brandt, Aage: Sexikon. Om kærlighed og sex. (Leksikal del, s. 9–157). Gyldendal, København 1991. 315 s.

Bregendahl, Michael mfl.: Afsætningsøkonomisk minileksi-kon. 2. udgave. Det Schønbergske Forlag, København 1992. 316 s.

Christiansen, Torben: Den store krydsordsnøgle. Munksgaard, København 1991. 548 s.

Crewe, Inger Maria og Anne Dorte Mogensen: Handelsfaglig ordbog, dansk-spansk. 1. udgave. Åløkke, Horsens 1992. 272 s.

Dalhoff, Jørgen mfl.: Erhvervsordbogen – fra A til Å. Gyldendal, København 1991. 288 s.

Dalhoff, Jørgen og Henrik Grell: Samfundsøkonomisk minilex. 2. udgave. Gyldendal, København 1992. Upagineret.

Dansk Sprognævn: Danske Dobbeltformer. Valgfri former i retskrivningen. Redigeret og med en efterskrift af Henrik Galberg Jacobsen, Dansk Sprognævns skrifter 18. Munksgaard, København 1992. 175 s.

De Neergaard, Eigil og Georg Kovács, Plantepatologisk terminologi. DSR Forlag, København 1992. 92 s.

Hamerik, Nina, Dansk-urdu social & medicinsk ordbog. Samfundslitteratur, Frederiksberg 1992. 199 s.

Hansen, Mogens mfl.: Psykologisk-pædagogisk ordbog. 8. udgave. Gyldendal, København 1991. 409 s.

Hansen, Rudolf mfl.: Mini-ordbogen. Munksgaard, København 1992. 62 s.

Helbo, L. J.: Amiga ord-bogen. Dansk/norsk udgave. NCS, Ringkøbing 1992. 62 s.

Holmberg, Bente og Henrik Holmberg: Politikens Nudansk Fremmedordbog. 3. udgave. Politikens Forlag, København 1992. 287 s.

Høybye, Poul: Dansk-rumænsk ordbog. 2. udgave. Gyldendal, København 1992. 805 s.

Inekçi, Mustafa, Dansk-tyrkisk ordbog. Vanløse 1992. 848 s.

Informationsordbogen. Ordbog for informationshåndtering, bog og bibliotek. 2. udgave. Udarbejdet af Jens B. Friis-Hansen mfl. Dansk Standardiseringsråd, Hellerup 1991. 149 s.

Jacobsen, Eva: Maxi-ordbogen. 2. reviderede udgave under medvirken af Torben Christiansen. Munksgaard, København 1992. 365 s.

Kaufmann, Uwe: Molekylærbiologisk Leksikon. DSR Forlag, Frederiksberg 1990. 142 s.

Kaufmann, Uwe og Henning Bergenholtz: Genteknologisk ordbog. Dansk-engelsk/engelsk-dansk molekylærbiologi og DNA-teknologi. G. E. C. Gads Forlag, København 1992. 445 s.

Lemkow, Jan S.: Støberiteknisk terminologi: engelsk-dansk, dansk-engelsk ordliste. Dansk Teknologisk Institut, Forlaget, Tåstrup 1992. 556 s.

Lundbye, Jesper: Høsts spansk-dansk, dansk-spansk lommeordbog. 4. reviderede og forøgede udgave. Høst, København 1991. 531 s.

Matthiessen, Martin Ebbe: Anatomisk ordbog. Munksgaard, København 1992. 55 s.

Müller, Lisbet og Mogens Müller: Politikens Bibelleksikon. Politikens Forlag, København 1992. 336 s.

Nuur, Ali Ahmed: Dansk-Somalisk Ordbog. Quaamuus Deenish-Soomaali. Nuur Konsulent Service 1991. 253 s.

Nuutinen, Olli: Dansk-finsk ordbog, Tanskalais-suomalainen sanakirja. Paino Loimaan Kirjapaino, Loimaa 1991. 580 s.

Ordbog over det Danske Sprog. Supplement. Første bind: A (Aa)–Bh. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Gyldendal, København 1992. LXI s. + 1291 spalter.

Politikens Nudansk Ordbog. 15. udgave. Politikens Forlag, København 1992. 1252 s.

Politikens Psykoanalytiske Leksikon. Politikens Forlag, København 1991. 223 s.

Politikens Rimordbog. 3. udgave. Politikens Forlag, København 1992. 335 s.

Politikens Visuelle Ordbog. Politikens Forlag, København 1992. 958 s.

Slagteriordbog. Slagteriskolen i Roskilde, Roskilde 1992. Ca. 450 s.

Thomas, Lars: Ordbog over europæiske dyr. 1. Pattedyr, fugle, krybdyr, padder. Liberdan, Skævinge 1991. 189 s.

Tram, Agnete og Børge Holst Andersen: Webster's new world computer ordbog. Thorsgaard, Frederikssund. 1991. 262 s.

Tritsaris, Jannis, Nygræsk-dansk, dansk-nygræsk ordbog. Lindos, Helsingør 1992. 610 s.

Unnerup-Madsen, Dorthe: Dansk-engelsk handelsordbog: «For many reasons». 4. udgave, 4. oplag. Ventus, Holstebro 1992. 448 s.

Unnerup-Madsen, Dorthe: Dansk-tysk handelsordbog: «Aus vielen Gründen». 3. udgave. Ventus, Holstebro 1992. 580 s.

Windfeld Hansen, Johan: Spansk-dansk håndordbog. Munksgaard, København 1992. 400 s.

Winther Christensen, Benny: Handelsfaglig ordbog, dansk-engelsk. 2. udgave. Åløkke, Horsens 1991 [1992]. 346 s.

Wolf-Frederiksen, Karen: Edb mini-ordbog: engelsk-dansk. L&H College, København 1992. Ca. 180 s.

Wolf-Frederiksen, Karen: Erhvervslivets staveordbog. L&H Compact, København 1992. 1186 s.

Wulff, Ellen: Dansk-arabisk ordbog. 1. udgave, 5. oplag. Special-pædagogisk forlag, Herning 1992. 436 s.

Ømålsordbogen. En sproglig-saglig ordbog over dialekterne på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og omliggende øer. Bind 1 (a-bladlås). Udgivet af Institut for Dansk Dialektforskning, Københavns Universitet. Universitets-Jubilæets danske Samfunds skrifter nr. 518. C. A. Reitzels Forlag, København 1992. 476 s.

FINLAND

Alvre, Paul-Vodja, Raul: Virolais-suomalainen vertailusanakirja. (estnisk-finsk ordbok) Porvoo: WSOY, 1993.

ATK-sanakirja. Finnish dictionary of information processing. Finsk-engelsk-svensk-tysk-spansk-rysk-fransk-estnisk. 6 rev. uppl. Tietotekniikan liitto. Espoo: Suomen ATK-kustannus, 1991. 352 s.

Colussi, G.: Suomi-italia-suomi taskusanakirja. (finsk-italiensk-finsk fickordbok) 6 uppl. Porvoo: WSOY, 1991. 531 s.

Englantilais-suomalainen fysikaalisen kemian sanasto. (engelsk-finsk ordlista med termer inom fysikalisk kemi) 3 uppl. Helsinki: Suomen Kemian Seura-Kemiska Sällskapet i Finland ry, 1992. 38 s. (Suomalaisten kemistien seuran sanastotoimikunnan julkaisuja.)

Helastie, Ilkka-Hytönen; Ahti-Talvitie, Jyrki K.: Espanja-suomi suursanakirja. (spansk-finsk ordbok) 4 rev. uppl. Espoo: Tietoteos; 1991. 816 s.

*Hervonen, Antti–Nienstedt, Walter: Lääketieteellinen ammat-
tisanasto.* (medicinsk fackordbok) 9 rev. uppl. Tampere: Lää-
ketieteellinen Oppimateriaalikutantamo, 1992. 305 s.

Hiltunen, A.: Suomi-venäjä-suomi taskusanakirja. (finsk-rysk-
finsk fickordbok) Porvoo: WSOY, 1992. 543 s.

*Hurme, Raija–Pesonen, Maritta–Syväoja, Olli: Englanti-suomi
opiskelusanakirja.* (engelsk-finsk ordbok) Porvoo: WSOY,
1993.

Hytönen, Ahti: Suomi-espanja sanakirja. (finsk-spansk ordbok)
3 rev. uppl. Espoo: Tietoteos, 1992. 624 s.

Jaakohuhta, Hannu: Tietotekniikan lyhennesanakirja. (förkort-
ningsordbok för ADB-branschen) 2 rev. uppl. Tietotekniikan
liitto. Espoo: Suomen ATK-kustannus, 1992. 304 s.

*Jussila, Raimo–Nikunen, Erja–Rautoja, Sirkka: Suomen mur-
teiden taajuussanasto.* A Frequency Dictionary of Finnish Dia-
lects. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki: Valtion
painatuskeskus, 1992. 319 s. (Kotimaisten kielten tutkimuskes-
kuksen julkaisuja 66.)

*Jussila, Raimo–Nikunen, Erja–Rautoja, Sirkka: Suomen mur-
teiden taajuussanasto: yksiesiintymäisten sanojen luettelo.* A
Frequency Dictionary of Finnish Dialects: The Listing of
Hapax legomena. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsin-
ki, 1992. 32 s. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkai-
suja 66.)

Kenttä, Matti – Wande, Erling: Meän kielen sanakirja. (ordbok
över tornedalsfinskan) Kaamos, 1992. 241 s.

*Kevytmetallit. Termit ja määritelmät. Osa 1: Materiaalit. Lätt-
metaller. Termer och definitioner. Del 1: Material.* (finsk-eng-
elsk-fransk) SFS-EN 23134-1. Helsingfors: Suomen Stan-
dardisoimisliitto–Finlands Standardiseringsförbund, 1992. 8 s.

Kevytmallit. Termit ja määritelmät. Osa 2: Muokkaamattomat tuotteet. Lättmetaller. Termer och definitioner. Del 2: Plastiskt icke bearbetade produkter. (finsk-engelsk-fransk) SFS-EN 23134-2. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto–Finlands Standardiseringsförbund, 1992. 4 s.

Kevytmallit. Termit ja määritelmät. Osa 3: Muokatut tuotteet. Lättmetaller. Termer och definitioner. Del 3: Plastiskt bearbetade produkter. (finsk-engelsk-fransk) SFS-EN 23134-3. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto–Finlands Standardiseringsförbund, 1992. 12 s.

Kevytmallit. Termit ja määritelmät. Osa 4: Valut. Lättmetaller. Termer och definitioner. Del 4: Gjutningar. (finsk-engelsk-fransk) SFS-EN 23134-3. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto–Finlands Standardiseringsförbund, 1992. 4 s.

Kiinnittimet. Ruuvit, vaarnaruuvit ja mutterit. Tunnuksset ja mittojen nimitykset. Fästelement. Skruvar, pinnskruvar och muttrar. Beteckningar och benämningar för geometriska mått. (finsk-engelsk) SFS-EN 20225. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto–Finlands Standardiseringsförbund, 1992. 23 s.

Klambach, Jean-Michel: Suomi-ranska opiskelusanakirja. (finsk-fransk ordbok) Porvoo: WSOY, 1993.

Klemmt, R.–Rekiaro, I.: Suomi-saksa saksa-suomi sanakirja. (finsk-tysk-finsk ordbok.) Jyväskylä: Gummerus, 1992. 1435 s.

Koneturvallisuus. Perusteet ja yleiset suunnitteluperiaatteet. Osa 1: peruskäsitteet ja menetelmät. Maskinsäkerhet. Grundläggande begrepp, allmänna konstruktionsprinciper. Del 1: Grundläggande terminologi, metodik. (finsk-engelsk) SFS-EN 292-1. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto–Finlands Standardiseringsförbund, 1992. 38 s.

Kämäräinen, Päivi: Englanti-suomi oikeussanasto. (engelsk-

svensk juridisk ordlista) Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, 1993. 250 s.

Laajakaista-ISBN: sanasto. (Bredbands-ISBN. Ordlista. Engelsk-spansk-finsk-fransk.) SFS 5725. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto-Finlands Standardiseringsförbund, 1992. 32 s.

Laanpere, Helka: Suomi-viro-suomi taskusanakirja. (finsk-estnisk-finsk fickordbok) 5 rev. uppl. Porvoo: WSOY, 1991. 499 s.

Lares, Juha-Tuominen, Tuire: Suomi-saksa-suomi taskusanakirja. (finsk-tyisk-finsk fickordbok) Porvoo: WSOY, 1993.

Lintinen, Hannu-Pannunzio-Lintinen, Helena: Suomi-portugali-suomi taskusanakirja. (finsk-portugisisk-finsk fickordbok) Porvoo: WSOY, 1992. 788 s.

Lääketieteelliset lyhenteet. (medicinska förkortningar) Recall-med Oy. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 277 s.

Matkalle mukaan: ranska-suomi-ranska sanakirja. (fransk-finsk-fransk ordbok) Toim. Luukkonen, M. ja Viljanen, K. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 192 s.

Matkalle mukaan: suomi-englanti-suomi sanakirja. (finsk-engelsk-finsk ordbok) Toim. Tirkkonen, K. ja Luukkonen, M. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 192 s.

Matkalle mukaan: suomi-espanja-suomi sanakirja. (finsk-spansk-finsk ordbok) Toim. Coker, H. ja Luukkonen, M. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 160 s.

Matkalle mukaan: suomi-italia-suomi sanakirja. (finsk-italiensk-finsk ordbok) Toim. Luukkonen, M. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 160 s.

Matkalle mukaan: suomi-portugali-suomi sanakirja. (finsk-

portugisisk-finsk ordbok) Toim. Barros, J. ja Luukkonen, M. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 158 s.

Matkalle mukaan: suomi-ruotsi-sanakirja. (finsk-svensk-finsk ordbok) Toim. Saari, M. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 160 s.

Matkalle mukaan: suomi-saame-suomi sanakirja. (finsk-samisk-finsk ordbok) Toim. Vest J.-A. ja Luukkonen M. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 160 s.

Matkalle mukaan: suomi-turkki-suomi sanakirja. (finsk-turkisk-finsk ordbok) Toim. Bremer, H. ja Luukkonen, M. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 160 s.

Matkalle mukaan: suomi-venäjä-suomi sanakirja. (finsk-rysk-finsk ordbok) Toim. Tirkkonen, K. ja Luukkonen, M. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 176 s.

Matkalle mukaan: suomi-viro-suomi sanakirja. (finsk-estnisk-finsk ordbok) Toim. Holsting, T. ja Luukkonen, M. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 160 s.

Muovitermit. (Plasttermer) Finsk-svensk-engelsk-tysk-fransk. Muoviyhdistys ry. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 477 s.

Neuvonen, Eero. K.: Suomi-espanja-suomi taskusanakirja. (finsk-spansk-finsk fickordbok) 7 uppl. Porvoo: WSOY, 1991. 452 s.

Nurmi, Timo-Rekiaro, Ilkka-Rekiaro, Päivi: Suomalaisen sivistyssanakirja. (ordbok över främmande ord i finskan) Jyväskylä: Gummerus, 1992. 457 s.

Nuutinen, Olli: Suomea suomeksi I. Suomi-arabia-sanasto. (finsk-arabisk ordlista) Opetushallitus, 1992. 28 s.

Nuutinen, Olli: Suomea suomeksi I. Suomi-somalia-sanasto.

(finsk-somalisk ordlista) Opetushallitus, 1992. 35 s.

Pajuoja, Reijo: Suomi-tanska suursanakirja. (finsk-dansk ordbok) 1992. 612 s.

Pesonen, Pentti: Ranskalais-suomalainen sanakirja. (fransk-finsk ordbok) 6 uppl. Helsinki: Otava, 1992. 746 s.

Piispanen, Ritva: Kirjastoenglantia. (finsk-engelsk-finsk ordlista för bibliotek) Helsinki: Kirjastopalvelu, 1991. 88 s.

Raid, Vahur: Suomi-eesti liike-elämän sanakirja. (finsk-estnisk-finsk affärsordbok) Lahti: Merte, 1991. 466 s.

Sammallahti, Pekka-Mosnikoff, Jouni: Suomi-koltansaame sanakirja. (finsk-skoltssamisk ordbok) Ohcejohka: Girjegiisa, 1991. 202 s.

Somalinkielen opas ja sanasto: Suomi-Somali-English, Somali-Suomi-English. (handbok i somaliska med finsk-somalisk-engelsk ordlista) Helsinki: Suomi-Somalia Seura, 1992. 132 s.

Sundelin, S.: Ranskalais-suomalainen opiskelusanakirja. (fransk-finsk ordbok) Porvoo: WSOY, 1992. 599 s.

Suomen murteiden sanakirja III: HE-HUJUUTTAA. (finsk dialektordbok, tredje delen) Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1992. 926 s. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36.)

Suomen kielen perussanakirja II: L-R. (finska basordboken, andra delen) Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1992. 699 s. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55.)

Suomen sanojen alkuperä: etymologinen sanakirja I: A-K. (finsk etymologisk ordbok) Suomalaisen kirjallisuuden

seura-Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Jyväskylä: Gummerus, 1992. 486 s. (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 556-Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62.)

Sähköteknillinen sanasto: räjähdysvaarallisten tilojen sähkölaitteet. Elektroteknisk ordlista: elmateriel för explosiv atmosfär. (tysk-engelsk-finsk-fransk-rysk-svensk) SFS-IEC 50-426. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto-Finlands Standardiseringsförbund, 1992. 34 s.

Sähköteknillinen sanasto: valaistus. Elektroteknisk ordlista: belysning. (tysk-engelsk-finsk-franskrysk-svensk) SFS-IEC 50-845. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto-Finlands Standardiseringsförbund, 1992. 351 s.

Särkkä, Heikki: Englanti-suomi-englanti sanakirja. (finsk-engelsk-finsk ordbok) Helsinki: Otava, 1992. 812 s.

Taloussanasto. (finsk-svensk-engelsk-tysk ekonomisk ordlista) 5 rev. uppl. Taloustieto Oy. Helsinki, 1992. 432 s.

Talvitie, Jyrki K.-Palovuori, Tapani-Hytönen, Ahti-Lehto, Maija: Ruotsi-suomi tekniikan ja kaupan sanakirja. (svensk-finsk ordbok över teknik och handel) 3 rev. uppl. Espoo: Tietoteos, 1992. 854 s.

Talvitie, Jyrki K.-Malm, Gösta A.-Palovuori, Tapani: Suomi-ruotsi tekniikan ja kaupan sanakirja. (finsk-svensk ordbok över teknik och handel) 2 rev. uppl. Espoo: Tietoteos, 1992. 840 s.

Talvitie, Jyrki K.-Hytönen, Ahti-Palovuori, Tapani: Suomi-saksa tekniikan ja kaupan sanakirja. (finsk-tysk ordbok över teknik och handel) 2 rev. uppl. Espoo: Tietoteos, 1992. 744 s.

Talvitie, Jyrki K.-Lehto, Maija-Hytönen Ahti: Suomiranska-suomi tekniikan ja kaupan sanakirja. (finsk-fransk-

finsk ordbok över teknik och handel) Espoo: Tietoteos, 1992. 768 s.

Tammi, Jari: Suuri kirosanakirja. (finsk svordomsordbok) Porvoo: WSOY, 1993. 380 s.

Tuomikoski, T.–Forsberg, A.: Puhelinpalvelusanasto. (finsk-svensk-engelsk-tysk teleordlista) Helsinki: Puhelinlaitosten liitto, 1992. 5 s.

Ulkomaankaupan erikoistermit: suomi-ruotsi-englanti-saksaranska-espanja-venäjä. (termer inom utrikeshandeln: finsk-svensk-engelsk-tysk-fransk-spansk-rysk ordlista) 5 rev. uppl. Helsinki: Kansainvälisen kaupan koulutuskeskus, 1992. 579 s.

Vahto, Juha: Kannettava filosofinen sanakirja. (ordbok över finska termer inom filosofin) Tampere: Tampereen yliopisto, 1992. 110 s.

Valtioneuvoston sanasto. Statsrådsordlistan. (finsk-svensk-engelsk-tysk-fransk-rysk-spansk) Valtioneuvoston kanslia. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1992. 172 s.

Veneilysanasto. (finsk ordlista för båtfolk) Vakuutusyhtiöiden venevahinkotoimikunta. 1992. 29 s.

Verdha, L: Albania-suomi-albania lausesanakirja hakemistöineen. (albansk-finsk-albansk frasordbok med ordregister) Helsinki: Yliopistopaino, 1991. 114 s.

Virtaranta, Pertti: Amerikansuomen sanakirja. A Dictionary of American Finnish. Siirtolaisuusinstituutti. Turku, 1992. 329 s.

Wuolle, A.: Suomi-englanti-suomi taskusanakirja. (finsk-engelsk-finsk fickordbok) 16 uppl. Porvoo: WSOY, 1992. 269 s.

ISLAND

Dönsk-íslensk orðabók. (Dansk-isländsk ordbok.) Ritstjórar: Hrefna Arnalds, Ingibjörg Johannesen. Aðstoðarritstjóri: Halldóra Jónsdóttir. Ísafoldarprentsmiðja hf. Reykjavík 1992. xxxii + 945 s.

Björn Halldórsson. Orðabók. Íslensk - latnesk - dönsk. (Ordbok. Isländsk - latinsk - dansk.) Eftir handriti í Stofnun Árna Magnússonar í Kaupmannahöfn. Fyrst gefin út árið 1814 af Rasmusi Kristjáni Rask. Ný útgáfa. Jón Aðalsteinn Jónsson sá um útgáfuna. Orðfræðirit fyrri alda II. Orðabók Háskólans. Reykjavík 1992.

NORSK

Amarloui, Mano: Norsk-persisk ordbok. 3. opplag. Universitetsforlaget 1992. 776 s.

Berulfsen, Bjarne: Fremmedordbok: blå ordbok ved Bjarne Berulfsen og Dag Gundersen. 15. utgave, 3. opplag. Kunnskapsforlaget 1991. 379 s.

Bokmålsordlista. Rettskrivningsordliste for skole, hjem og kontor. Utarbeidet av Avdeling for leksikografi, Underavdeling for bokmål, Universitetet i Oslo, i samarbeid med Norsk språkråd. Redaktør: Boye Wangenstein. Universitetsforlaget 1992. 397 s.

Brendemoen, Bernt: Tyrkisk-norsk ordbok = Türkçe-norveççe sözlük. Ny og omarbeidet utgave ved Bernt Brendemoen og Yasar Tanrikut. Universitetsforlaget 1991. 271 s.

Cappelens store engelsk-norsk ordbok. 2. utgave, 3. opplag, revidert og utvidet ved Herbert Svenkerud. Cappelen 1992. 1302 s.

Chaffey, Patrick og Ronald Walford: Norsk-engelsk juridisk ordbok: strafferett, straffeprosess og andre termer: med engelsk-norsk register = Norwegian-English law dictionary: criminal law and procedure and miscellaneous terms: with English-Norwegian index. Universitetsforlaget i samarbeid med Rådet for teknisk terminologi 1992. 188 s.

Craig, Ronald Lucius: Norsk-engelsk juridisk ordbok: kontraktsrett med engelsk-norsk register = Norwegian-English law dictionary: contract law: with English-Norwegian index. Universitetsforlaget 1992. 143 s.

Danielsen, Daniel: Kunnskapsforlagets kryssordbok. 3. opplag. Kunnskapsforlaget 1991. 778 s.

Dangi, Salih: Ordbok norsk-albansk med grammatikk. Tolketjenesten i nord. S. Danqi 1992. 136 s.

Elligers, Anne: Fransk-norsk blå ordbok. Ny utgave, 2. opplag. Kunnskapsforlaget 1991. 435 s.

Falk, Hjalmar: Eymologisk ordbok over det norske og det danske sprog af Hjalmar Falk og Alf Torp. Nyoppretrykk av utgaven fra 1901–1906. Bjørn Ringstrøms antikvariat 1991. 1089 s.

Flisnes, Leiv: Musikkordboken. TANO 1992. 125 s.

Fremmedord og synonymer for kryssordløseren ved Bjarne Berulfsen og Dag Gundersen. Kunnskapsforlaget 1992. 273 s.

Gundersen, Dag: Norske synonymer: blå ordbok. 2. utgave, 5. opplag. Kunnskapsforlaget 1991. 273 s.

Hansen, Einar: Engelsk-norsk samfunnsøkonomisk ordbok. Med definisjoner og norsk-engelsk register. Universitetsforlaget 1992. 206 s.

Hustad, Tom: Stor norsk-tysk ordbok = Grosses norwegisch-

deutsches Wörterbuch. Studentutgave, 2. opplag. Universitetsforlaget 1991. 864 s.

Jenstad, Tor Erik: Skjellsordboka. Volum 1: For Trøndelag og Nordmøre. Marcus 1991. 143 s.

Jørgensen, Erling Magnar: Kortfattet kunstordbok. Forsythia 1990. 80 s.

Kirkeby, Willy A.: Norsk-engelsk blå ordbok, 5. utgave, 3. opplag. Kunnskapsforlaget 1991. 580 s.

Kirkeby, Willy A.: Norsk-engelsk ordbok for handel og næringsliv. Grøndahl og Dreyers Forlag 1992. 388 s.

Kåss, Erik (hovedredaktør): Medisinsk ordbok. 2. utgave (revidert og utvidet). Kunnskapsforlaget 1992. 318 s.

Manne, Gerd: Ordliste til Ny i Norge: norsk-vietnamesisk ordliste. Fag og kultur 1990. 58 s.

Manne, Gerd: Ordliste til Ny i Norge: norsk-vietnamesisk-engelsk, 2. utgave, 3. opplag. Fag og kultur 1991. 58 s.

Moen, Per: Engelsk-nynorsk blå ordbok ved Per Moen og Per-Bjørn Pedersen. Kunnskapsforlaget 1992. 422 s.

Norsk språkråds komité for dataterminologi: Norsk dataordbok. Redigert av Knut Hofstad, Ståle Løland og Per Scott. 5. reviderte utgave. Universitetsforlaget 1993. 329 s.

Norsk-tyrkisk ordliste = Norveççe-türkçe sözlük. Oversatt av Tulin Kvalsnes og Mehmet Kirli. Friundervisningens forlag 1989. 89 s.

Nynorskordboka, definisjons- og rettskrivingsordbok utarbeidd av Underavdeling for nynorsk i Avdeling for leksikografi ved Institutt for nordistikk og litteraturvitskap, Universitetet i Oslo

i samarbeid med Norsk språkråd. Redaktør: Marit Hovdenak. 3. opplag. Det Norske Samlaget 1991. 870 s.

Ordbok for kart og oppmåling: fotogrammetri, geodesi, kartografi: norsk-dansk-tysk-engelsk-fransk-svensk. Statens kartverk: Rådet for teknisk terminologi: Norges karttekniske forbund 1989. 353 s.

Riksmålsordboken. Redaksjon: Tor Guttu, Kåre Skadberg, Inge Wettergren-Jensen. Utgitt av Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur. 5. opplag. Kunnskapsforlaget 1991. 814 s.

Schwach, Jarle: Mortensens store kryssordleksikon. Ernst G. Mortensens Forlag 1991. 1278 s.

Svenkerud, Herbert: Cappelens tysk-norsk og norsk-tysk ordbok. Cappelen 1992. 672 s.

Torp, Alf: Nynorsk etymologisk ordbok. Nyoppretrykk av utgaven fra 1919. Bjørn Ringstrøms antikvariat. 1992. 886 s.

Tysk-norsk, norsk-tysk ordbok = Deutsch-Norwegisches, Norwegisch-Deutsches Wörterbuch. 3. opplag. Damm 1991, 326 s.

Øyri, Audun: Norsk medisinsk ordbok. 2. utgåve. Det Norske Samlaget 1992. 867 s.

SVENSK

Europa ABC: termer och förkortningar i Europasamarbetet. Red. Niklas Bergström. Allmänna förlaget 1992. 115 s.

FARs engelska ordbok. 5 omarbetade och väsentligt utvidgade upplagan. Föreningen Auktoriserade Revisorer. Auktoriserade Revisorerers Serviceaktiebolag 1992. 448 s.

Jaktordbok. H.M. Konungens jagtklubb. Intellecta 1991. 107 s. (sv-eng-ty)

Medier: termer och begrepp. Red. Rune Petterson. Institutet för infologi 1991. 256 s.

Medicine. Eng-sv-eng. Norstedts fackordböcker 1992.

Norstedts norsk-svenska ordbok. Norstedts 1992. XXVIII+547 s. (Anmäls i avsnittet Publikationer från språknämnderna.)

Ord för ord. Svenska synonymer och uttryck. 4 uppl. Norstedts 1992

Ordbok över Sveriges dialekter(OSD). Häfte 1 (A-Ändtäppt). Arkivet för Ordbok över Sveriges dialekter. Uppsala 1991. 80 s. (Anmäls i det svenska litteraturavsnittet.)

Ordlista över musiktermer. Red. Carl-Gustaf Anderholm. Norma 1992. 143 s.

Pappersordlista. TNC 92. Svensk standard SS 15 20 05. Utarbetad av SIS i samarbete med Tekniska nomenklaturcentralen, TNC. Tekniska nomenklaturcentralen 1992. 658 s.

Innehåller svenska papperstermer med definitioner. Motsvarigheter ges på engelska, franska, tyska, danska, finska och norska, för de engelska ges även definitioner på engelska.

Ruotsalais-suomalainen sosiaalialan sanasto. Svensk-finsk socialordlista. Sverigefinska språknämndens skriftserie 3. 1992. 135 s. (Anmäls i avsnittet Publikationer från språknämnderna.)

Svenska Akademiens ordlista. Norstedts ordböcker för PC 1992

Om forfatterne

Baldur Jónsson, f. 1930. Professor ved Háskóli Íslands. Förestandare för Íslensk málstöð sedan 1985.

Ilse Cantell, f. 1949. Fil.lic.. Redaktör vid projektet finsk-svensk ordbok (WSOY och Forskningscentralen för de inhemska språken) sedan 1990.

Niels Davidsen-Nielsen, f. 1937. Dr.phil. Professor i engelsk ved Handelshøjskolen i København. Medlem af Dansk Sprog-nævn siden 1991.

Claes Garlén, f. 1946. Fil.kand. Forskningsassistent ved Svenska språknämnden sedan 1982.

Henrik Hagemann, f. 1940. Cand.mag. Generalsekretær i Danmarks delegation til Nordisk Råd. Medlem af Dansk Sprog-nævn siden 1982.

Gun Hägerfelth, f. 1946. Adjunkt i svenska, tyska och svenska som andraspråk på Pauliskolan i Malmö och doktorand i nordiska språk i Lund.

Jamima Löfström, f. 1964. Fil.kand. Forskare ved Forskningscentralen för de inhemska språken, Svenska språkbyrån (i Finland) sedan 1986.

Birgitta Lindgren, f. 1945. Fil.kand. Forskningsassistent ved Svenska språknämnden sedan 1974.

Ståle Løland, f. 1945. Cand.philol. Daglig leder av Nordisk språksekretariat siden 1978.

Svein Nestor, f. 1944. Cand.philol. Konsulent i Norsk språkråd siden 1978, førstekonsulent siden 1990.

Eeva Maria Närhi, f. 1932. Fil.mag. Byråchef vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Finska namnbyrån, sedan 1976.

Irmeli Pääkkönen, f. 1933. Fil.dr. Lektor i finska vid Uleåborgs universitet.

Jørgen Schack, f. 1961. Cand.mag., Forsker ved Dansk Sprog-nævn siden 1991.

Dag Finn Simonsen, f. 1950. Cand.philol. Førstekonsulent i Norsk språkråd siden 1990, konsulent siden 1980.

Eivor Somnardahl, f. 1953. Fil.kand. Specialforskare vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Svenska språkbyrån (i Finland) sedan 1988.

Pär Stenbäck, f. 1941. Generalsekreterare vid Nordiska ministerrådet sedan 1992.

Marika Tandefelt, f. 1946. Fil.dr. Biträdande professor vid Svenska handelshögskolan i Helsingfors, sedan 1991.

Kjell Venås, f. 1927. Professor ved Universitetet i Oslo. Medlem av Norsk språkråd.

Kjell Westerberg, f. 1939. Fil.kand. och ingenjör. Anställd vid TNC sedan 1980.

SKRIFTER UTGITT AV NORDISK SPRÅKSEKRETARIAT

Språk i Norden (årsskrift)

Språkene i Norden (1983). 170 s.

Barn i Norden (1984). 102 s.

Ått forstå varandra i Norden (1986). 49 s.

Nordisk grannespråksundervisning (1987). 77 s.

Statsnavn og nasjonalitetsord (1987). 25 s.

Dansk-svensk ordliste (1988). 44 s.

Norsk-svensk ordliste (1988). 44 s.

Svensk-norsk ordliste (1989). 45 s.

Dansk-norsk ordliste (1989). 19 s.

Norsk-dansk ordliste (1989). 43 s.

Svensk-dansk ordliste (1989). 44 s.

Ord for tal (1990). 15 s.

Språk og litteratur i Norden 80-90 (1990). 172 s.

Grannespråk. Bibliografi for grunnskolen (1991). 82 s.

The Nordic Languages – Their Status and Interrelations (1993). 245 s.

Dansk i EF – en situasjonsrapport om sproget (1993). 96 s.

RAPPORTER

Nordterm. Terminologisk samarbeid i Norden (1979). 43 s.

Internordiske ordbøker (1981). 55 s.

Nordisk språkplanlegging (1981). 153 s.

Språkdok (1981). 56 s.

Språk og samfunn i Norden etter 1945 (1985). 205 s.

De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet (1-3)

1: Skolens og lese- og skriveferdighetens betydning for de nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet (1984). 256 s.

2: Behovet for og bruken av skrift i 1800-tallets forvaltning, næringsliv og privatkommunikasjon (1985). 295 s.

3: Ideologier og språkstyring (1986). 222 s.

Undervisning i skandinaviske språk på Island, Færøyene og Grønland (1988). 194 s.

Språknemndenes telefonrådgivning (1988). 272 s.

Ny giv i grannespråksundervisningen (1988). 116 s.

Brevveksling mellom skoleklasser i Norden (1989). 76 s.

Nordisk tv-teksting (1989). 148 s.

De ikke-skandinaviske språkene i Norden (1989). 96 s.

Lexikonord. Leksikografi i Norden (1991). 88 s.

Norden framfor 90-tallet – Pohjoismaat 90-luvun alussa (1991). 192 s.

Språkmöten och mötesspråk i Norden (1991). 128 s.

Minority Languages – The Scandinavian Experience (1992). 186 s.

Nordens språk i Baltikum – Pohjoismaiden kielet Baltiassa (1992). 140 s.

Fagspråk i Norden (1993). 240 s.

Nordisk språksekretariat

Postboks 8107 Dep

N-0032 Oslo 1

Kontor: C. J. Hambros plass 5

Telefon: 22 42 05 70

Telefaks: 22 42 76 76